

GASPARIS SCIOPPII

De

STILO.

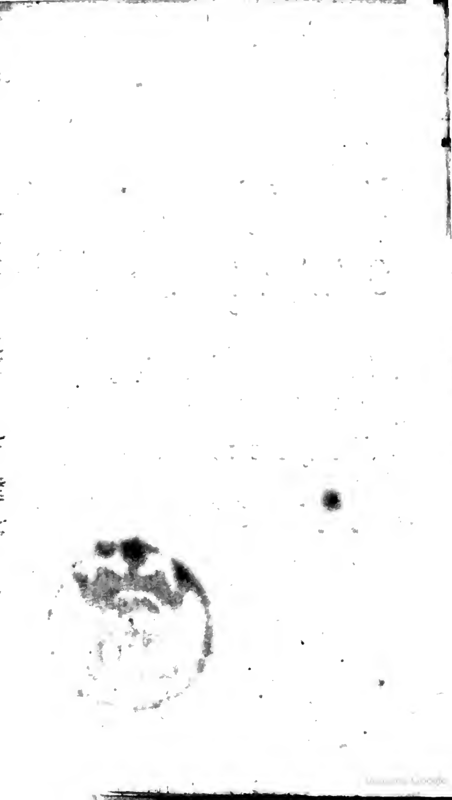
Sive

De Stili Hiſtorici virtutibus & vitiis

JUDICIUM.

K 7

H.

I.

Im-

O.

P.

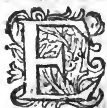
Sa-

S.

GASPA.

Um, qui de ſtylo alicujus Latino Judicium ferre velit, dictionis ſive elocutionis virtutes probe cognitas habere oportet. Harum alię naturę beneficio contingunt, & extra artis cæcepta ſunt, ut Acumen & Gratia ſeu venuſtas: aliæ a dicendi Magiſtris tradi ſolent, & ſtudio parari poſſunt, quæ quidem in univerſum novem numerantur. 1. Perſpicuitas. 2. Latinitas ſive puritas. 3. Electio ſeu delectus verborum. 4. Tropus. 5. Figura ſeu Schema. 6. Collocatio. 7. Junctura. 8. Numerus Oratorius. 9. Copia. Harum virtutum, ſive propriorum adjunctorum, aut requiſitorum elocutionis diſtinctio fit partim ex qualitate, partim ex quantitate. Copia enim verborum ad quantitatem pertinet, cum ſit multitudo vo-

Stili Orat. virtutes naturales.

Acquiſitæ.

cum,

cum, tam ſimplicium, quam conjunctarum, quibus unus & idem ſenſus efferri poteſt. Ratione qualitatis aut reprehenſionem tantum effugiunt, ut Perſpicuitas & puritas: quoniam, ut eſt in Bruto Ciceronis, non tam pręclarum eſt ſcire latine, quam turpe neſcire: aut laudem etiam merentur, ut elegantiæ ſive cultus genera, quæ materiæ & formæ ratione, aliter, atque aliter diſtinguuntur. Materiam voco ipſa verba, non modo ſimplicia ſeu ſingula, ſed etiam conjuncta; quę vulgo Phraſes, ab antiquis, loquendi genera vocantur: Formam intelligo verborum compoſitionem. Jam materiæ ratione Elegantia, eſt vel Electio, vel Ornatus. Electio eſt virtus orationis, eligens vocabula cęteris meliora, quæ & lectæ dicuntur, tanquam vel ſonantiora, vel grandiora, vel nitidiora, vel honeſtiora, vel uſitatiora. Ornatus orationem quibuſdam velut luminibus diſtinguit, in quo cum vocabulorum mutatur ſignificatio, Tropi nomen

men habet: Figuræ vero sive Schematis, cum in significatione nulla fit mutatio. formę sive compositionis ratione, Elegantia in collocationem, juncturam, & numerum oratorium dividitur. Collocatio virtus est congruenter, suoque loco verba collocans, eaque vel singulorum verborum, vel conjunctorum. Illa aut naturalis est, aut artificiosa. Hæc verbo sententiam, cum res fert, claudere laborat; Junctura virtus est orationis membra concinne committens, sive inter se conjungens: & vel suavitatem efficit, vel proportionem. Suavitas efficitur cavendo vitia quædam, quæ pronunciatu & auditu molesta sunt; Ut sunt 1. asperitas, sive asper consonantium concursus. 2. Hiatus sive concursus vocalium in fine pręcedentium, & initio sequentium vocabulorum. 3. Repetitio syllabarum. 4. Continuatio verborum & nominum, tam longorum, quam brevium. 5. Continuatio similiter cadentium, similiterque desinentium, sive

ſive continuus uſus repetitionis ejuſdem ſoni in finibus ſententiarum. Proportio efficitur oratione juſtis intervallis varianda. Horum intervallorum aliud minus eſt, ut comma & colon: aliud majus, ut Periodus. De his in Rhetorum Scholis operoſe præcipitur, quẽadmodum etiam de numero Oratorio, eoque inprimis, cujus in finibus, ſive clauſulis periodorum uſus eſt.

Stili hiſtorici virtutes duæ. I. Perſpicuitas.

Etſi autem iſtæ virtutes omnes in orationis dictione requiruntur: tamen ab Hiſtoriarum ſcriptore, niſi qui ſe iniquum præbere velit, præter perſpicuitatem & latinitatem nihil exigere queat. Rerum quippe geſtarum veritatem profitetur Hiſtoricus: quam ſi plano & perſpicuo Orationis genere expoſuerit, ſuo functus jam munere videri debet; tametſi puritati ſermonis non æque ſtudeat. Hanc ſi præſtet, tanto majores ei cum ab eis, quorum res præclare geſtas commemorat, tum a lectoribus gratiæ debentur. E diverſo nulla ei excuſatio eſſe

esse potest, qui publicæ utilitatis studio ductum, lucem rebus allaturum se professus, animi sensa tam intorta,& confragosa oratione complectitur, ut ei Oedipo aliquo conjectore, qui Sphyngi interpres fuit, aut urinatore Delio opus videatur. Qui enim generi humano utilia literis prodit, quod facit, qui scribit historiam, lucem temporum ac vitę Magistram, ei, non ut a lectore linguæ gnaro intelligi possit; sed ne omnino possit non intelligi, curandum est. Itaque cum frivolam semper, tum etiam perditam judicavi defensionem illam obscuritatis in Tacito, qua Doctiss: & Cultiss: Lipsius utitur. Primum enim eum non tam suo, quam lectorum vitio obscurum significat, cum acutum & ingeniosum lectorem ejus esse oporteat. Hoc autem si verum est, Tacitum ambitionis plurimæ; judicii vero minime magni fuisse fateatur necesse est. Ingeniosum nempe videri se postulat Tacitus, qui ad sua percipienda ingenium lecto-

Obscuritas stili hist. vitium.

Taciti obscuritatē frustra laudat Lips.

lectoris requirat. Rursum vero captatæ spem gloriæ intercipit, quum non alios magis ad legendum admittit, quam qui opera ipsius facilius carere possunt. Homines enim acuti suo Marte id genus pręcepta invenerint, ut Taciti lectione hoc nomine supersedere queant. Nec enim periculum videtur, ne nostræ ætatis ingenia, illis, quorum dissimulationes, imposturas, & scelera Tacitus descripsit, de malitia & calliditate quicquā concedere velint. Quid igitur attinet eos aliunde petere, quę domi ipsis nascuntur, tanto præsertim intelligendi labore, ac velut ex Apollinis Cortina? Sic apparet, quam exiguo usus fuerit judicio, si tamen iis scripsit, qui eum minus morantur tanquam cujus magisterio sibi ad id, quod volunt consequendum, minime opus esse ducant.

Homines acuti opus non habent Tacit.

Sed nimirum noluit in eo Lipsius obscuritatis culpam agnoscere, in quo se nihil æque quam intortum, & amputatum dicendi genus probare, vel imitando

tando illo declarabat. Nam & ipſe hoc Eloquentiæ genere delectari ſe non diſſimulabat, ut pleraque ſignificare melius putet, quam dicere, & propria rerum vocabula fere aſpernetur, dum parum credit diſertum, quod & alius dixiſſet. A corruptiſſimo quoque cum Poetarum tum Pedeſtrium ſcriptorum, nullo ætatis, qua quisque vixit, diſcrimine, figuras & dicendi genera mutuatur; tum demum ingenioſus ſcilicet, ſi ad intelligendum quę ſcribit, opus ſit ingenio. Judicio ejus vaticinatus ſcilicet fuit, & inſanivit Plinius, cum ſtultiſſimum eſſe ſcripſit, ad imitandum non optima quæque proponere. Livio non mediocriter eum ſuccenſere putes, qui Demoſthenem & Ciceronem legendum imitandumque cenſuerit, tum ita ut quisque eſſet Demoſthenis & Ciceronis ſimillimus. Salluſtium omnibus præferre maluit, hominem, ut non nemo ejuſdem ętatis cenſuit, non minus ſtilo & oratione, quam vita & moribus monſtroſum,

Lipſii ſtilus.

Saluſtii ſtilus.

sum, quem nemo veterum commemorat, quin cum historiam & alia ejus laudavit, aliquid sive in verbis ejus, sive in contextu & compositione desideret. Senecæ quoque compositionem præ Tulliana adamavit Lipsius, quamvis ea sit illud ipsum, quod Cajus Cæsar censuit: *Calx sine arena.* Veruntamen, neque latinitatem, neque perspicuitatem in Seneca desideres: quas ejus virtutes ut imitaretur Lipsius nihil omnino laboravit. Sed Taciti dum similior esset, quoniam Sallustium ille imitandum proposuerat, quomodo se viris gravibus, vereque doctis probaret, nihil pensi habuit. Neque tamen judicio lapsus hac in re videri potest, cum eo peracri & limatissimo fuerit præditus, & partim Juvenis Tullio feliciter imitando, (quod variarum ejus lectionum libellus satis probat,) partim vero senectutem jam prospiciens, commendanda adolescentibus Ciceronis imitatione, quid rectius pro-

Senecæ.

Lipsii judicium.

probabiliusque judicaret, aperte satis tulerit. Sed ambitio & inanis gloriolæ studium, a recto simplicique genere hominem transversum egit, quod se aliquando *Cymbalum juventutis*, ac semidoctis, id est, eorum qui literis censentur, parti, multo maximæ admirationi fore minime diffideret. Eadem quidem certe res Heraclitum Philosophum induxit, ut in scribendo perplexus & obscurus esse vellet, quemadmodum Lucretius judicat, cujus versus sunt:

Ambitio corrupit.

Heracliti obscuritas.

Heraclitus init quorum dux prælia primus
Clarus ob obscuram linguam magis inter inanes,
Quam de gravis Grajos inter, qui vera requirunt.
Omnia enim stolidi magis admirantur, amantque
Inversis quæ sub verbis latitantia cernunt,
Veraque constituunt, quæ belle tangere possunt
Aures, & lepido quæ sunt fucata sonore.

Sed

Scipionis ambitio.

Sed etiam Clariss: Heroi Scipioni Africano, Pauli filio non alia res quam ambitiuncula persuasit, ut loquendi consvetudinem migrare, & *Redarguisse*, pro Redarguisse, *Pertisus* pro Pertæsus dicere auderet; quo nomine sic eum Lucilius agitat:

Quo facetior videare, & scire plus quam cæteri
Pertisum hominem, non pertæsum dicis, fortunam, genus.

Tacit. suo non lectorũ vitio obscurus.

Esse vero Tacitum non tam lectorum, quam suo ipsius vitio abscurum, nemini, qui vel unicam ejus pagellam legerit, dubium esse potest. Quintilianus acerrimi vir judicii, quo Tacitum & minorem Plinium magistro usos suspicio est, tum alios, tum hos etiã obscuritatis modos numerat. Primum, qui fit verbis ab usu remotis, ut si commentarios quis Pontificũ & vetustissima fœdera & exoletos scrutatus auctores, id ipsum petat ex his, ut quæ inde contraxerit, non intelligantur. Hinc enim aliqui famam eruditionis affectant, ut quædam

soli

soli scire videatur. Deinde, qui fit in contextu, & continuatione sermonis, ut cum brevitatis æmuli, necessaria quæque orationi subtrahunt verba, ut velut satis sit scire ipsos, quæ dicere velint, quantum ad alios pertineat, nihil putent. Pessima vero sunt (inquit) ἀδιανόητα id est, quæ verbis aperta occultos sensus habent. Horum unumquodvis, sed postremum hoc maxime passim in Tacito invenias, in quem usque quaque convenit, quod adjicit Fabius: *Peruasit jam multos ista persuasio, ut id jam demum eleganter, atque exquisite dictum putent, quod interpretandum sit.* Nobis autem prima virtus sit perspicuitas, propria verba, rectus ordo, nihil neque desit, neque superfluat. Ita sermo & doctis probabilis, & planus imperitis erit. *Plerumque accidit* (ait idem alio loco) *ut faciliora sint ad intelligendum, & lucidiora multo, quæ a doctissimo quoque dicuntur. Nam & prima est Eloquentiæ virtus, Perspicuitas: & quo quisque ingenio minus valet, hoc*

Eorum natura, qui obscur. affectant.

L *se*

ſe magis attollere & dilatare conatur: ut ſtatura breves in digitos eriguntur & plura infirmi minantur. Nam tumidos & corruptos, & tinnulos, & quocunque alio cacozeliæ genere peccantes, certum habeo, non virium, ſed infirmitatis vitio laborare: ut corpora non robore, ſed valetudine inflantur, & recto itinere lapſi plerumque divertunt. Erit ergo obſcurior, quo quisque deterior.

An Tacitus potius doctis, quam Principibus ſcripſerit.

Alterum, quo Taciti obſcuritatem excuſare Lipſius nititur, hoc eſt, eum non omnibus, ſed paucis tantum ſcripſiſſe, iisque doctioribus, adeoque magis a Principum conſiliariis, quam ab ipſis Principibus legi debere. At enim hoc minime eſt veriſimile. Quisquis enim hiſtoriam ſcribit, is partim quę geſta ſunt aliis cupit noteſcere, idque quam plurimis, quales ſunt indoctiores ac minus acuti; partim utilitatem lectorum ſpectat, eorum maxime, quibus prudentia magis eſt neceſſaria (tales autem ſunt Principes) Partim denique conficere ſibi famam ſtudet, diffu-

diffuſamque in multos homines & ætates nominis ſui noticiam. Hujus autem parandę maximum eſt in perſpicuitate momentum, quod contra obſcuritas facit, ut ſcriptor a majori hominum parte nęgligatur. Itaque nullo modo credibile eſt, Tacitum de induſtria obſcure ſcripſiſſe, ut ab acutioribus tantum doctioribusq; legeretur. Si tamen hoc largiri Lipſio velimus, non niſi ex parte Tacitum ſuum purgaverit; ex alia vero parte juſtiſſimæ reprehenſioni objecerit. Nam quod Principes, velut obtento obſcuritatis velo, excludere, & a ſui lectione procul habere voluit, non id nulla ratione fecit. Si enim in Principes illos intuemur, quorum vitas resque geſtas deſcribit, quis eos ullius virtutis exemplo noſtris Principibus futuros credat? Tiberius ſcilicet, Caligula, Claudius, Nero, Galba, Otho, Vitellius generis humani portenta in exemplum Chriſtianis Principibus proponentur, ut cum

Tacit. lectio nil prodeſt Principi.

prudentia & virtute, imperio præesse discant. Neque est quod quis mihi dicat, *cum virtus sit vitium fugere, & sapientia prima stultitia caruisse*, nequaquam pœnitendum operæ pretium facturos Principes, si cum infelices id genus monstrorum exitus, legendo Tacito cognoverint, sibi a moribus atq; vitiis eorum cavendum esse intelligant. Est enim remedium hoc ipso malo, non multo tutius, nec præstabilius, cum mala etiam, sine monstratore & magistro, facillime discant, quibus fortuna quicquid libuerit, ejus facultatem impertitur. Non est igitur tanti eos propositis immanitatis & malitiæ exemplis, tam illustribus velut admoneri, ac pudori eorum, si quo tenentur, fibulam laxari, quam obrem facile patior aliquid hinc non modo excusationis, sed etiam commendationis Tacito accedere, quod cum *historias peccare docentes*, scribere se intelligeret, obscuranda oratione, ne multum Principibus nocere possent, cavere

vere voluerit. Miror autem inprimis, ac propemodum inter prodigia numero, primariis quibusdam sodalitatis Jesu patribus in mentem venisse, ut Principi, præsertimque Ecclesiastico, & purpurato, (quod de visu & auditu testor & arguo,) non multum in literis ac disciplinis addiscendis operæ sumendum esse, sed satis ei fore censerent, si Latine tantum sciat, quantum ad intelligendum Breviarium, quod vocant, & ad peragendum Missæ sacrum requiritur: modo Tacitum habeat familiarissimũ. Quorum sententiæ Johan: Marianam, Clarissim: ejusdem sodalitatis lumen favere nollem, cujus libri secundi de Regis institutione, cap. VI. hęc sunt verba: Confirmatis studiis & peritia majori, Tacitus a Principis Magistro adjungatur horrida oratione atque spinosa, sed arguta inprimis, magnum rerum thesaurum tegens, consilia Principum, artes fraudesque aulę. In alienis periculis & malis, quasi in speculo, „

Iesuitæ Tacitũ principibus commendans.

noſtrarum rerum imaginem con-
" templari licebit. Idoneus auc-
" tor, quem nunquam Principes,
" nunquam aulici deponent de ma-
nibus, diu noctuque verſent.
Quæ porro hominum iſtorum ſit
Tacit. Machiavello perniciosior. ratio, exputare non poſſum. Nec
enim ejuſdem videtur, Tacitum
tam prolixe laudare, & Machia-
vello rurſum ſe tam infeſtum
præbere. Ut enim temporis
cauſa verum eſſe fatear, tam ne-
faria ac bonis moribus inimica
ſcripſiſſe Machiavellum, quam
plerique perſuaſum aliis volunt,
nihilo tamen illo melior invenie-
tur Tacitus. Machiavellus nem-
pe male agendi præcepta ſive re-
gulas, Tacitus exempla tradit.
Uter tandem cenſeri debet dete-
rior ac legentibus exitioſior? Si
Senecæ rei hujus arbitrium de-
tulerimus, reſpondebit ille, quod
rationi maxime eſt conſentaneum
Longum iter eſt per præcepta, breve & efficax per exempla. Verum
Machiavello alias advocationem
ſalva tamen Eccleſiaſtici adver-
ſus eum decreti auctoritate com-
mo-

modabimus. Quamque improbe & intolerabiliter calumnientur, qui verba quædam hinc inde excerpta, invidiæ quærendæ causa, nulla reliquorum, quibus mentem suam interpretatur, mentione facta, lectoribus repræsentant, planissimum, Deo favente, faciemus. Interea Marianę, cęterisque Jesuitarum, curę esse velim, quid de prudentia sua existimare alios postulent, cum Tacitum propter artes & fraudes aulę a Principibus die ac nocte legi suadent, quem Lipsius ideo, ne a Princibus legeretur, obscuritatem captasse, persuasum cupit.

Propter Consiliarios Principum non debuit obscurare oratione Tacitus.

Sin autem in eo subscribere Lipsii sententię placeat, non nisi Principum consiliariis, & administris scripsisse Tacitum, ac propterea animi sui sensa obscurius prompsisse: abesse non poterit, quin argutę caput historię prębeat, multumque merito suo vapulet. Quotum quempe enim ex istis, quorum causa scripsit, inveniri putabi-

mus, qui Tacitum vel per caliginem intelligat? quam multi sunt, qui Lipsium ipsum pleraque ejus non percepisse, eaque re præter notas quasdam Grammaticas, quibus ritus fere veteres explanantur, nihil ab eo ad intelligendum Tacitum opis allatum esse contendant? Et de me quidem ingenue fateor, ac pre me fero, quamvis minime in Latinis scriptoribus hospes sim, me tamen passim in scriptoris hujus lectione caligare. Ita pœne perpetuum ejus vitium animadvertere videor, quod τὸ ἀδιανόητον Fabius, ut dixi, vocat, cum videlicet aperta verba sensus occultos habent. Quid jam illis usu venire credendum est, qui neque Latina satis intelligunt, neque otium habent, ut diu multumque, quid σκοτεινὸς iste sibi velit, cogitare possint. Neque tamen negavero. inveniri quosdam, qui modice, vel etiam infra modum in literis versati, suspicione non aberrent, mentemque tenebricosi quamvis scriptoris feliciter assequantur.

Sed

Sed eosdem persuasissimum habeo, ipso Tacito nihilo incalli-diores esse, adeoque isto artium & technarum aulicarum magistro æquis animis carere posse. Sic apparet, neutrorum causa obscurare eum, quæ scribat, debuisse. Non illorum, qui literis & ingenii acumine minus possunt; quoniam eos adjumenta ad obscura intelligendum necessaria deficiunt. Non horum etiam, qui capitales sunt & acuti, quoniam iis aut meliora, aut non multo saltem deteriora domi nascuntur. Aut igitur omnia me fallunt, aut de animo suo conjecturam fecit Lipsius, cum tanto usui Principum consiliariis scriptorem hunc fore credidit. Erat quippe ingenii minime vafri, & prisci moris, ac fidei, cui solennia ista palatinis latrocinia, & artes patriciæ, nisi tali monitore non facile in mentem venissent, in scholis præsertim, per quietem, & sine cujusquam injuria ætatem transigenti. Conjecit igitur idem aliis usu ven-

Cur Lipsius tanti fecit Tacitum?

turum, seque minime vulgarem a Palatinis, sive Aulicis gratiam initurum, quibus ad tantum calliditatis doctorem velut pœdagogus fuisset, aut digitum ad scholam ejus intendisset. Hinc natum est pręclarum illud elogium: *Tacitus sapientiæ simul & prudentiæ verus dux, cujus historia hortus est, & seminarium præceptorum.* Sed quantum in eo fidei mereatur, homini non prorsus obtuso hinc judicare promptum erit. Sapientia divinarum & humanarum rerum scientia est. Videamus igitur, quid de divinis rebus dicere queant, qui Lipsianum sapientiæ ducem sequi volent. Primum ejus præceptum est, aut Deum non esse, aut eum nullam rerum humanarum curam gerere. Alterum vero, Deum quem Judæi colebant, esse asinum, legem Mosis esse instituta sinistra, ac fædæ pravitatis mores absurdos, sordidosque. Tertium denique, Christianam fidem esse exitiabilem superstitionem, & qui eam profitentur, esse sontes

Lipsii de Tacito elogium

Sapientia ex Tacito quæ.

tes

tes per flagitia: toti generi humano invisos, & novissima exempla meritos. Ite nunc Regum, Principumque consiliarii, & habita Lipsio fide, verum hunc sapientiæ ducem & Magistrum adoptate, quem ipse ejus Encomiastes veris victus *in Epicuri castris* esse, comm: ad XIV. annalium, perspicue fatetur. Humanarum rerum quid ab eo magnopere disci queat, adhuc quæro. Sapientiam enim a prudentia distinguit Lipsius cum se Tacitum commendare ait, sapientiæ simul ac prudentiæ verum ducem. Situs locorum nonnullorum, fateor, tum bituminis naturam accurate describit, quæ res Physicæ & Geographicæ subjiciuntur. Sed eadem, & iis similia ab aliis Scriptoribus nihilo deterius traduntur. Neque est, cur hinc potissimum sapientiam petere debeamus. Prudentiam hic intelligimus scientiam eorum, quæ in civili vita facienda, & fugienda sunt. Ejus laudem qui Tacito tribuerit, ex anti-

Taciti discipuli, Epicurei & Athei.

quis nemo exſtat, & recentiorum primus id fecit, ni fallor, Lipſius. Hoc autem ut nobis perſuadeat, non auctoritatem nobis ſuam, ſed rationem, ſive argumenta afferat oportet, Auctoritatem enim ejus, quamvis aliarum rerum maximam non una res diluit; imprimisque quod uſum verum, vel maxime neceſſarium prudentiæ parandæ adjumentum non habuerit, & ferre non niſi Muſis, inter adoleſcentum ſubſellia operatus fuerit, tum quod aſſerenda Tacito ſapientiæ laude graviter judicio lapſum fuiſſe, & amori erga Scriptorem, cui olei operæque multum impertitus eſſet, intemperanter indulſiſſe modo apparuerit. Rationem non reddit aliam, niſi quia nihil ſit in moribus eorum, de quibus ſcribit, quod non tangat; nihil in affectibus, quod non revelet, quodque ſententiis creber ſit ad vitam agendam utiliſſimis. Sed iſta minime certæ prudentiæ argumenta eſſe hunc in modum vincere poſſe

Rationes Lipſii ad probandã Taciti prudentiam.

posse videor. Quæ de hominum moribus aut affectibus scripsit, aut bona fide retulit, sicut in actis & commentariis invenerat, aut de sua suspicione finxit. Si prius, aut nulla aut tota aliena ejus rei laus est. Sin alterum, non tam prudentiæ, quam pravi ac suspicacis ingenii documentum dedit: quid nimirum aliis animi fuisset domi, ac de se conjecturam fecit, adeoque Tertullianæo illo recte conveniri potest: *Si potes ista de aliis credere, potes & facere.* Cæterum ex Rhetoricis Aristotelis ad Theodecten libris qui homines, quibus affectibus plerumque obnoxii esse soleant, ita cognoscere licet, ut Taciti eam ad rem opera merito supervacua videatur, cujus unum fere opus ac studium est, mores pessimos, susceptasque deteriorum affectuum impulsu actiones ita notare ac describere, ut non tam narrare, quam docere videatur. Certe si quis hodie concionator homines matrimonio conjugatos, quantocun-

Tacitus malos mores docere videtur.

que supercilio, & sententiarum gravitate moneat, ne dum liberum quærendorum causa corpora commiscent, sic libidinem expleant quasi non tam vestimenta, quam pudorem, omnemque sui reverentiam effuderint, &, verbi gratia, neque maritos Melanionem humeris Atlantę crura sustinentem imitari, neq; uxores aut equo lascive vehi, aut Parthi fugam corporis habitu exprimere jubeat, eum omnes sani non tam lasciviam reprehendere, quam Elephantidos aut Philænidis schemata explicare, & Hypolyto fibulam laxare velle judicent. Nihil ergo est, quod usque eo ambitiosa pessimorũ expositio, tantam prudentiæ opinionem Tacito conficiat.

Sententiarum frequens usus non est prudentiæ argumentũ,

Neque autem densitas sententiarum aut frequentia multo certius prudentiæ argumentum est, quando etiam illos, quos nemo prudentiæ laude afficere volet, sententiis plurimum uti videmus. Non longe abiero. Sallustium quis nescit ita historiam

sen-

ſententiis refercire; vix ut quisquam ſit, quem non longo poſt ſe relinquat intervallo. Sed ejus prudentiam qui laudaret, non modo æqualium nemo, ſed neque poſterioribus ætatibus quisquam inventus fuit. Ipſe etiam Lipſius procul aberit, ut eam illi laudem aſſerat, ſi conſtare ſibi in eo volet, quod alicubi in politicis ex Ariſtotele laudat: *prudentem neminem eſſe poſſe, quin idem ſit vir bonus.* Quis enim paulo humanior ignorat, quanta Salluſti in libertini generis proſtibula fuerit inſania, quantus in permolendis aliorum uxoribus furor, quantus in quotidiana vita luxus & nepotatio? Neque tamen talis cum eſſet, graviſſimas & cenſorio ſupercilio dignas ſententias fundere dubitavit: quæ quidem res cum in juvene, quique ad ſenilem ætatem nondum proceſſerit, Ariſtoteli in 2. Rhet. indecens videatur, tum eos vel maxime dedecet, qui vix ferenda in juvene vitia, luxuriam & nequitiam, ne in pro-

Salluſtius ſententioſus, nec prudens.

provectiore quidem ætate missa faciunt. *Quomodo pulchras frustra habet claudus tibias, sic indecens est in ore stultorum parabola*, sive sententia, ait Salomon Prov. 26. Deinde autem non est obscurum, studio quodam & artificio facultatem τῦ γνωμολογεῖν, id est, sententias loquendi, etiam sine prudentia parari posse: nam ex omnibus fere inventionis Logicæ locis ducere eas licet, velut Fabius Lib: VI. c. III. monet, mihiq; vir nobilis amicus meus exemplo suo fidem aliquando fecit, cum inveniendi rationem a Raimundo Lullo, lutulento & inepto, sed tamen portentosi acuminis scriptore, traditam observans, tam graves & argutas diversis de rebus sententias formaret, ut quovis veterum scriptorum dignæ viderentur. Et istud quidem minus ægre sibi persuaderi patietur, qui ab Aristotele in Rhetoricis scriptum meminerit: ὅι γάρ ἀγροικοὶ μάλιστα γνωμοτύποι εἰσι, καὶ ῥαδίως ἀποφαίνονται. Agricolæ enim maxime senten-

tentiarum compofirores ſunt, & facile eas proferunt. Conſtat etiam eo ſtatim ſeculo, quod ætatem Ciceronis excepit, ſimul Reip: & Eloquentiæ mutatam fuiſſe formam, omnes ingenii nervos eo contendentibus declamatoribus, ut ſententiis orationes ſuas non ornarent, ſed refercirent: quam eorum licentiam & intemperantiam Fab. lib. 8. c. 5. graviter notat. Ab ea conſuetudine natam putemus licet non ſolum Tacito, ſed aliis etiam illius ætatis ſcriptoribus ſententiarum frequentiam; quamvis haud parum fortaſſe in rebus gerendis prudentiam alioqui præſtarent.

Cur tot hodie Taciti amatores?

Quid igitur cauſæ eſt, inquies, çur tam multos hodie Tacitus amatores & cultores habeat, ſi & obſcurus eſt, neque tam edecumatus, & unius prudentiæ magiſter? Reſp. quod res eſt, non unam eandem omnibus cauſam eſſe, cur ipſius ſe ſtudioſos videri velint, aut etiam vere lectione ejus oblectentur. Alii, quoniam revera acuti & aſtuti-

ſunt

ſunt, ſcriptorem hunc, propter ingenii ſimilitudinem non poſſunt non amare. Similia vero grata & jucunda eſſe nemo neſcit. Et hęc ipſa cauſa iis Tacitum commendat, qui quadam naturę depravatione obſcuritatem amant, ex qua nota pręceptor ille fuit, cujus ex Livio meminit Fabius, qui diſcipulos obſcurare, quę dicerent, jubebat, Gręco verbo utens σκότισον. Opinionem ſcilicet ingenii & acuminis ſibi ex obſcuritate acceſſuram ſpe præcipiunt. Natura porro inſitum eſt hominibus, ut exſuperantiam ſive excellentiam in aliquo bonorum genere concupiſcant; alii quidem remiſſus, alii vehementius. Inprimis autem ingenioſi videri affectant, quoniam rationi, quæ proprium hominis bonum eſt, nihil eſt ingenio conjunctius. Hinc illud Poetæ: *Qui velit ingenio cedere, rarus erit.* Uſu autem venit, ut fere nemo magis ingenioſus & aſtutus videri affectet: quam qui maxime omnium hebetes ſunt, & obtuſi. Ac propte-

rea nonnulli haud fere quicquam præter Tacitum crepant, quod omnibus persuasum esse putent, neminem eo delectari, quod non intelligat: qui vero Tacitum intelligat, eum solertis ingenii & astutum esse oportere. Alios ipsa intelligendi Taciti difficultas, sine vanitate delectat, quoniam in obscuritate lucta, sive certamen inest. Certare autem, natura jucundum est propter spem victoriæ. Is porro vincere sibi videtur, qui difficultates eluctatur ac superat, intelligendo, quod latebat. quod ipsum in solvendis modis, & investiganda ingeniosarum quæstionum resolutione usu venire sic Seneca lib. 5. Ben c. 12. demonstrat: *Dices me operam bona fide perdere; quid enim boni est nodos operose solvere, quos ipse ut solveres feceris?* Sed quemadmodum quædam in oblectamentum & jocum sic alligantur, ut eorum solutio imperito difficilis sit; quæ ille, qui implicuit, sine ullo negotio sepa-

ſeparat: quia comiſſuras eorum & moras novit; nihilo minus illa habent aliquam voluptatem, (tentant enim acumen animorum, & intentionem excitant) ita hæc, quæ videntur callida & inſidioſa, ſecuritatem, torporem, ac ſegnitiem ingeniis auferunt, quibus modo campus in quo vagentur, ſternendus eſt, modo ſcabri aliquid & confragoſi objiciendum, per quod crepant & ſollicite veſtigium faciant. Sed eſt hæc otioſorum fere hominum voluptas, quibus nihil eſt gravioris negotii, quemadmodum de Salluſtiana brevitate & abrupto genere dicendi cenſet Fabius, ab otioſo lectore facilius intelligi, ſed audientem tranſuolare: quid vero ſit illud quod voluptatem iſtis affert, ſi Taciti mentem perceperint; idem Fabius ſic exponit: nonnullis grata ſunt hæc, quæ cum intellexerint, acumine ſuo delectantur, & gaudent, non quaſi audierint, aut legerint, ſed quaſi invenerint. In hos cadere videtur,

quod

quod ait Seneca Epist: 68. *Multi aperta transeunt; condita & abstrusa rimantur. Vile videtur, quicquid patet.* Plerosque sententiarum in Tacito frequentia oblectat; quod quo pacto fiat in Rhetoricis docet Aristoteles: *Magnum*, inquit, *orationibus auxilium afferunt sententiæ, non modo, quia probitatis opinionem dicenti conciliant, sed etiam propter auditorum vanitatem. Cum enim sententia sit enuntiatio in universum de rebus agendis, aut fugiendis, gaudent, si quis universe loquens, incurrat in eas opiniones, quas ipsi in parte habent. ut si cui mali vicini obtigerint, facile assentitur dicenti: Nihil est odiosius vicinia, aut si quis parum morigeris uvatur filiis, probabit hanc orationis sententiam: Nihil est filiorum procreatione dementius.* Sunt hoc amplius, quos insanabile illud scribendi cacoethes tenet, qui Tacitum velut segetem gloriosæ suæ, aut etiam tanquam compendii sui pararium exosculantur. quicquid unquam vel legendo, vel audiendo cognoverunt, atque ideo quicquid aliquando

quando ſonniarunt, id captata in Tacito, unius atque alterius voculæ occaſione operoſe congerunt, & diſputationes ſive diſcurſus politicos, aut commentarios in Tacitum inſcribunt. Sciunt enim quadam ſeculi labe fieri, ut Tacitum omnis prudentiæ & ſolertiæ promptuarium quoddam eſſe, plerique exiſtiment, adeoque cupidiſſime legant, quicquid aliquam verbis ejus lucem allaturum videtur. Hinc ſibi plauſum iri augurantur, tanquam quibuſdam myſteriorum politicorum inſtitoribus opima etiam præmia ſibi a Regibus & Principibus eventura ex aliorum exemplis confidunt. Præterquam vero quod iſti, ſive ſtoliditate ſua, ſive ſucceſſuum proſperitate, ſtomachũ viris gravioribus, & intelligentibus movent: utroſque etiam gallinis facere ſimile dolendum eſt. Ut enim illæ obſipatam eſcam relinquentes, alicubi in ſterquilinio multum unguibus ſcalpurire malunt, donec granum aliquod, vel etiam vermiculum eru-

Tacit. amatores gallinis ſimiles.

eruant: similiter isti tot graves prudentię magistros, cum Philosophos tum Historicos, aut penitus negligunt, aut fere non nisi dicis gratia, aut prætereuntes legunt; ex quibus tamen saluberrima, cum vitæ agendæ, tum Reip: gerendæ præcepta, sine ullo morum depravandorum periculo, nihilque in verbis eorum hæsitantes, haurire poterant; in Tacito autem auctore pessimorum exemplorum facundissimo, tempus & operam omnem conterunt, tantum ut sententiolæ alicujus argutia thesaurum suum augeant. Quibus si literarum sacrarum lectionem consuadere velim, nempe insaniæ non vulgaris statim ab iis condemner: quamvis omnes in iis versatos, facile mihi assensuros sciam, si homines isti decimam modo ejus studii partem, quod Tacito cognoscendo & interpretando impensum est, in lectionem S. Bibliorum, inprimisque Librorum Regum, Paralip; Proverb; Salom: & Propheta-

phetarum contulissent, non solum multo meliores eos, sed etiam prudentiores evasuros fuisse, multoque hodie præclarius cum Rep: Christiana actum iri. Nec enim Reip: nostræ, id est, Ecclesiæ Christi jus civile modo, i.e. fidei, spei & charitatis præcepta; Sed etiam Politica in S. Bibliis continentur, quod partim in *Ecclesiastico* meo, & in *Thaumatologia* satis demonstrasse videor; partim etiam, si vita & otium suppeditet, alias distinctius & uberius demonstraturum me confido. Nunc ad Tacitum ex diverticulo revertor, qui non parum multis eo in deliciis est, quod ipsi curiositatis & malevolentiæ vitio affecti sint, adeoq; voluptatem capiant, cum aliena mala aut narrari audiunt, aut legendo cognoscunt. Cũ videlicet suorũ sibi vitiorum sint conscii, tametsi ab iis liberi esse malunt, aliquanto melius secũ agi putant, si alios homines, sive iisdẽ, sive majoribus obnoxios esse, aut fuisse discant. Inveniuntur denique homines ab

Sac. Bibl.

omni

omni penitus vera virtute derelicti, qui sui imaginem in plerorumque vita, qui a Tacito commemorantur, cum voluptate quadam recognoscunt; sibi etiam illuc, quo eos sinistrum ingenium, & naturæ impellit perversitas, alienis exemplis animos velut addi gaudent. Conscientiam nihil verentur, Deum, cui actorum aliquando reddenda sit ratio, nullum esse credunt, nec fide, nec lege ulla teneri se volunt, Principes fœdissime adulantur; amicos & ęquales occasione data circũveniunt, & evertunt; inferiores denique immisericorditer vexant, deglubunt. Eadem porro omnia ab iis jam olim factitata, neque ferme quicquam aliud, Tacito legendo comperiunt. Neque vero dubium habeo, quin secunda omnium bonorum, vereque prudentium voluntate, quod Eudamidam olim de Athenis dixisse Plutarchus refert, ego in Tacitum recte conferam. *Non potest,* inquit ille, *urbs ista merito lauda-*

ri, quam nemo propterea dilexit, ibi factus esset melior. Similiter ego: Non potest, inquam, auctor ille merito laudari, quem nemo propterea dilexit, quod vel melior, vel ad ullam laudabilem actionem incitatior, vel denique eorum, quæ statum publicum formare, ac stabilire queant, scientior ab ejus lectione discesserit. Sic igitur satis planum fecisse videor, nullam neque Tacito, neque cuicunque Historiæ conditori obscnritatis excusationem esse.

II. Stil. hist. Virtus. Reliquum jam est, ut de altera dictionis historicæ virtute, quam puritatem, sive Latinitatem esse dixi, similiter disputare incipiam. Puto autem vel tacente me quid puritatem appellem, intelligi: eam scilicet dictionis virtutem, quæ hoc præstet, ut pura sive emendata sit oratio, id est, ne quod in eo verbum sit, aut loquendi genus, quod iis, quæ vel præcepta, vel recepta sunt, id est, vel regulis Grammaticis, vel consuetudini, & idiomati Roma-

norum

norum adverſetur. Nam quicquid eſt ejuſmodi, impurum & barbarum appellatur Cæterum ne quis in hujus rei judicio error admittatur, Latinæ linguæ ætates, ante omnia diſtinguere ac definire oportet. Earum ergo aliam auream, aliam argenteam, æneam, ferream, ligneam, luteam denique vocare ſoleo. Aureæ ætatis eos facio ſcriptores, qui a bello Punico ſecundo pęne ad extremum usque Auguſti imperium floruerunt: inter quos omnium eruditorum conſenſu primæ M. Tullio Ciceroni debentur. Plebeja quorundam judicia, ſi ſapiam, morari non debeo, qui cum vix tria verba Latina ſcribere didicerint, Tullianam ſermonis divinitatem contemnere, ſuumque judicium conſenſui omnium ſeculorum præferre non verentur, quos verborum diſputatione ad verum converti fruſtra ſperem: Hellebori jugere an perſanari poſſint, medicorum cura eſto. Neque tamen illud non fateor, ejus ætatis quoſdam

Aureæ ætatis ſcriptores.

posteriorum judicio minime Latine locutos, ut Cęcilium, Pacucium & Atilium: alios vero ejus esse notę, ut eorum dictio aurum sit, quod tamen multum scorię aut purgamenti admistum habeat, neque dum satis excoctum & perpurgatum videatur. Cujus generis reliqui hodie sunt Plautus, Terentius, & pauca quędam Ennii Lucilii, Nęvii, Catonis & similium fragmenta: de quibus operę pretium est, quid ipse judicaverit Tullius, cognoscere. Ejus. lib: 3. de Orat. verba sunt: *Omnis loquendi elegantia quamquam expolitur scientia literarum, tamen augetur legendis Oratoribus & Poetis. Sunt enim illi veteres, qui ornare nondum poterant ea, quæ dicebant, omnes prope præclare locuti: quorum sermone assuefacti qui erunt, ne cupientes quidem poterunt loqui nisi Latine, neque tamen erit utendum verbis iis, quibus jam consuetudo nostra non utitur.* Et in Bruto cum de Catonis orationibus loquitur: *Antiquior est hujus sermo*, inquit, & *quædam horridiora*

Ciceronis de Veteribus judicium.

diora verba. Ita enim tum loquebantur, id muta, quod tum ille non potuit, & adde numeros, ut aptior sit oratio, ipsa verba compone & quasi coagmenta. Jam neminem antepones Catoni. Sed. hoc Ciceronis consilio, neque amicus ejus M. Terentius Varro, neq; discipulus & cliens M. Cælius, neque inimicus C. Salluſtius, utendum sibi putaverunt. Prętérquam enim quod multis modis vitiosa, nihiloque, quam veterum melior est eorum compositio, tum passim nimis exoleta, & prope jam situ raucida orationi vocabula admiscent. Qua sua κακοζηλία, quin Tullio, Cæsari, Messalæ, Nepoti, Servio Sulpitio, Plauto, & politissimo, prorsusque ad unguem facto homini Cn Martio risum sæpe moverint, nihil omnino dubito. L. quidem Sisennam familiarem suum festive deridet Tullius, quod in ea foret hæresi, ut inusitate loqui, id putaret esse recte loqui. Et Jul: Cæsar, ut testis est Agellius, in lib: de analogia,

Antiquorũ de Salustio judicia Lenæi. Atteji.

 hoc

hoc monitum inculcat: ut tanquam ſcopulum, ſic fugias inauditum atque inſolens verbum. Nominatim vero Salluſtium Auguſtus exagitat, quod ſtudio haberet, obſoleta verba ex Catonis originibus excerpere, propter quam rem Lenæus ejusdem ſeculi Grammaticus, Salluſtium non minus *ſcriptis, quam vita monſtroſum, & priſcorum Catonis verborum eruditiſſimum furem* appellabat. Rectum porro, neque juſto quamvis odio depravatum fuiſſe hoc ejus judicium, Attejus Philologus, nobilis eadem ætate Grammaticus ſatis præſtiterit. Is enim cum eſſet Salluſty familiariſſimus, eum *breviario rerum omnium Romanarum inſtruxit, ex quibus, quas vellet, eligeret, & hiſtoriæ ſuæ insereret. Eo defuncto Aſinium Pollionem hiſtoriam componere aggreſſum, præceptis de ratione dicendi ſic inſtruxit, ut ei nihil magis ſuaderet, quam ut noto, civilique & proprio ſermone uteretur, vitaretq; maxime obſcuritatem Salluſtii, & audaciam*

Antiquorũ de Saluſtio judicia

Lenæi.

Atteji.

daciam in translationibus. Sic igitur habemus, quid Criticus hic multiplici, ut ait Suetonius, variaq; doctrina censeri solitus, de Sallustii familiaris sui stilo censuerit, eum videlicet uti sermone *non noto*, sed abstruso, seu desito, *non civili*, sed peregrino & Grecissante (*ex Græco translata Sallusty plurima*, ait Fabius) *non denique proprio*, sed audacter translato, sive nimis Metaphorico. Cassius quoque Severus, summus eorundem fere temporum Orator, ut apparet, propter easdem causas, ita de Sallustio judicabat, *ejus Orationes nihilo meliores esse diceret, quam aut Ciceronis versus, aut Virgilii prosam*, quasque nemo intelligens, nisi propter historiam, lectione dignaturus esset. Etiam Seneca Philosophus, Fab: Quintilianus vitiosam Sallustianę orationis compositionem notare non dubitarunt. Seneca enim *Sallustio*, inquit, *vigente, amputatæ sententiæ, & verba ante expectatum cadentia, & obscura veritas fuere pro cultu*. Fabius autem; *vitanda*

Cassii Severi.

Senecæ

illa Sallustiana (quanquam in illo virtutis locum obtinet) brevitas, & abruptum sermonis genus. Censet, ut res est, quod in Sallustio est optimum, maximeque laudatur, idem esse vitiosum, minimeque imitandum. Siquidem brevitas illa, quæ multis eum commendat, neque rebus in est: (eas enim fuse satis narrat) neq; in oratione tota, sed tantum in incisis atque membris: *Solet esse quædam partium brevitas* (ait idem dicendi Magister) *quæ longam tamen efficit summam. Verbi gratia, si dicas: in portum veni, navim prospexi, quanti veheret, interrogavi, de pretio conveni, conscendi, sublatæ sunt anchoræ, solvimus oram, provecti sumus. Nihil horum dici celerius potest, sed sufficit dicere; e portu navigavi: Ita cum in sententia, tum in verbis inerit brevitas.* Sed Salluſtiana brevitas non nisi in verbis est, quorum partem amputat vel abrumpit, quæ altera illi obscuritatis causa esse solet.

Salustiana brevitas vitiosa.

Nam

Nam unam esse nimiam, ut Asinius Pollio arguebat, *priscorum verborum affectationem*, modo demonstravimus. Hoc amplius autem *novandorum verborum licentiam*, multos non mediocri ingenio viros in eo reprehendere solitos, ex Agellii testimonio discimus. Quod ipsum non minus quam Archaismus, seu desitorum verborum usus orationem infuscat, impuramque reddit, qua de re post paulo distinctius agemus. Sed etiam Lucretius & Catullus proprietatis verborum alioquin retinentissimi, neque exquisita elegantia cuiquam secundi, obsoletis pluscule utuntur. Sed eos metri excusat necessitas. Cæteri, quibus perennare, & ad nostram usque ætatem canescere contigit, ejus sunt notæ ut ad eorum scripta, tanquam ad obrussam puritatis & elegantiæ Latinæ omnium posteriorum orationem exigere debeamus. Ii sunt Cæsar, Livius, Cornelius Nepos, Virgilius, Horatius, Propertius. Tibullus & Vitruvius: qui tamen

Lucretius & Catullus.

præter τὰ χυολογήματα, id eſt, propria artis fabrilis & architectonicæ vocabula, neque τὰ καπηλικά, id eſt, tabernaria, & a ſellulariæ operæ artificibus teri ſolita, chartis illinere dubitavit, quod orationis vitium Virtutis, quæ Dilectus, ſeu *Electio* verborum dicitur, contrario nomine oppoſitum etiam hodie in multis vernaculo ſermone ſcribentibus ſitum invenias, qui tamen exactam ejus linguæ notitiam profitentur: eoque vitio laborare, & orationem inquinare ſolitum Auguſtum Cæſarem veterum judicio comperimus. Hujus notæ vox eſt *quadriga*, pro curru quatuor equis juncto, apud plebejum ſcriptorem Hyginum, qui dicit: *in quadriga ſedere*, cum Cæſar, Cicero, Livius & alii, *quadrigas* dicunt, quatuor equos junctos ſignificantes, & inde *quadrigarum currus* apud eosdem. Plebejis quoque vox eſt *nullibi*, apud Vitruvium lib. VII. princip. quod Baſilius Zaruhas in Epitome monuit.

nuit. Sed eam vocem nisi cæteri plebejam sordidamq; judicassent, alicubi eam usi fuissent, cùm prope quotidie eveniret occasio. At enim illi *nusquam* constanter dicunt, nullibique legitur *nullibi*.

Auream argentea excepit ętas postremis Augusti annis, & sub Imperatoribus, Tiberio, Caligula, Claudio & Nerone; in qua familiam ducit. Q. Curtius, cujus cur nullam Quintilianus mentionem fecerit, nec suspicari possum. Ejusdem ætatis sunt Ovidius, Manilius, Cornelius Celsus, & Augustales liberti, fabularum alter versu, alter soluta oratione scriptores, Phædrus & Hyginus: etsi in hunc posteriorem, quemadmodum & in Asconium Pedianum posterioribus seculis nonnulla minus Latina irrepsisse palam est. Ad eandem pertinent Vellejus Paterculus, Val. Maximus, uterque Seneca, Petronius Arbiter, Mela, Columella, Lucanus & Persius. In his scriptoribus haud pauca

Argentea ætas.

verba, tam singula, quam conjuncta invenias, quæ a priorum consuetudine multum abhorrent, quod genus est *Conversatio* pro familiari usus communitate, ac societate vitæ, consuetudine & familiaritate. *Etiam num*, pro hoc amplius, seu præterea. *Interim* pro interdum, quod a Seneca Phil:alicubi usurpatum Quintilianus postea sic adamavit, ut eo pæne ad fastidium lectoris uteretur. Sic *experientia rerum*, pro usu. *Officium* pro dignitate, aut procuratione, ut si cui Prætoris aut Consulis officium obtigisse dicam, cum apud priores officium nihil aliud, quam id, quod decet, significarit. Etsi Cæsar quoque officio, pro præfectura aut munere dixit, bell. Civ. l. 3. toti officio maritimo Bibulus præpositus. Item: naves Brundusium a Cæsare remittuntur, ut reliquæ legiones transportari possent, huic officio præpositus erat Calenus. Cæsar tres cohortes Oxici opidi tuendi causa

ſa reliquit, iisque cuſtodiam navium tradidit. Huic officio opidoque præerat Acilius legatus. Et Hirtius de Bell. Alex. Exercitus Ganymedi traditur. In ſuſcepto officio largitionem in milites auget. Videtur magis pro Caſtrorum, quam Roſtrorum conſuetudine uſurpatum. Dixerunt *Privilegium* pro beneficio, ſive exemtione. *Inſulcire*, pro infercire, ingerere, *Hodieque* pro adhuc, etiamnunc. *Favere alicui* in malam partem, pro voluptatem capere ex alterius malis. *Exceſſus* pro delicto. Sic etiam *taxare* pro reprehendere, item pro æſtimare, pendere; qua utraque ſignificatione non ſemel apud Senecam invenitur. Sic *traducere* aliquem ſine alterius rei adjunctione, pro infamare. Sic *conſummare* pro abſolvere, perficere, & *conſummatus* pro perfectus, excellens. Sic *imputare* alicui pro aſſignare, tribuere, adſcribere alicui, in aliquem conjicere, aut etiam acceptum alicui referre, fateri ſe debere, quæ pervulgata

eſt notio. Item pro *expenſum ferre*, ut apud Senecam Epiſt. 73. *Qui multa Principibus debent, ſed & imputant*. Eſt etiam argenteæ ætatis, *profectum* facere, pro quo Cicero dixerat, progreſſum, vel progreſſionem. Corn. Nep. in Vit. Caton: *Tantum in Græcis literis progreſſum fecit, ut non facile repeririri poſſit, quod ei fuerit incognitum.* Tale eſt ſub *nomine meo*, quod priores ſine præpoſitione extuliſſent. Huc etiam refero vocabulum *obiter*, quod Fl. Soſipater recte in duas voces diſpeſcit, tanquam *ad iter* ſive *ad viam*, id eſt, inter eundum, in itinerere, ſive in tranſcurſu, ut ait Plinius, ἐν παρόδῳ, quod Cicero diceret, præteriundo. Scio quidem ab Auguſto reprehenſum fuiſſe Tiberium, quod is plebitatem, ſive ſordes plebeji vocabuli aſpernatus, ſcilicet per viam ἀντὶ τοῦ *obiter* dixiſſet: neque etiam me fugit, non defuiſſe, qui apud Laberium Mimographum vocem *obiter* inveniri dicerent. Sed eam tamen Scaurus vetuſtiſſimus grammaticus

cus Latinam esse pernegabat, cui literatissimus Principum Hadrianus Imperator assentitur, Augustumque velut hominem non æque eruditum, id adverbium ex usu potius populari, quam idonea ratione protulisse judicat, ut autor est Charisius lib. 2. Cæteros quidem hujus ætatis argenteæ auctores, præter Petronium vix ea voce uti ausos apparet, cum tamen sæpissime eis obveniret occasio. Seneca *in transitu* plerumque dicere maluit, tanquam lib. 2. de benef: cap. 8. *ut in transitu quoque dicam, quid sentiam*, idque Fabius imitandum putavit, non etiam *Plinii*, quibus *obiter* nescio qui magis arrisit, Tamen & Senecam eo usum comperio, ut principio lib. 3. de ira: *Nec in ea tantum quæ destinavit, sed in occurrentia obiter furit*. Plura latinitatis ad illo ævi Augustæi auro degenerantis exempla in medium afferre, nihil attinet, cum Seneca Philosophus Ep. 39. jam tum ætate sua homines latine loqui desiisse, minime obscure ferat

Se-

Ætas enea. Sequuta postea fuit ætas ęnea sub Imperatoribus, Vespasiano, Tito, Domitiano, Nerva, Trajano, & Hadriano: Ad quam pertinent duo Plinii; quorum major acumine & verborum copia, minor perspicuitate, cultuque præstat, tum Suetonius, Florus, Statius, Valerius Flaccus, Martialis, Sulpitia, Silius Italicus, Solinus, Frontinus, Agellius, & demta laude, quam in partibus meretur, obscuritatis omnium deterrimus C. Tacitus. Propter multas autem virtutes primo loco memorandus Fabius Quintilianus. Jurisconsultus quoque eximios hæc ætas habuit, quorum in Justiniani pandectis fragmenta extant. Etiam *Iuvenalis.* Juvenalis ea ætate vixit, sed Argentea prope fuit dignior, tantus sine controversia in Satyrica Poesi, quantus aut Virgilius in Spica, aut Horatius in Lyrica, aut, Propertius in Elegiaca. Quantum vero ab aureæ ætatis consuetudine istorum sermo degeneravit, cum alias, tum lib. 9. c. 3.

c. 3. in principio sic testatum facit Fabius: Si antiquum sermonem nostro comparemus, pæne jam quicquid loquimur, figura est; ut huic rei invidere, non, ut omnes veteres, & Cicero præcipue, hanc rem: & incumbere illi, non in illum, & plenum vino, non vini, & hiuc, non hunc adulari dicitur, & mille alia: utinamque non pejora, vincant. Istam Fabii, quamvis in allatis exemplis non mediocriter halucinantis confessionem satis idoneam visum iri existimo, quæ M. Antonii Mureti, desertissimi hominis judicio opponatur, qui stultitiæ, temeritatis, & arrogantię mimine ferendę eos condemnat, quibus verba, loquendique genera ab istius ętatis auctoribus usurpata, quoniam apud Ciceronem & ęquales ejus non exstent, ei, qui diligenter Latine loqui velit aut scribere, imitanda non videnter. Sed aut ego prorsus halucinor, aut Muretus nihil minus de imitatione statuit, quam quod verbis prę se ferre fuit solitus.

Quint. sua ætate latinitat, deficere fatetur.

Mureti judiciũ de Argent. & æneæ ætatis scriptoribus.

Aliter factis, quam verbis.

Ma-

judicat Muretus. Manifestum enim est omnibus, qui libros ejus legunt, nihil eum magis cavisse, quam ne a Ciceronis, & æqualium ejus imitatione, non modo quod ad contextum verborum, sive compositionem, sed etiam, quod ad ipsa verba, loquendique genera attinet, vel tantillum discederet. Fatentur etiam omnes, tam feliciter & ex sententia, suum ei studium illud processisse, ut non modo posteriorum, sed ne illorum quidem ullus, qui Ciceronis ætati suppares ac finitimi fuerunt, puritate & elegantia eum vicerit. *Auream ætat. imitatatur.* Sed verebatur scilicet, ne quid aliquando sibi excideret, quod Tulliana puritate minus dignum foret, ipseque nonnullam ex eo existimationis apud Italos jacturam faceret: *Metuebat Italorum judicia.* Neque vero nullam sic metuendi causam habuit. Nam Transalpinis hominibus ex quotidiano Latini sermonis inter ipsos usu, multa sive barbara, sive plebeja ac deterioris notę, sic adhęrescere solent, ut postea cum stylum *Cur Transalpini in stilo minus puri?*

lum arripuere, de latinitate eorum dubitare nequaquam eis in mentem veniat. Inde fit ut scripta eorum plerumque minus puritatis habeant, quamvis gratia & venustas in iis minime desideretur. Nam hæc natura duce melius fiunt, quam arte aut studio. Naturam igitur & cogitationis impetum & calorem secuti, ex tempore scribunt, respondente affectibus oratione, in quibus exprimendis plus fere calorem, quam diligentiam valere Fabius fatetur. Accedit alia causa, cur non eq; pura sit multorum Transalpinorum oratio, quod nullo ętatis discrimine, ac delectu in auctorum lectione versantur, & ex omnium commixtione varium quoddam, ac multiforme pro suo quisque ingenio dicendi genus effingunt, contempto hoc Fabii monito: diu non nisi optimus quisque, & qui credentem sibi minime fallat, legendus est, sed diligenter ac pœne ad scribendi solicitudinem; nec per partes modo scrutan- *2. Ratio.*

tan-

tanda omnia, ſed perlectus liber utique ex integro reſumendus. Itaque genus illud corruptæ orationis, ſeu κακοζηλίας, effugere nequeunt, quod κοινισμὸν vocant, quæ eſt quædam miſta ex variarum linguarum ratione oratio, ut ſi Atticis Dorica, Jonica, Æolica etiam dicta confundas: cui ſimile eſt ſi quis ſublimia humilibus, vetera novis, Poetica vulgaribus, Salluſtiana Tullianis, æneæ & ferreæ ætatis vocabula aureis & argenteis miſceat, qui Lipſio deductisque ab eo viris, ſolennis & jam olim familiaris eſt morbus: In quibus hoc amplius, verba maxime impropria, comprehenſionem obſcuram, compoſitionem fractam, aut in fruſtula conciſam, vocum ſimilium, aut ambiguarum puerilem captationem paſſim animadvertas. Magnis tamen (non nego) virtutibus vitia ſua Lipſius redimit, inprimis acumine, venere, ſalibus, (ut excellens viri ingenium ferebat) tum

Vitium Lipſii & Lipſianorum.

Lipſiani ſtili virtutes.

tum plurimis lectiſſimis verbis, loquendique modis : ex quibus non tam facultatem bene ſcribendi, ejusque, quod melius eſt : intellectum ei deeſſe, quam voluntatem, quo minus rectiora malit, ambitiuncula, plauſusque popularis ſtudio præpediri intelligas. Italorum longe diſpar eſt ratio. Primum enim non niſi optimum legere & ad imitandum ſibi proponere ſolent : quod judicio, quo cæteras nationes omnium conſenſu ſuperant, inprimis eſt conſentaneum Deinde nihil non faciunt, ut evitent omnia, unde aliquid infuſcandæ & contaminandæ orationis periculi oſtenditur. Latine igitur nunquam loquuntur, quod fieri vix poſſe perſuaſum habeant, quin quotidianus ejus linguæ uſus, ad inſtar torrentis lutulentus fluat, & cujusquemodi verborum ſordes ſecum rapiat, quæ poſtea quodam familiaritatis jure, ſic ſe ſcribentibus ingerant, ut etiam diligentiſſimos fallent, & haud

Itali quare in ſtilo puriores.

Quotidian9 Lat. l. uſus.

haud dubie pro Latinis habeantur. Hoc eorum consilium cum haud intelligant Transalpini, id eorum inscitię perperam adsignant. Sic recte Paulo Manutio usu venit, ut quoniam vix tria verba latina in familiari sermone proferre poterat, eum Germani complures, qui loquentem audituri ad eum venerant, vehementer prę se contemnerent. Huic tamen nemo, qui sanus sit, ad puritatis & elegantię latinæ summam quicquid defuisse dixerit. Nam quod alicubi in Ciceronis ejus exclamationibus, *dissuadere aliquem ab aliqua re*, pro dehortari, *damnum pati*, *speculationes*, *contrarietates*, *& ingratitudines* leguntur; id verisimile est, non tam ignoratione Latinitatis, quam oscitantia ejus & dormitatione contigisse. Mihi quoque Petrus Maffeus Jesuita nomini atque famæ parum respondere visus est, cum ad eum Romæ undeviginti abhinc annis salutatum venissem. Neque enim inducere animum poterat, ut Latine

Paulus Manutius.

tine

tine mihi respondendi aleam subiret. Postea vero lecta, relectaque ejus historia, quam de rebus per Lusitanos in India gestis condidit, consilium hominis sibi parum fidentis, labemque nomini suo metuentis intelligere mihi visus sum, quod etiam facere non potui, quin prudentissimum judicarem. Sed neque hoc nomine minoris nunc pendo ejus historiam, quod ei conscribendę ac poliendę ipsos 12. annos impendisse, ac non tam compositor rerum, quam interpres fuisse dicitur. Primum enim Commentarios Lusitano sermone scriptos, ut ajunt, in vernaculam, id est, Etruscam linguam convertit, & plerosque, qui ex Indiis venerant, rebusque illic gestis non minimam partem interfuerant, de locorum illorum situ, cæterisque rerum omnium attributionibus, sive circumstantiis, quas vocant, sigillatim percunctatus, non aliter earum imaginem animo concepit, quam si & ipse, cum gere-

rerentur, præſens fuiſſet. In quo quantum ad hiſtoriam minori negotio ſcribendam inſit momenti, neminem non intelligere exiſtimo. Deinde inter tot annorum, quot dixi, moram incredibili accuratione de Etruſcis Latina eum feciſſe, ac lectiones, hymnos, precesque quotidianas Romani breviarii non niſi Grece converſas recitare conſueviſſe affirmant, quoniam, ne quid ſibi ſordium ex Latini recitatione affricaretur, male metuebat. Sed hec ſi vera ſunt commendationem operis augere potius, quam imminuere debent, apud eos quidem certe, quibus, ut opus exeat, quod omnium doctorum puncta auferre, etatemque ferre queat, Horatiano illi monito optemperandum videtur:

Sæpe ſtilum vertas, iterum quæ digna legi ſint
Scripturies. ——————

Cui præcepto Fabius lib. X. c. III. Saluſtii & Virgilii exemplo pondus addit, cum ita ſcribit: *Sit vel tardus, dum diligens ſtilus: quæ-*

quæramus optima, nec protinus se offerentibus gaudeamus: adhibeat judicium inventis, dispositio probatis. Delectus enim rerum verborumque agendus est, & pondera singulorum examinanda. Post subeas ratio collocandi, versenturque omni modo numeri, non ut quodque se proferet verbum, occupet locum. Omnia enim nostra dum nascuntur, placent, alioqui, non scriberentur. Sed redeamus ad judicium, ac retractemus suspectam facilitatem. Sic scripsisse Salustium accepimus, & sane manifestatus est, etiam ex opere ipso labor. Virgilium quoque paucissimos die composuisse versus, autor est Varus. Hæc Quintilianus, qui nullum fortasse eodem Maffejo & Manurio discipulum habuit dicto audientiorem. Ii enim, ut accepi, cum quid scriberent, versus consequentes a præcedentibus quatuor digitorum intervallo separabant, ut reponendis, quæ in Calepiniano, vel Nizoliano verborum indice subinde meliora reperissent, satis spatii haberent. Sæpe etiam epistolæ primo vere ad amicum scribi cœptæ, a- *Man. labor.*

dulto demum, ac præcipite jam auctumno extremam manum imponebant. Qua ex re factum esse minime miror, ut in Manutii epistolis, quamvis elegantissimis, ac velut sesamo & papavere sparsis, nequaquam ea sit gratia, quæ hominem, nisi valde otiosum, ad iteratam lectionem invitet. Putares eum alias res egisse, cum Fabium, istam moram, & quærendi, judicandi, corrigendique anxietatem & solicitudinem initiis tantum imperasse non advertit; cæterum eos, qui robur aliquod in stilo fecerint, ad infelicem calumniandi se pœnam nequaquā alligere se voluisse. Plerosq; (inquit) videas hęrentes circa singula, & dum inveniunt & dũ inventa ponderant, & demetiuntur, quod etiamsi idcirco fieret, ut semper optimis uterentur, abominanda tn. hæc infelicitas erat, quæ & cursum dicendi refrænat, & calorem cogitationis extinguit, mora & diffidentia. quid multus stilus & assidua lectio, & longa studiorum ætas facit

cit, si manet eadem, quæ fuit incipientibus difficultas? Periisse profecto confitendum est præteritum laborem, cui semper idem laborandum est.

Cum igitur haud fugeret Muretum, si quid excidisset sibi, quod in Tullio, cæterisque primæ classis auctoribus non exstaret, aut saltem limatissimo hominum Italorum judicio, ab auctorum illorum puritate desciscere videretur: magno se fore periculo partam eloquentiæ laudem amittendi, hoc modo prudenter sibi cavere visus est, si quorum sententiam opera ipsa probabat, ab iis saltem verbis dissentiret. Sic enim paratam sibi semper excusationem fore, se verbis, quæ minus locupletes Auctores habere videantur, non errore, sed judicio, ac scientem uti. Grammaticus enim, ut ait Seneca, non erubescit solæcismum, si sciens faciat; erubescit, si nesciens. *Mur. caut.*

Perventum nunc est ad ætatem ferream, quam ad Impe- *Ferr. ætas latin.*

rium usque Theodosii M.&filiorum extendo. In ea præter S. patres & Ecclesiæ Doctores, tum insigniores quosdam juris consultos, hos etiam scriptores reliquos habemus: Lactantium, minime infelicem Ciceronis imitatorem, Apulejum, Symmachum, Macrobium, Donatum, Victorinum, Servium Nemesianum, Olympium; Claudianum, Prudentium, Ausonium, Panegyristas aliquot, Aurelium Victorem, Fl. Vopiscum, Spartianum, Ael. Lampridium, Trebellium Pollionem, Jul. Capitolinum, Volcatium Gallicanum, Censorinum Vegetium, Ammianum Marcellinum, ex quibus, quo quisque superiorum ætatum Scriptores familiarius habuit, magisque imitari studuit, eo pluris a nobis fieri debet, dum tamen meminerimus, plus eos ad eruditionem, quam ad faciendam Phrasim, id est, Eloquentiæ corpus (ait Fabius) opis afferre posse. Verum excipio Justinum, cujus ex Trogo Pompejo epitomen, si paucula

cula vitentur, quæ Theodosiani seculi labem non obscure præferunt non minus, quam cœteros ætatis Augusteæ scriptores, cum tuto, tum etiam cum laude, ni fallor, in scribendo imitabimur.

Ligneam ætatem ab imperio Thodosii secundi usque ad Justiniani tempora produco: in qua cæteris minus barbari, minusque inepti sunt, Cassiodorus, Sidonius & Ennodius. *Ætas lignea.*

Lutea ei successit, qua & Longobardorum in Italiam irruptio, finem Latino sermoni attulit ejusque loco novum hoc loquendi genus, ex plebeja, Romana & Germana lingua conflatum invexit. Quod posteriores ætates eo ingeniorum certamine excoluerunt, & perpoliverunt, ut plane nihil sit ojus Italis pœnitendum. Tametsi, qui divinas humanasque literas scire avent, quas scriptores antiqui, qua Sacri, qua profani, libris suis complexi sunt, nisi Hebræa, Græca & Latina satis intelligant, minime ma- *Lutea.*

gnum ſtudii, & laboris præmium ſibi polliceri poſſunt. Sed nec hujus Luteæ, nec prioris Ligneæ ſcriptores enunciare attinet; cum vix quisquam hodie tam inſanus ſit, eorum duntaxat, qui vel primoribus labris literas deguſtarunt, qui eos propter verba ac Phraſin legendos, ne dum imitandos putet.

Puritas linguæ lat. His ita præmonitis, minori negocio de puritate ſtyli cujuscunque Scriptoris judicari poterit. Quanto enim quidque regulis & conſuetudini eorum, qui aurea illa ætate vixerunt, magis adverſatur, vel quanto ab iis recedit longius, tanto minus purum, ſed barbarum exiſtimari debet. Quæ porro regulis ac præceptis, ſive rationi, repugnant, partim Barbariſmo proprie dicto, partim Solæciſmo ſeu ſtribligini ſubjiciuntur. Barbariſmus vitium vocatur, quo vel Ortographiæ vel Proſodiæ, vel Etymologię canones migrantur. *Ortographiæ* quidem, cum quid additur aut demitur,

Barbariſmus quotuplex.

aut

aut mutatur in verbo, ab iis, qui pure loquuntur, recepto. Sic Arrius ille Catellianus *chommoda* dicebat pro commoda; qui Barbarismus hodie Hetruscis, pręcipueque Florentinis familiaris est. Idem Arrius *hinsidias*, pro insidias, dicebat; cui Italorum hodie consuetudo æque Barbara adversatur, cum *hortus*, non aliter quam ortus pronunciant, Væ illis, si S. Augustini magister in terris hodie existeret. Ejusdem generis Barbarismi sunt, *Autor*, vel Author, pro Auctor: *soboles* pro suboles, quod a subolescendo, id est, succrescendo deducitur. *Temptare, Solempnis, Totiens, Quotiens*, aliaque id genus plurima, a clariss. memoriæ viro Barnaba Brissonio ex Pandectis Florentinis in lib: Perergon Juris annotata. Barbarismus *Prosodiæ* ratione est, cum syllabæ breves producuntur; ut *Idola*, media brevi. *alioqui* corrupta tertia syllaba. *choragus* media corrupta. *Appendicis* producta syllaba ultimę proxima, cum *coxendicem*

apud Plautum in desinente versu Jambico legamus, tertiamque in *perpendiculo* corripi constet. Hoc Barbarismi genus familiare est Gallis, Polonis familiarissimum, qui quasi de industria omnia brevia producunt, longa corripiunt. *Etymologiae* ratione Barbara inprimis sunt, quae in nominum verborumq; inflexione aliquid habent vitii: ut si quis *collexi* dicet, pro collegi, *filie* pro fili, *agnus* pro agne. *juvenior* pro junior, *facilissimus*, pro facilimus, *Lavavi*, pro lavi, *prostrantes se*, pro prosternentes se, & *putant se occisos iri*, pro occisum: quae duo postrema eloquentissimo Paulo Jovio excidisse vehementer miror. *Solaecismus* est vitium regulas Syntaxeos violans; ut, *summa vertex*, *breviorem amiculum* (quod Maffejus habet, hist: XII.) *hoc est panis*, *hoc est inscitia*; *Non fac*, *dubito hoc ne facere debeam*; *Nos monitore non necesse habemus*: quomodo P. Famianus Strada Jesuita loquitur; nec animadvertere videtur, *Necesse*, nomen adjectivum esse

Solaecismus.

neu-

neutrius generis: ſicut *neceſſis* maſc:& fæminini: pro quo & *neceſſus*; *neceſſa*; *neceſſum*, uſurpabant: ut dicendum ſit, monitor nobis non eſt neceſſus; vel priſco illo melius, non eſt neceſſarius; moneri nos non eſt neceſſe: aut monitum illius nobis non eſt neceſſe, neceſſum vel neceſſarium, aut nos monitum ejus non neceſſum habemus: quomodo apud Senecam 6. Contro.3. legimus: Sic a te alligatus eſt, ut neceſſe haberet, quod non expediebat, ubi ſubauditur id. Veritus fortaſſe fuit dicere, opus non habemus, quoniam id Franciſco Sanctio Brocenſi, eminentiſſimo in Phil: & humanioribus ſtudiis viro barbarum videtur. Veruntamen & Collumellam ſic locutum videmus: neque quod Sanctius pugnat, *opus* id ipſum Latinis eſſe, quod Græcis ἔργον, propterea minus verum fuerit. Sicut enim dicentes, *opus mihi ſunt libri*, *opus eſt mihi libris*, ſimiliter cum dicimus, opus habeo libris, id ſignificare volumus,

libros mihi esse ἔργον, sive opus, aut negotium, aut omnia: Græci quidem utrovis modo dicunt ἔργον ἐστὶ & ἔργον ἔχω.

Reliquum est, ut videamus, cujusmodi sint, quæ *receptis*, sive consuetudini pure loquentium adversantur. Ea partim non agnoscunt aures hominum, qui melioribus seculis vixerunt, partim repudiant & aspernantur. Quæ non agnoscunt, sunt partim *peregrina*, partim *nova*, eaque vel ratione verborum ipsorum, vel ratione significationis. Fieri enim potest, ut vocabulum aliquod, vel loquendi genus sono quidem Latinum sit, sed significatione usurpetur Romanis auribus insolenter, quam quis vel ipse sibi commentus est, quod est *Novitatis*, vel ex cujuspiam alterius linguæ idiotismo mutuatus, quod exoticum & peregrinum vocamus, v. g. *adhibere fidem* pure latinis dicitur, pro uti fide, cum fide, sive fideliter aliquid facere. quomodo Plautus Rudent: loquitur, prorsus ut adhibere diligen-

Peregrinitas verborum.

Novitas.

gentiam; sed *adhibere fidem*, pro credere, vel adjungere fidem, barbarum est, quin novum significatione, quam deterioris ætatis homines invenerunt. Sic *imputare alicui*, pro expensum ferre, non dixit Tacitus; Gaudent muneribus Germani sed *nec data imputant*, *nec acceptis obligantur*, id est, non postulant sibi pro iis gratias deberi. Argenteæ ætatis auctores, imputare, pro acceptum referre usurpant frequentius. Sic *pati damnum* vel *detrimentum*, barbare a Manutio & Maffejo dicitur; quoniam genus hoc idiomati Latino adversatur, & ex idiomate Hetruscę, sive Italicę linguę, quę hodie in usu est, petitum videtnr. Cęterum Latinorum *idioma* ut veteres Grammatici vocant, sive propria consuetudo, *facere*, *capere*, vel *accipere damnum*, aut *affici* sive *augeri damno* postulat. Sic *ore-tenus* multi vulgo dicunt pro *coram*; quę Latinorum verborum significatio barbara est & nova. Romanis enim *ore-tenus* notat, usque ad os,

ut si quem in aquam ore-tenus versum dicat Tacitus: *Modo pectore, modo ore-tenus exstantes*. Et *superfluus* apud Sen: *extrema* prope Epist. 95. pro supervacuus, inanis, otiosus, minimeque necessarius, novitiæ significationis est: cum apud Jurisconsultos ferreæ ætatis sæpius quidem legatur, sed ut significet, vel superfluentem, redundantem, vel etiam reliquum aut residuum. *Concernere Salutem Reip*: vulgo dictitant; sed barbare pro attinere, pertinere. Et *Medium* cum Apulejo, pro adjumento, instrumento, ratione, via. & *Neutralis* pro medius, quietus, qui neutri partium dissidentium adjungitur. Et *Nullatenus* pro nulla ratione, nullo modo, nequaquam. Et *complexio* pro corporis crasi seu temperatura: quæ omnia Lignea demum, aut Lutea ætas invenit, ab eo, qui puræ dictionis laudem quærit, scopulo diligentius vitanda. Quæ vero Romani aspernantur & repudiant, sunt *obsoleta* sive antiqua, quibus nemo utitur, nisi

Obsoleta.

qui

qui contra torrentem niti, suum unius judicium pluris videri postulet, quam populi Romani & doctissimorum, qui optima ætate optime loqui & scribere existimabantur, consensum.

Atque hinc apparet omnino, quinque esse impuritatis sive barbari genera, Barbarismum solæcismum, idiotismum, seu peregrinitatem, Neoterismum, seu Novationem, & Archaismum, sive priscorum verborum usum. Quorum ego exempla sigillatim, ex non nullis Clari nominis scriptoribus in mediũ afferre constitui; cum ut quæ dixi, facilius intelligantur, ut adolescentes, quantæ cautionis & difficultatis res sit pure scribere, sic moniti intelligant, tum denique, ut viri docti minus mihi veniam gravent ur, si quid in meis libris non æque purum, neque illi, quam aliis permonstro, rationi satis conveniens offenderint. Nec enim tam valde mihi placeo, ut quæ a me scribuntur, aliorum operibus præferri, nedum

Sciop. judiciũ de se.

dum omnibus numeris absoluta & emendata censeri postulem: cum prȩsertim ipsum jam decennium a bibliotheca mea abfuerim, opera fere in negotiis gravissimis occupata. Tum illius etiam in mentem mihi venit identidem, quod non temere monet Fabius: Hoc primum constituendum, hoc obtinendum est, ut quam optime scribamus. Celeritatem dabit consuetudo, cito scribendo non fit, ut bene scribatur; bene scribendo fit, ut cito. Huic ego si subscribo sententiȩ, quomodo meam scribendi celeritatem, cum tanto prȩsertim emendationis fastidio conjunctam non merito suspectam habeam? ut autem bene scribatur, assidua sȩpiusque repetita optimi cujusque lectione opus est, donec ducatur color, quem postea illa quoque reddant, quȩ subito scribuntur. Hoc autem mihi non contigit. Etsi enim per partes omnia Ciceronis scrutatus sum, & incredibili pene anxietate libros ejus excussi, nihilque ad dili-

ligentiam, myſteria ejus penitus inſpiciendi, reliquum mihi feci: illud tamen, quod nihilo ad formandum ſtilum minoris eſt momenti, propter tam diuturnas & negotioſas peregrinationes pręſtare non potui, ut perlectos & excuſſos Ciceronis libros ex integro reſumerem, & *multo ac fideli ſtilo*, (ut ait Fabius) formam quandam ad imitationem eorum, quę legiſſem, facere conarer. Itaque velocitatem & impetum ſcripta mea prę ſe ferunt, meque non diu optima quęſiviſſe, neque verborum pondera examinaſſe, ſed protinus ſe offerentibus uſum eſſe, præcipueque *Juncturæ* illius, quæ membrorum, inciſorum & periodorum varietate orationem diſtinguit, minimum curæ impendiſſe clamant. Neque vero aliter fieri potuit, cum tam multa ſcripſerim, ut multis, legi aliquid a me potuiſſe, mirum videatur. Quanto autem magis mirum videri debet, ſi mihi non uſu venit, quod Fabium modo dicerę audivimus: *Cito ſcribendo*

do non sit, ut bene scribatur. Itaque quod alias non semel professus sum, hoc loco nunc repeto, minime vulgarem gratiam a me initurum, qui, quam ego nunc aliis, eandem mihi operam navare, hoc est, libros meos quos inter hos XIII. annos edidi, diligenter excutere, quæque in iis vel minus Latina, vel alioqui culpis accensenda compererit, vel palam, si sic videatur, dedocere me voluerit. Huic Minerval s. διδακτρον, quale ab homine gratissimo exspectari potest ingenua scilicet ingenii prædicatio, nequaquam a me deerit. Sed ut minori id labore præstet, neque multum in supervacuis desudet, præmonitum eum velim, me Tertulliani illius memorem semper fuisse, quo, *Fidem nostram quorundam nominum familiaritatem habere* affirmat, adeoque *Salvatorem*, quam *Servatorem*, & id genus alia Ecclesiæ solennia, quam quæ Latina magis viderentur, dicere maluisse. Illud etiam consuetudine facere me

nove-

noverit, ut cum verbum aliquod, aut loquendi genus, quod deterioris sit notæ, sæpius in scripto aliquo usurpare constitui, (quod quidem in iis, quæ ad sacra, religionemque pertinent, facio sæpius, indoctioribus consulens) ei alicubi in eodem libro κτ̓ συνωνυμίαν, quod latinius puriusve sit, adjungam: qua solicitudine judicium meum non falli, neque me quid Latine, quid barbare dicatur, præterire, satis significare videor. Sed de me hactenus: nunc Barbari, sive Impuritatis exempla in nonnullorum scriptis inter legendum a me notata videamus.

Exempla Barbarismi.

Barbarismum vitium esse docui regulis Ortographię, Prosodiæ & Etymologię repugnans. Hujus generis est *juvarunt*, *& adjuvarunt* Josephi Burdo Scaligeri in vita patris sui: quod in Scaligero Hipobolimęo *Burdo-Scaligeri barbarismi.*

mæo pag. 182. agitavi. Tale etiam eſt *gratificaſti*, quod ibidem pag. 183. in patre ejus Julio notavi. Tale ejuſdem Ioſephi pag. 232. a me exploſum: etiam *ipſarum mulierculárum aures noſtris erroribus perſonantur*. Et hoc pag. 233. oſtendant mihi cui *obtrectatus ſim*: Et valeant qui bonis *obtrectantur*. Nam & regula, & bonorum auctorum conſuetudo poſtulabat, perſonant, obtrectarim, & obtrectant. Nihilo purius hoc ejusdem pag. 205. *Mea culpa non eſt, ſi me injuſſo quidam verſus clauſtra refregerunt*. Planum enim eſt, aut meo injuſſu, aut me non jubente dicendum fuiſſe. Sed etiam hoc pagina 238. turpiſſimum, eſt, *eam materiam ictibus reſiſtendis aptam eſſe*. Non enim ſi ictibus reſiſtitur, propterea ictus reſiſtuntur. Paris elegantiæ eſt hoc in Varron. de Reruſt. p. 36. *A Catone locum hunc Varro mutuo ſumpſit*, pro mutuatus eſt. Neſcit ſcilicet quid ſit *mutuo dare & accipere*,

idem

idem nempe, quod invicem, per vices alternis, quod contingit in pilæ lusu. ejusdem est hoc in animadverſ. Euſeb. pag. 273.a. *Quod licet ea animi alacritate a nobis exceptum eſt, quam autoris virtus exigebat.* pro exceptum ſit, quia *licet* verbum eſſe non intellexit, ſed pro Conjunctione perperam habuit. In *licet* autem, aut *licebit*, ſubauditur particula *ut*. Nihilo vero deformius re, quam verbis, quod ei pag. 239. impegi. *Canes loca mundiora veſtigant, ubi immingant.* Nam immejant, regula, & auctoritas poſtulat. Mingere enim barbarum eſt, neque ejus ullus a priſcis Grammaticis auctor citatur. Nollem igitur cultiſſima, & quovis antiquorum digna Sanazarii poemata verbo *permingere*, inquinata eſſe: quo neque Lipſius Epiſt. 44. Centuria 5. uti dubitavit: *Canis*, inquit, crus tollit, *& fæmellam illam permingit, atque abit.* Aliquanto tamen ſordidius videtur, quod ejuſdem Lipſ.

Licet non conjunctione.

Lipſ. Cent. 1. epiſt. 81. lego: *Frigidis juvari imprime videor.* Vulgari ſcilicet errore lapſus, *imprimis* adverbium eſſe credidit, quotque apprime Latinum eſſe ſciret, formatum a nomine *Apprimus*, (quo Livi. Poeta in Odyſſea uſus fuerat. Ibi denique vir ſummus apprimus Patroclus) ſolita uſque licentia ad ejus exemplum *Imprime* effinxit. At enim ſine flagitio neque pueri ignorare poſſunt, *inprimis*, dicendum eſſe, ſicut cumprimis, quod valet, Inter primos, primas, prima. Quod ſi quis idem Lipſio contendat licuiſſe, quod Claudio Quadrigario, cum *operam cumprime fortem a. M. Manlio navatam dixit*, nullo genere id venia dignius eſſe meminerit, quam *prior fædus*, *prior bellum*, eidem Claudio in accuſandi caſu uſurpata. qui, ſive fœdus & bellum maſc. gen. eſſe credidit, priorem, non priora, ſive neutrius, non prior, ſed prius dicere debuit. Inprimis autem nequaquam adverb. eſſe, vel ex iſto Cic. inteligi poteſt pro Fontejo.

Imprimis nō adv.

Usu bellorum in primis eorum, qui nunc sunt, exercitatus. Et lib. II. in Ver. Sthenius in primis Siculorum copiosus. Barbarismi quoque notam ducit, quod notis in Polit. lib. 3. c. 8. habet Lipsius. *Ab hoc aut illo seorsim exquirere sententiam.* Latinum enim est seorsus, aut seorsum, sicut adversus, adversum, prorsus & prorsum, rursus & rursum. Nihilo melius est quod Epist. 88. scribit Lipsius: *Mihi abunde satis facitur, si eques plaudat.* Ego quidem si ætatis X. anno sic scripsissem, non defunctorie vapulassem, frustra commodante advocationem Titinio, cujus locum laudat Nonius, in quo est *parvi-faciatur.* Nam si rancidis istis ab ultima antiquitate petitis uti jus sit, *dicebo* pro dicam, *reddebo* pro reddam, *nivit* pro ninxit, *solui* pro solitus sum, ejusque farinæ multo plura usurpabimus. Isaacus quidem Casaubonus hoc sibi jus haud quaquam displicere non semel declaravit, verbi grat. præfatione Commen-

mentarii in Athæneum scribit: *quod opus scibis, non ea fine institutum a nobis*. Et mox: *multa quorum interpretibus ne subolevisse quidem videbamus*. Sed nos minorum nempe gentium literatores, cum doctrinæ, tum primæ notæ auctorum consuetudini congruenter *scies*, & *quę interpretibus ne suboluisse* dicendum fuisse, statuimus. Etiam hoc eiusdem Epist. ad Galliæ Regem, præceptis adversatur: *tot palmis, tot lauribus, tot coronis*: Laureis enim dixisset Cicero, &, ut quisque fuit, Ciceroni similimus. Etsi Lauru semel apud Horatium legi nequaquam ignoramus. Atque hoc ex Servio Gram. discere potuerat, cujus in Æneid. X. verba sunt. Quædã nomina licet duplicem habeant declinationem, tamen aliquibus eorum casibus propter auctoritatem non utimur, ut Laurui, Lauribus; cum & hujus laurus, & ab hac lauru dicamus. In commentario ipso pag. 17. lego: *lana non pectita, non car-*

carminata. Sed si Grammaticorum legibus uti, & locupletioris Latinitatis auctores, potius quam Collumellam sequi voluisset Casaubonus pexa non *pectita* dixisset. Quod etiam de *Vulsit* censeo, pag. 29. *Vulsit mihi aurem.* Virgilius enim Laberio, homine non minus in verbis, quam in Mimi actione ridiculo, sed & Lucano purior, sine controversia doctiorque ita nos loqui docet: Cinthius aurem vellit & admonuit, non ego classem ad Pergama misi, nec Patris Anchisæ cineres manesue revelli. Ubi Servius, *Revelli*, non revulsi: nam velli & revelli dicimus *Strigil* autem neque in Laberio, neque omnino in ullo veterum invenitur. Sed *Strigilis* bonos auctores habet. Vapulet igitur ob Barbarismum Casaubonus cum scribit, pag. 119. *Strigil & ampulla, suppellex est balneas petentium*; ubi hoc amplius notas, *balineas* per balneas, quod etsi pro vulgi consuetudine non nulli usurparunt, a Poe-

tis

tis tamen quid rectum ſit, explorate diſcimus: illi quippe *Balneator* quatuor ſyllabis dicunt. Hoc quoque Grammaticis linguæ cuſtodibus parum probaverit, quod pag. 154. ſcribit: *omnes mortales omnium ævorum*, pro ſeculorum. *Æva* enim non dicimus, ſed ætates aut ſecula. Plinium, cujus eſt *parietes ævis durant*, merito nihil moramur; neque verbis ejus, niſi ubi meliora nos deficiunt, utendum putamus. Quam enim ejus ætatis homines Latinum ſermonem corrumpere ſtudio habuerint, ſatis ſupra ex Quintiliani confeſſione patuit. Sed neque hoc ſecunda Grammaticorum voluntate dixit Caſaubonus p. 176. *Solutio mercedis differebatur, poſt cædem moriturientis.* neque enim ſupinum aliquod extare dicent, unde moriturio derivari queat, ſicut ab eſu, eſurio, a dormitu, dormiturio, a partu, parturio. Verum in hoc Caſaubono parata eſt excuſatio, quoniam S. Auguſtinus a Cicerone de Philoſophis dictum te-

ſte-

ſtetur: *Morituriunt* pro mori deſiderant. Hanc tamen excuſationem dupliciter improbaverit Grammaticus: Primum quia verbum hoc, perinde ut *Syllaturire*, pro re nata, ac velut joco finxerit Tullius, neque alterum altero Latinius videri debeat. Deinde quia Caſaubonus moriturientem, non ut Cicero pro eo, qui mori deſiderat, ſed pro moribundo & animam agente, imo vero pro mortuo poſuerit. Babariſmus etiam eſt in verbis ipſis pag. 232. *Sequentia pertinent ad temulentorum hominum domuitionem poſt convivia intempeſtiva*, nam domumitio dicendum. Pacuvius ap. Nonium: nam ſolus Danais hic domum itionem dedit. Incertus Poeta in tertio ad Herennium. *Jam domum itionem reges Aſtridiæ* parant. Cic. 1. de Divin. *Rodiorum claſſi propinquum reditum, ac domum itionem dari.* Similiter & *domum reditio* ap. Cæſ. 1. Bell. Gall. legitur: *domum reditionis ſpe ſublata.* Cic. in Piſaniana: *Is meus fuit domum e foro reditus.* No-

mina ſcilicet a verbis derivata caſum verbi ſui adſciſcunt. Juſtitia eſt obtemperatio ſcriptis legibus. Cic: off: 1. quia ſcilicet obtemperare legibus dicitur. Et in Topic. *Abalienatio eſt rei traditio alteri*. & in Piſon. Exercitus noſtri interitus ferro. Plaut: Curcull: quid tibi iſtum tactio eſt, pro quid ipſum tangis? Dicimus enim tradere alteri, interire ferro, tangere aliquem. Habet hoc etiam nomine, quod Grammatici metuat ferulam Caſaub. quod p. 574. ſcripſit: cum rem divinam *Furiabus* facerent. Priſcianus enim lib. 7. poſtquam *eabus* pro iis in fæm. gen. protuliſſe oſtendit, ſicut *Deabus*, *Filiabus*, ſic porro lectores monet, Multa tamen alia quoque contra regulam vitioſe & in his, & in aliis caſibus vetuſtiſſimi protuliſſe inveniuntur, in quibus non ſunt imitandi. Ne hoc quidē impune per Grammaticos tulerit, quod in Theophr. Charact. cap. de Impuritate, *fundum* Neutro gen. poſuit: *Si quid metiatur, eam adhibet menſuram,*

cujus

cujus sit fundum collisum, & introrsus adactum. Ut enim ex Verrio Flacco docet: Fundus dicitur ager, quod planus sit ad similitudinem fundi veterum. Fundus igitur, non fundum Latine dicitur. Jacobi Aug. Thuani latinitatem multi laudant, Burdo inprimis, ne fides veteri verbo desit: *mutua muli.* Sed is in præfatione historiæ suæ, *substruxit* & *substructo* habet, ab elegantissima, si superis placet, præpositione *subs.* Ejusdem est *abo*letus pro abolitus, non semel elegantiæ credo causa, usurpatum. & lib. 15. amicitiam Regis *se coliturum* promittit. Puer autem decennis culturum dixisset, aut nates perdidisset. Idem lib. 26. *perculsit*, habet, nescio an Calepino auctore; Priscianus quidem docet *perculit*. In Possevino Medico, qui se inter Latinos ætatis nostræ scriptores familiam ducere postulat, *Vicinium* non semel lego, cui Grammatici barbarismi dicam sine dubio scribent, & viciniam latinum

Thua. Barb.

Possev. Barbar.

esse contendent. pag. 782. Ne experimento *diffidisset*, pro diffisa esset. Fido enim non fidi facit, sed fisus sum. pag. 639. *sectasse* pro sectatos esse. p. 648. *Vim intrinsecam* , pro interiorem , seu etiam internam. quod non minus recte , quam externum dici videtur. Nescivit scilicet extrinsecus, intrinsecus, forinsecus, altrinsecus, adverbia esse , non nomina. Ejus tamen erroris socios habet S. Gregorium M. & D. Bernardũ. p. 792. *Proximiora adminicula* pro viciniora , propiora. Nam gradus superlativi proximus , Comparativum facere , neque ratio neque Grammaticorum Canones, neque denique melioris notę auctorũ usus permittit. *Octuaginta, octuagasimus, & noningenti*. pag. 780. 782. 788. & 364. pro octoginta , octogesimus , & nongenti barbare dixit : & pag. 833. Vincentii subditis ad arma usque *transcursis*. Nam cursus pro eo qui cucurrit, nulla ratione dici potest, nisi si quis cum Tatiis & Sabinis illis cascis, aut Euandri matre sermonem

monem habere velit. Hoc p. 829. operarum Typographicarũ mendum esse credidero: prætexerunt causam: cum ille fortasse scripserit, prætexuerunt.

Exempla Solæcismi.

Solœcismus, ut dixi, vitium est Syntaxeos, sine constructionis familiarissimum illi Criticorum patri Josepho Burdo Scaligero, velut in Scaligero Hypobolymæo vici. Tanquam pag. 237. ubi hæc ejus verba recitavi: Ejusmodi est hæc quæstio, ut quanquam parum consistat, tamen in utramque partem agitari *potest*, pro possit. Et pag. 238. Si hæc *natio viveret*, *nihil est quod melius optem e re illorum, quam bonam mentem*, pro nihil esset, quod magis optarem. Et pag. 240. *spero quod non minimus ad earum laudem cumulus accesserit*, pro spero accessurum non minimum cumulum. Et pag. 182. Quicquid ille adducit, *omnia contra illum faciunt*; pro omne facit, & pag. 183. Hæc om- *Solæcismi Burdo Scaligeri.*

nia optamus tibi utilia fore, pro esse. rursum p. 182. Certum est, quoties classicum canent, me calumnias *non dissimulaturum*, pro certum est non dissimulare. Sic enim boni Auctores loquuntur. Et p. 181. Cum *hoc non sit negligentia*, est ergo succus loliginis, pro hæc negligentia. Sic *hoc solius* Nehemiæ labor; pro hic labor. Sic *hoc allucinationem*, non inscitiam esse, pro hanc hallucinationem, non inscitiam esse. Et p. 231. Non alia ratione id omne fecimus, nisi *ut non* esset nostrum, pro ne esset; sic *ut non* longius discedam, pro ne. Ibidem: cognoscere cupimus; *quanti nostri interest*, aliquid supra vulgus scire, pro intersit. Et non video, quid nobis *literæ prosunt*, pro prosint. Et *quid vis* scio; pro velis. Et vides *quam tuto tibi creditur*, pro credatur & pag. 232. Meruit hæc materia *honestis viris communicari*, pro cum honestis viris. Latini enim non aliter loquuntur, quam cum aliquo communicare. Locus Cæsaris in tertio belli civilis vulgo men-

mendoſe in Fulluii Urſini codice ſic legitur: Adhibito Libone, Lucejo & Theophane, quibuſcum communicare de maximis rebus Pompejus conſueverat. Cicero quidem dicit: Hoc nobis cum illis communicatum eſt, ſed id non aliter, quam ſi diceret: Hoc nobis cum illis commune factum eſt pag. 234. Hoc nomine Burdoſcaligerum accuſavi, quod dicere ſoleat: Hoc idem eſt cum illo: qui Solæciſmus ei cū Manutio, Mureto, Lipſio, Caſaubono, multisque aliis communis eſt, pro quo, cum ratio, tum Clariſſimorum ſcriptorum uſus poſtulat; Hoc idem eſt illi, idem quod illud, idem atque illud. & p. 240. genus hoc ut ſolæcum notavi: perſuaderi *me* paſſus ſum: cum *mihi* dicere debuiſſet, pag. 239. exprobravi ei; proletarium & tritum iſtud, quo neque Lipſius, & Caſaubonus uti dubitant; *Abſit ut putemus*: ſimulque, quid pro eo, majorum gentium auctores dicere ſoleant, oſtendi.

Lucani auctoritate ut Poetæ,

& Hiſpani, fruſtra ſe pedeſtris ſcriptor defenderit. In Varroniana ejus præfatione legimus: non dubito *quin hæc* conjectanea maturius edenda *erant*, ubi ſolæciſmus, quo, *quin erant*, pro quin eſſent, vel decenni puero in Grammaticis quidem Scholis nates certo abſtuliſſet.

Solæciſmi Lipſii. Inter Lipſii Solæciſmos familiam ducit meritoque principe a me loco memoratur, quod in prima Epiſtolarum ejus centuria prima legitur: vereor *ut id vitæ genus* ſubito mutetur, & prox. epiſt. vereor ut milites nos pellant. Cui ſimile hoc ejuſdem Centuriæ epiſt. 35. Auſtri iſti, *vereor ut* dent majores tempeſtates. Vix denique unquam aliter loquitur, repugnante quamvis ratione, & omnium Auctorum exemplo. Cum enim fieri quid expetimus: vereor ut dicimus: ut, vereor ut pater convaluerit. Contra, vereor ne, cum quid nolumus & abominamur; ut, vereor ne pater ſuccenſeat. Etiam hoc ſolæcon eſt. Cent. 1. epiſt. 61. quin nos qui

qui sapimus, pareamus, & quod patiendum est libenter patiamur. Latine enim pro Augustæi ævi consuetudine dicimus: *Quin fac*, aut *quin facis*; non quin facias. Etsi enim apud Cicer. in Scip. somnio legimus: quin tu adspicias, seu respicias venientem ad te Paulum Patrem: quem tamen non fugiat, quam multa in Tullio oscitantes librarii corruperint. locum illum ex more loquendi, quem Plauto, Terentio, & ipsi Tullio placuisse satis constat, corrigere minime dubitaverit. In Terentii quidem Eunucho legimus: quid nunc agimus; quin redeamus, jam hæc tibi aderit supplicans. Et lectionem Donatus agnoscit, aitque, *quin* pro Immo positum. Sed Donato antiquior Bembi codex habet: quid? redeamus. quam veram esse lectionem discimus ex ejusdem fabulæ act. 5. sc. 9. obsecro te, quid agimus. Gn. Quid? Isti te ignorabant. Rursum Lipsius Ep. 44. Cent. 4. Tu serva & in eo tamen non erra, pro ne erra, ne

erraveris, errare noli, Non fac, prorſus Barbarum & Solæcon eſt, vel Quintiliano judice. Nihilo præſtabilius hoc, Epiſt. 88. Cent. 5. Non ambigo, quin peregrinationem laudabis; pro non dubito, quin laudes, aut laudaturus ſis. Et Cent. 4. Epiſt. 36. Triſtia eventa ex Europa nobiles quosque animos excitarunt. Regula enim & conſuetudo poſcit: nobiliores vel nobiliſſimos quosque. Tacitum nihil me morari aperte fero. Ridiculum hoc ejuſdem Cent. Epiſt. 56. Iter noſtrum Italicum differtur, quid cauſæ eſt; duplicis, privatæ & publicæ. Quis enim in Scholis impune ferat, ſi dicat duplicis mihi cauſæ eſt? Geminum huic Germanum Cent. 6. Epiſt. ult. illud miri, ſi veteri meo more expers factus eſſem: veritus ſcilicet, fuit, ne prorſus plebs cenſeretur, ſi dixiſſet: Illud mirum, & moris expers Seculi Tulliani judicia nullo habet numero: ita de induſtria uſurpat, & conſectatur, quæ Cicero, Cæſar,

Livius,

Livius, tota denique Roma in vetuſtioribus damnavit. Quamvis enim in Timæo Ciceronis, expers motibus legatur: cum tamen & fæde mutilatus, fædiusque paſſim depravatus ſit libellus ille, minime tuto id imitari videmur: Cum præſertim expers cum patrio caſu, ibidem non ſemel legatur. Memorabilis ejuſdem Lipſii ſolæciſmus eſt in his verbis: Sol meridies erat, pro, erat meridies. In quem errorem quomodo tantus vir inciderit, operæ pretium fuerit cognoſcere. Agellii, noctium Atticarum ſcriptoris lib. 3. cap. 2. verba ſunt in vetuſtioribus editionibus: Magiſtratus, quando una die eis auſpicandum eſt, & id, ſuper quo auſpicaverunt, agendum, poſt mediam noctem auſpicantur, & poſt exortum ſolem agunt, auſpicatique eſſe & egiſſe ex eodem die dicuntur. Super hoc loco Elect. lib. 2. c. 3. ita commentatus fuerat Lipſius: Libri plerique veteres, poſt mediam noctem auſpicantur, &

post meridiem sole magno auspicati esse. Ex quibus firmiter lego: Et post meridiem solem agunt. Eoque exemplo tuta & defensa hæc prisca dictio, quo sol occasus. Ad oram Libri annotat Lipsius: Sol meridies prisca phrasi. Ridicule nimirum,& plus quam pueriliter sibi persuaserat, sol occasus esse duo nomina substantiva,eoque exemplo dici posse, sol meridies. At enim turpissimum est nescire: Occasus, non nomen substant: sed adjectivum participium esse ab occido, & significare eum qui occidit; sicut discessus, qui discessit, interitus, qui interiit, titubatus, qui titubavit, Senect9 qui senuit, obitus qui obiit; quorum ex vetustissimis exempla Priscianus lib. 9. & 10. recitat. Atque hoc modo extorta est Lipsio e manibus solæcismi tam deformis defensio. Nunc de Agellii loco videamus. Mihi legendum videbatur: Post mediam noctem auspicantur, & post meridiem solum agunt, id est,non nisi
post

poſt meridiem, vel poſt meridiem demum, quæ lectio ſi cui minus probatur, videat num melius ſit: Poſt meridie, vel poſt meridiei-ſolem agunt. Meridie enim antiquarie dixerit, more ſuo pro meridiei, ſicut Salluſt: Jugurth: Jam die veſper erat, pro diei. Et Virg: Libra die ſomnique pares ubi fecerit horas. Sic ibi legit Servius. & Livius 32. Et prius ſol meridie ſe inclinavit, quam telum hinc aut illinc emiſſum eſt. Porro meridei eſt medii diei, (ſicut Lucretius: Medi ab regione diei, pro a regione medi diei ſeu meridiei, ſive meridionali,) Similiter Agellius ſolem medium & ſolem meridianum dicit, lib. 5. cap. 14. Sole medio & flagrante ſpecum quandam nactus, in eam me penetro, (quomodo & Phœdrus prior dixerat Fab. 58. Æſope medio ſole, quid tu cum lumine?) Et ignis copiam non habens ſole meridiano toſta ferarum membra edebam. At enim nihil eſt aliud meridiei ſol,

quam sol meridianus. Ite nunc Lipsiani mei pueri, (quidni enim gratiam iis referam, qui Ciceronis studiosos per diridiculum Tullianos pueros vocare non dubitant,) ite, inquam, & Lipsium extra omnem judiciorum aleam ponite, ut quod ipse sibi non est ausus arrogare, quicquid ei vel per somnium in mentem venit, id continuo Delphis responsum credere debeamus. Casauboni solæcismum ex præfatione commentarii in Athenæum supra repræsentavi: *multa, quorum interpretibus ne subolevisse quidem, videbamus*. Nec enim dicimus, subolet mihi hujus rei, sed res hæc mihi subolet. Ipsius commentarii pag. 119. Solæcon est hoc: *jure irrisi doctis*, pro doctos: Et pag. 185. Ampullæ scorteæ fuerunt, *aut* fictiles, vel ex ære. Aut enim, non vel dicere debuit & pag. 177. fieri potest, ut eo libro Atheneus de pugnis illis *tractasset*, pro tractarit. In rescripto ad Cardinalem Perronum: *jussit me* Rex Angliæ, ut hoc tibi signi-

Casauboni Solæcismi

significarem: pro jussit mihi ut &c: vel jussit me significare. Ibidem lutulentum usurpat vocabulum, *impræsentiarum* pro in præsentia; quod Thuanus in præsentiarum duabus vocibus effert. Neque me fugit, id in Catonis fragmentis*, Cornelii Nepotis, Taciti, & aliorum libris inveniri, sed quoniam & ratio illud aspernatur, neque veteres Grammatici ullam ejus mentionem faciunt, lutea demum Latini sermonis ætate frabricatum & ab indoctis librariis in codices, quos describebant, receptum fuisse, veri videtur simillimum.

Solæcismi Thuani.

Fædus Thuani Solæcismus est Hist: lib. 10. Menzanum Castellum aggrediuntur, sed irrito successu; qui intro erant, se gnaviter defendentibus, & lib. 11. domibus, quæ ex adverso arcis intro sunt, terra oppletis. Jam enim neque qui Grammaticę rudimentis operantur, ignorant, quod Caper vetustissimus Grammaticus monuit: *Intro* significare locum, intus in loco.

Lucillii de eadem re versus sunt: *Nam velut intro aliud longe esse atque intus videmus;*

Sic & apud longe aliud est, nec idem valet atq; ad.

Intro nos vocat ad sese tenet intus apud se.

Quod si Poetæ credendum non putavit, quid fuit, cur Fabii doctrinam contemneret? Is lib. I. cap. 5. planissime sic scribit: *intro & intus loci adverbia. Eo tamen intus, & introsum, Solæcismi sunt*, qua tamen culpa Thuanus vacare poterat, si introrsus, vel introrsum dixisset, quod quidem promiscue pro intus, & introversus usurpari constat. Horatius introrsum turpis, speciosus pelle decora. Cęsar, introrsus inspicere. Varro, introrsus spectare. Livius, nihil introrsus roboris, ac virium esse. Hostem introrsum in media castra accipiunt. Non minus flagitii facit Thuanus, cum l. 5. sic scribit: Tantum terroris oppidanis injecit, ut tandem positis armis deditionem faciunt,

ciunt, & quem modo, tanquam civem admittere noluerunt ſæviſſimum Tyrannum experti ſunt. Quis eum Grammaticas regulas didiciſſe credat? ſcribit etiam lib. 26. Pulcherrimam rei bene gerendæ occaſionem elabi paſſus eſt: *quod magnorum deinde tumultuum* cauſa extitit, pro quæ cauſa extitit. *Incommodare* aliquem, pro alicui, ſine ſolæciſmo dici nequit: neque tamen Thuanus lib. 10. ſic loqui dubitat, cujus & hoc eſt lib. 9. *Ne aut arma* ſumatis ipſi, vel auxilia illis contra me ſubminiſtretis: quam ſtribliginem vel puer emendaverit, & ne vel arma ſumatis, ſcripſerit. Non longo hinc intervallo apud Thuanum legimus: Ferdinandus reſpondet, & cum ſummus ſit Magiſtratus, mirari ſe dicit, quomodo obedire ſibi nolint, potiusque novitiis quorundam opinionibus auſcultantes curioſitate quadam, & ſuperbia *transverſos agi ſe ſinere, & a via majorũ deflectere,*

re,pro transversos agi se sinant & deflectant. Cujus similes Solæcismi maximo numero in historia ista reperiuntur.

Solæcismi Possevini. In Possevino pag. 24. hunc solæcismum invenio: De Thesauro constat, quod Imperatori a Longino missum apud scriptores convenit. Cui hoc pag. 358. simile: Missurum se classem intercipiendo comeatu, quod per lacus vehebatur, & obsidendæ urbi. Si tamen sic se scripsisse fateri velit, *Quod* pro quoniam utrobique a se positum defendere poterit, sicut in his Sallustii verbis: Sylla cum magno equitatu in castra venit, quod ut ex Latio, & ex sociis cogeret, Romæ relictus erat aut posteriore loco. *Quod* κατ' ἔλλειψιν, pro quo commeatus, sicut apud Catullum: Non videmus Manticæ, quod in tergo est. In hujus vero Solæcismi defensione plus sudaverit, pag. 796. Hispaniæ classis excidium percrebuit, non Anglorum virtute potius, quam Oceani illius tempestate procurata,

rata, aut non prævisa, aut a Duce Hispano non credita. Manifestum enim est scribi debuisse, procuratum, prævisum, creditum. Etiam hoc ei negotium facessit, quod p. 790. scripsit: reperta aureorum duodecim centena millia traduntur. Optimum factu censeo, ut id operis assignet, seque duodecies scripsisse constanter affirmet. pag. 726. scribit: *E longe* consilium afferre, quod æque solæcon est, ac tritum illud, *E contra*, & A longe. Latini dicunt, Eminus, & ex longinquo. Neque hoc excusationem habet. pag. 778. Ambiguus, an nuptui tradi filiam, aut monastico instituto obligari expediret. Nam τῷ aut nullus in dubitatione locus est, ut a Fabio lib. 1. cap. 5. monemur. Itaque rescribat licet, utrum nuptui, vel nuptuine tradi filiam, an Monastico &c. Similis & plane geminus huic Solæcismus est, pag. 45. Nescio an hujus concessionis vi Mantuani agros possideant, vel novo jure aucti fue-

fuerint, pro hujusne concessionis vi, cum novo jure, &c. Quomodo & cultissimi Alciati versus in Anthologia corrigendus: Ambigo, an hoc Veneris sit imago, vel Berenices? Solæcon etiam est pag. 413. Cuicunque conditioni faciles, dum *imperii* adipiscerentur, pro imperium. Et pag. 348. Illo hærente & *ambigente futuri*. Nam etsi ambiguus futuri dicitur, tamen ambigere alicujus rei, constructionis ratio dici non permittit. pag. 379. *Patri minor*, pro patre. Et pag. 407. *Posteritati superior*, qui Solæcismus apud eum est pœne perpetuus. & pag. 426. Franciscus *milites* suos rapinis *parcere* imperavit, pro militibus suis, ut parcerent, imperavit. Sic enim Latini loquuntur. pag. 238. Cum *ducentum* equitibus, pro ducentis. Putavit scilicet *ducentum* æque indeclinabile esse atque centum. Sic pag. 19. Ducentum & tercentum millia. Ubi non animadvertit, ter centum bina esse vocabula: Ducentum vero unicum tantum.

Idem

Idem Solæcismus p. 300. 302. bis, & 742. invenitur, ut operis Typographicis assignari nullo colore possit. pag. 641. *Ducentum femellas* dicit, cum de equabus loquitur. pag. 395. Id expertus est, quod rigor amari non possit, pro rigorem amari non posse. Hoc verum esse experior, dicunt qui pure & emendate loquuntur. *Experior quod &c.* omnino sordidum, & barbarum est. Neque tamen propterea Francisci Sanctii probo sententiam, cum *quod* perpetuo relativum sit (me minime adversante) nunquam id valere, quod Græcis est ὅτι. Nam apud Livium lib. 45. lego: quam feliciter Remp. administraverim, & quod duo fulmina domum meam per has dies perculerint, non ignorare vos arbitror. Et lib. 3 Scituros, quod sine restituta potestate redigi in concordiam res nequeant. Et apud Plautum in Aulul: Scio quod dictura es, hanc esse pauperem, & Asinar, scio jam filius quod amet meus. Et apud Varronem 2. de re rustica.

ſtica. cap. 5. Alii ſcripſerunt quod e Silicia nobilem Hercules taurum perſecutus ſit in Italiam. Et apud Ciceronem 10. ad Atticum epiſt. 4. Cum ſcripſiſſet, quod cuperet, me ad urbem venire. Plura ejuſdem rei exempla Manutius comm. lib. VII. ep. fam. ep. 28. collegit, quorum tamen nonnulla ſunt prorſus ἀπροσδιόνυσα & aliena.

Exempla Peregrinitatis.

Peregrina Græcisſantia.

PEregrina eſſe dixi, quæ Romanis ignota ſunt, & ad idiomata aliarum linguarum conformata. Cujus generis eſt Saluſtianum illud, amat fieri, pro ſolet. quod Græci ſermonis imitatione, non etiam Latini norma defenditur. Quemadmodum etiam pervulgatum illud. *Non me latet*: nam Plautus, Cicero, Varro, & Lucretius dicunt: Non mihi latet, non mihi occultum eſt, non me fugit, præterit. Exempla in Hypobolimæi Scaligeri

geri pag. 233. invenies. Apud Ciceronem quidem in Orat. pro Sylla editi Codd. prae se ferunt: Lex dies fuit proposita paucos: ferri cœpta nunquam, pro posita est in Senatu, Populum Romanum latuit. Sed sciunt, Antiquarii in veteribus libris & monumentis, hæc duo, Populus Romanus, & Respublica per omnes casus nequaquam integre perscribi, sed hoc tantum modo P. R. & R. P. notari solere. In vetustissimis ergo exemplaribus scriptum fuit. P. R. latuit. ex quo semidoctus aliquis accusandi casum protulit. Poetæ quidem, non me later, dicunt, sed in eo extra Latium peregrinantur, & græcissant. quod eis propter metri necessitatem conceditur, quemadmodum alia multa, quæ in pedestri sermone minus tolerantur. Ita Græcissat Burdoscaliger, cum scribit: Est interdum indignari. Et Lipsius in istis, Non fuit mihi te videre. Desine admirationis: quod posterius sic imitatur Casaubonus: *Peregrina Burdoscaligeri, & Lipsii,*

De-

Casauboni Possevini. Desine querelarum. Ejusdem notæ est hoc Possevini pag. 32. Otho Imperator victor, & filii superior fuerat. In quo Tacitum suum imitari credo voluit, cujus hoc est principio lib. V. historiarum. Titus ut superior sui jam crederetur, decorum se promptumque in armis ostendebat. Ubi Hellenismum non animadvertens Lipsius, ridicule mendare conatus est, ut legatur. Ut super fortunam crederetur. Verum ista, quoniam ex Græcia, literarum & omnis elegantiæ magistra, petita sunt, quamvis non omnino ineptia & κακοζηλία vacent, veniam merentur: non item, quod ex idiotismis linguarum hodie usitatarum effinguntur. Cujusmodi est Pati damnum, pro, facere, vel accipere. Et hoc Joannis Marianæ: Rex sumtus istos excusare possit, pro compendi facere, lucri facere, ponere ad compendium, sumtibus supersedere, ex Hispanico idiomate, *excusar los gastos*

stos. Ita peregrinum & barbarum est saltem significatione, quod a Burdoscal. frequentari ostendi Hypobolimaei pag. 232. Incivilis, pro agrestis, & incivilitas pro rusticitate. Et compensatio meritorum pag. 239. pro pensatio, expunctio, & ęquatio, remuneratio. Peregrinum quoque videtur hoc Lipsii Cent. 1. Epist. 40. collocabimus cistas tuas bono & aerio loco, pro, perflabili loco, *arioso*, ut Itali loquuntur. Celsus lib. 3. cap. 19. loco non calido, fenestris patentibus, ut perflatus quoque aliquis accedat. etiam, *concludere*, sic absolute, & sine illa adjectione dictum, pro finem scribendi facere, non Latinum, sed hodiernam olet Hetruriam. Cent. 5. epist. 33. At tu mi Stravi, ut concludam, amice. Idem de hoc censeo, quod est Cent. 4. epist. 68. Oratiuncula prodierat in meo nomine, pro meo nomine perscripta. Hetruscum quoque idiotismum in his verbis agnosces Cent. 4. Epist. 63. Illud quod literis sedulo egisti, a me etiam

Peregrina quædã Lipsii.

actum, ex inclusa hac epistola vides. Latinis enim epistola inclusa dicitur, quam quis suę sive epistolę, sive Orationi totidem verbis interponit. Sic Cicero, pęne orationem in epistolam inclusi: illud includam orationi meę. Sed Lipsius id nempe dicere volebat, quod est in his Ciceronis verbis: Fasciculus, quo illam epistolam conjeceram. Ex illo libello, qui in epistolam conjectus est. Eas epistolas in eum fasciculum velim addas. Ad eum de te diligenter scripsi eamque epistolam cum hac conjunxi. In literis tuis ad me epistolarum illius exempla misisti. Verum ista nimis Tulliana Lipsio visa sunt. Itaque alio loco impositam epistolam dicere maluit, minime tamen probantibus iis, qui ęs lupino quid intersit, judicare possunt. Cent. 4. ep. 12. Epistola imposita ad eum it, quem vides, pro, epistola, quam una cum hac in eundem conjeci fasciculum, cui inscripta sit, vides: vel, ei inscripta est, quem vides.

Affe-

Affectatum etiam vocat Lipsius, qui putidus & nimius est in re quapiam persequenda, quod ei ex hodierno Italorum idiotismo adhæsit. Monit. Polit. cap. 16. Orientales Imperatores in his talibus (specie, gestu, cultu) magis curiosi, aut affectati, pro, ista talia aucupantur, venantur, nimio studio persequuntur. Peregrinum etiam sordidumque est hoc Casauboni Atheneum pag. 43. Fluit ubertim, sive presto adest in magna copia, dicunt, pro affatim, abunde, affluenter, copiose & abundanter. Ejusdem farinę est hoc Thuani in historiæ prefatione: Remittentibus *cum tempore* odiis, sc. col tempo, Etrusci vulgo usurpant. Tullius, *procedente tempore*, in posterum, in reliquum tempus, temporis intervallo. Laurea amittit longo tempore viriditatem. Qui etiam, quod Thuanus diceret, omnes cum tempore fiunt tardiores, hoc modo effert: Quo plus cuique ętatis accessit, eo fit tardior. Ejusdem

Casauboni.

Thuani

dem Ciceronis est. Oportunitas non fit major productione temporis. Et 10. ad Attic. epist. 1. Quæ tu scelera partim parari, etiam cogitari, partim ex tempore futura censes? Quo loco *jam*, & *ex tempore* opponuntur. Plautus, in ætate dicere solet, ut Trinum. Amicum castigara ob commeritam noxiam, immane, sive injucundum est facinus, verum in ætate utile ac conducibile, id est, ætatis progressu, col tempo. Hoc etiam Livii lib. 42. non alium habet sensum, si possessio haud ambigua regni maneret, multa diem tempusque afferre posse, quibus amissa recuperare posset. Pro quo Thuanus dixerit: Eum, quæ amisit, cum tempore recuperare posse. Paris elegantiæ est hoc Thuani lib. 1. Rex *Episcopum aliquando deponere* potest, pro, Episcopatu depellere, abigere, exuere, movere, removere, dimovere, detrudere, dejicere, abire cogere, aut Livii imitatione, Episcopatum alicui abolere, aut Velleji, abrogare.

Pro-

Probare, pro experiri, ſive experimento capto cognoſcere, nemo niſi valde in Latio hoſpes, dixerit. Hoc tamen Thuanus facet lib. 18. Qui tantam humanitatem in exteris ac diverſa ſentientibus probavit, longe contrariam fortunam inter ſuos expertus eſt. Citat quidem Briſſonius J Ctorum loca, ubi probare ex vulgari Italorum idiomate pro experiri legatur, ſed accuratius ea intuiti, probare, pro, approbare, laudare, probũ, judicare, dictũ inveniunt. V. Gr. Gajus, l. 15. ff. de peric. & commodo rei vend. Sive Emptor non deguſtarit vinum, ſive deguſtando male probavit, de ſe queri debet: hic probavit, ſignificat, approbavit, bonum cenſuit; Modeſtinus l. 32. ff. ad l. Corn. de Falſis. Menſuras vini aut frumenti publice probatas corrumpere, id eſt, quas auctoritas publica pro probis agnovit. Mela l. 39. ff. De ſolut. Si ſoluturus tibi pecuniam eam, apud numularium, quoad probaretur, depoſuerim. Hoc loco probare-

tur, non significat, ad obrussam exigeretur, sive inspiceretur, aut examinaretur, sed pro spectata & probata agnosceretur. Seneca tamen, effectu probare videtur dixisse pro, ipso opere experiri; Epist. 24. Hæc sæpe audisti, sæpe dixisti, sed an vere audieris, vere dixeris, effectu proba. Quamvis proba, rectius interpretemur, demonstra, approba nobis, planum fac. Inquinatissimum est hoc etiam Thuani, quod in lib. 13. lego. Viginti ad minus dies hostem in obsidione moraturum. Et apud

Possevini. Possevinum, p. 85. Illi crediti, si non pecunia, consilio ad minus Germanos juvisse. Hetruscus Idiotismus habet, al manco, Hispanicus, Alomenos, quod Latine indocti, Ad minus, alii, nihilo doctiores, ut minimum efferunt. Sed pro eo Latini dicunt, minimum, saltem, at saltem, duntaxat, quidem certe, quidem utique, tamen, quod minimum est. Ex eodem pa-

patrię linguę fonte, haud pauca Possevinus in historiam suam derivavit. ut suspicionem moveat, se popularis sui Theophili Fulengi exemplo, macaronizare, & Merlinum Coccajum soluta oratione reddere voluisse. Tamquam, pag. 33. Copiam donationis non accepi. &. pag. 370. Concordię transumptum vidi. Quo utroque loco Exemplum, sive Exemplar significat. pag. 60. Unanimi Electorum voto Imperator est salutatus. Nempe votum hodie Itali pro puncto aut suffragio usurpant. pag. 279. Sequentis diei tardo revertit. Ubi tardum valet tempus vespertinum, Hetrusco, aut Hispano idiomati congruenter. p. 46. Episcopo apparuit, arcteque pręcepit, non Latine potius, quam Hetrusce. p. 47. Imperatorem inspectatus adjungit, pro accedit, quoniam sc. Jungere in Hetruria est advenire. p. 152. Nec erubuit *indiscretissimus* Imperator, ubi rem familiarem hospitis exhausit, etiam auxilia posce-

ſcere. Diſcretus Latinis eſt diſtinctus, ſeparatus, divisus. Sed hodierno Italiæ idiotiſmo notat eum, qui diſcrimen facit inter nimium & parum, inter quod decet, quodque non ſatis convenit. Hoc diſcrimen, qui negligit, aut confundit, indiſcretus vulgo dicitur. Uterque vero habitus diſcretio & indiſcretio: quæ quomodo pure minimeque barbare dice queant, hinc cognoſcetur. Livius lib. 1. Cum in tanta multitudine hominum, diſcrimine recte, an perperam facti confuſo, facinora clandeſtina fierent. Cic. omnia officia tolluntur, dilectu omni & diſcrimine remoto. Idem. Non eſt conſilium in vulgo, non ratio, non diſcrimen, non diligentia, quaſi dicat: Vulgus agit omnia ſine judicio & diſcretione. Idem. Populus non dilectu aliquo, aut ſapientia judicat, ſed impetu nonnunquam, & quadam temeritate. Horat. Cum fas atque nefas exiguo fine diſcernunt. Varro diceret, non ſignant alba linea. Cic. Quid facere

cere potuit elegantius ad hominum existimationem: Possevinus dixerit: quid facere potuit cum majore discretione. Idem Cicero. Vos qui cum summa elegantia, atque integritate vixistis. Nimirum elegantia ab eligendo dicta est, quasi dilectus & discrimen. Unde & Elegans sæpe, pro homine fastidiosi judicli accipitur, cui quid non facile placet. Rursum Cic. Si quis in Convivio secum ipse meditetur, aut si quid aliud attentius cogitet, inhumanus videatur, inscitia loci ac temporis, id est, ob indiscretionem, sive quod nullo neque temporis, neque loci discrimine utatur. pag. 359. Hic exilium voluntaria secessione tegens spe futuri dominii sustentabatur. pag. 369. Utrosque sui dominii perpetuos Vicarios Imperii nomine decrevit. Italia scilicet hodie Dominium, alias pro dominatu, aut dominatione, id est, potestate ac imperio, alias pro provincia ditioni alicujus, aut dominationi subjecta usurpat. pag. 355.

Animum nullo demerito fœdatum. Et pag. 369. Quantum ſcelere demeruerant. Utrumque ſatis barbare. Idiomate tamen Etruſco convenienter. Latinis demerere, eſt mereri, parare, acquirere. Plautus. Quid mercedis petaſus hodie Domino demeret? id eſt, quantum lucratur petaſi iſtius Dominus, qui eum tibi utendum dedit. Ovid. Crimine te potui demeruiſſe meo, id eſt, tuam mihi benevolentiam conciliare, gratiam abs te inire. Fabius. Ut pleniori obſequio demereret amantiſſimus mei. pag. 796. Clades ab Hiſpano Duce ſibi prȩſumente non credita, pro, nimium ſuis viribus confidente, aut nimium ſibi arrogante, aut ſumente. Prȩſumere enim ſic hodie uſurpant Itali, ſed aliter Latini, ut Fabius. Cenſuram maledicendi ſubeuntibus etiam male audiendi prȩſumenda patientia eſt; id eſt, animo prȩcipienda, ut Maro loquitur. pag. 703. Veneti capto Mantuȩ Marchione, ſuis recuperan-

perandis, magna festinatione incubuere, Mantuano agro temperantes, quasi satis ambitioni ac desiderio esset, Dominum in persona luere. Et hoc vulgarem Idiotismum olet. *Persona*, Ciceroni 'χῆμα, *species*: posteriores, pro capite, sive homine acceperunt, non tam Cornelii Celsi, (apud quem in pręfatione, non pro vulgi consuetudine accipitur.). quam Servii Sulpitii auctoritate, nisi tamen ejus verba Neratius, quod non nemo suspicatur, interpolavit. l. 8. ff. de Cond. sine causa. Ciceronis in extremam Milonianam hęc sunt verba: Si in me aliquid offendisses, cur non id meo capite potius luitur, quam Milonis? Possevinus, opinor, diceret: Cur id Milo potius, quam ego in persona luere debet? Cur non in mea potius persona, quam in Milonis vos ulciscimini? Seneca in Apocolocynthosi: In personam, non in rem dicere, pro in hominem. Illud nihilominus in persona luere, non tam novum, quam peregrinum est.

Exempla Novitatis, seu Novationis.

Nova verba & loquendi genera voco, quæ illo tempore, quo quum optime, purimissimeque Romę loquebantur, nondum in usu erant: quorum quo quidque ab aurea illa Latinæ linguæ ætate est remotius, eo deterius, minusque imitandum videri debet. Novationis autem causa est duplex, Arrogantia, & Indiligentia. Alii enim quidquid eis in buccam, quod ajunt, venerit, eo fidentissime utuntur, nihil prorsus aliorum de se existimationem aut judicia reveriti, quasi quod prius Latinum non erat, ipsis de hinc auctoribus pro Latino se probare omnibus debeat. Dignum genus hominum, cui pro tanti sui despicientia odium a ceteris reponatur. Alii sive ipsi nova & insolentia comminiscuntur, sive ab aliis prius novata in oratione adhibere non dubitant, non quod tam valde sibi placeant, ut

Novationis causæ.

Arrogantia.

iis

iis auctoritatem a se dari posse censeant, sed quoniam studium eis defuit probatissimos auctores ac scriptores multum versandi, & verborum in eis pondera examinandi. Itaque cum scribunt, protinus se offerentia arripiunt; neque suspectam habent eorum familiaritatem, quæ vel scriptorum minus Latinorum lectio, vel quotidianus Latini sermonis usus, quem lutulentum, ut dixi, fluere consentaneum est, ipsis nec opinantibus affricuit. In horum censu nomen meum profiteri nulla est mihi verecundia, neque temere quemquam nominatum iri persuasum habeo, cujus non hoc saltem nomine barbara alicubi inveniatur oratio, ut & hic locum habeat illud Poetæ: Nam vitiis nemo sine nascitur, optimus ille est, qui minimis urgetur. *Indiligentia.* *Scioppius suam fatetur culpam.*

Sed ut exemplis res declaretur, a Sallustio placet incipere, quem Valerius Probus, illustris Grammaticus, verborum novatorum vocat, & Agellius ejus novandi studium cum multa prorsus *Novitates Sallustii.*

ſüs invidia fuiſſe ſcribit. Is finxit verbum *loquentia*, ut dicatur, ſatis loquentię habere, quem verba non deficiunt: quod quam ſit dictu ridiculum, cuivis non indocto apparere puto; Idem voce *Noviſſimus*, pro Extremo, & noviſſime, pro ad extremum utitur: quod Varro ſua ętate vulgo dici cœptum, ſed a doctioribus quibusdam, ut nimis novum, vitari ſolitum ſcribit. Cicero tamen adhuc adoleſcens, *Noviſſimum* Comœdum, pro eo, qui non tam tempore, quam genere poſtremus eſſet, ſive pro deterrimo dicere non dubitavit. Plancus autem & Caſſius & Galba, & D. Brutus in epiſtolis ad Ciceronem, eo tanquam ſatis recepto utuntur. Novitatem quoque habet apud Salluſtium: *Bona libido eſt* mihi vobis gratificandi, pro, libet mihi vobis gratificari. Et, in equis & canibus libidinem habere, pro, equis delectari, aut in equis ſe oblectare. Et, hoſtes pęne victos dare, pro vincere. Et civitates formidine,

ne, aut ostentando prȩmia *affectare*, pro, tentare, sollicitare. Et, *pœnas* pro aliquo *capere*, pro ulcisci aliquem. Et, *pœnæ esse*, pro puniri, & *suspiciens* aliquem, pro suspectum habens. Et, *cupidinibus* faciendi, pro desiderio, & *volentia* alicui facere, pro grata & jucunda. Et, *patrare* bellum, pro, conficere, finire. Et omnes difficultates *supervadere*, pro, superare. Et *habere silentium*, pro silere. Et, obtinere, pro credere, persuasum habere. Ipsius quoque Varronis nova legimus plurima, cujus generis est Verbum *Improperare*, pro, intro properare, sive properare, intro ire a Plinio citatum lib. 36. cap. 13. Et in *postprincipiis* disciplinarum, pro in finibus, tametsi Accium prius id usurpasse, & *Postprincipio* adverbialiter a Plauto dictum, pro in exitu, vel tandem, non ignoro. Et *noctis* circiter *meridiem*, pro, circiter mediam noctem. A M. Cœlio vocem Parricidatus novatam testatur Fabius. Novationem, & ex ea natam obscu-

Novitates Varronis.

Cœlii.

ſcuritatem in M. Antonio Cicero ſecunda Philippina reprehendit, quod *puſſimus* dixerit. & *dignus* pro eo, qui cum dignitate eſt. &, contumeliam *facere*, pro pati, ſive accipere, aut contumelia affici, quod poſtremum non intelligentes Eraſmus & Jul. Burdoſcal. ſuper eo, Andabatarum more digladiati ſunt, velut Hypobolimæi Scaligeri pag. 180. demonſtravi. Novitatem quoque nonnullis reſipere videtur hoc Corn. Celſi. *Cum eo*, pro ea lege, eo modo vel pacto, iſta pacta lege, ea conditione, cum hac exceptione, hactenus, dum tamen. Ut ſi dicam. Venturum me promittam, cum eo tamen, ſi per occupationis mihi licuerit. Itali dicunt, con queſto pero. Eo tamen Ciceronem uſum comperio lib. 6. ad Att. ep. 1. Mihi non excidit illud, quod tu ad me ſcripſiſſes; ſi nihil aliud de hac provincia, niſi Bruti benevolentiam deportaſſem, mihi id ſatis eſſe. Sit ſane, qnoniam ita tu vis, ſed tamen cum eo (credo,) quod ſine pec-

Marc. Antonii.

Corn. Celſii.

peccato meo fiat. Similiterque Livium lib. 8. 14. Laviniis Civitas data, ſacraque ſua reddita, cum eo, ut ædes Junonis communis Laviniis, cum Pop. Rom. eſſet. Et mox: Antium nova colonia miſſa, cum eo, ut Antialibus permitteretur. Si & ipſi adſcribi coloni vellent. Fatendum nihilominus eſt, non pauca apud Celſum exſtare, quæ veriſimile ſit, non temere ſe æqualibus illorum temporum ſcriptoribus probaſſe. V. Gr. lib. 6. cap. 26. Id genus deductum eſt in ſpecies, prorſus quemadmodum Generis & ſpeciei vocabula hodie in Scholis uſurpantur, etſi negari non debet, ea Ciceronis quoque & Varronis auctoritate niti. Ejuſdem lib. 6. cap. 6. Suffuſio oculi potentiæ, qua cernit, ſe opponit. Scholaſtici naturalem potentiam & impotentiam in ore habent. lib. 4. cap. 19. Donec omnia liquata, in unitatem quandam coeant. Et lib. 7. c. 4. Linum duplex, triplexve, ſic tortum, ut unitas facta ſit. lib. 5. cap. 26.
Et

Et avis & venatio, & ſuilla elixa dari poteſt. Et c.28. Excepto apro omnis fere venatio. Ubi venatio valet carnem ferinam venatu captam, quomodo & apud Livium. Ibidem & aliis locis verbum *ſuperdare* legimus, pro imponere, ut, Cataplaſmata ſuperdare. Utitur eodem cap. voce *Aſpredo*, Et lib. 6. cap. 6. *Aſpritudo*. Proemio lib. 7. Medicus perinde faciat omnia, ac ſi nullus ex ægri vagitibus *affectus* oriatur. Ubi Affectum vocat, quod Græci πάθος. Cicero, Perturbationem. Argenteæ ætatis ſcriptores id magis poſtea uſu triverunt. Sed Ciceroni, Affectus animi eſt ſtatus, conſtitutio, affectio, conditio, qualitas animi. Horum ſimilia quandam novitatis ſpeciem habentia, adhuc plura afferri poſſent, niſi vel iſtis referendis ſtomachum non nemini motum iri proſpicerem. In diſertiſſimi Mureti libris, nihil quod ab eo novatũ videretur, legere me commemini. Parvula quædam ſunt,

quæ

quæ iis, qui superstitiose Ciceronem colunt, novata videri possunt. Ut *Reditus*, pro Vectigalibus aut fructibus annuis. Variar. Lect. l. 17. c. 12. Magnifica eis ædificia exstruxit, reditus quibus alantur, attribuit. Sed etiam si hæc vox in Tullii libris non comparet, nequaquam tamen eo indigna est, nam & Cor. Nepos limatissimus scriptor, cujus judicium revereri Cicero solebat, in Attici vita ea utitur, cum ita scribit: Omnis ejus pecuniæ reditus constabat in Epiroticis, & urbanis possessionibus. Et Liv. lib. 42. Reditus metallorum. Et hos secutus Plinius lib. 33. cap. 10. Reditu annuo legionem tueri. Sic & redire ad aliquem, pro, lucro esse, aut utilitatem afferre. Jamne enumerasti, quod ad te rediturum putas. Et Cic. Velle bonis aliquem affici, etsi ex his ad se nihil redeat. Etiam voce *nedum*, pro non solum, minus Ciceroniane usus fortasse videbitur in his verbis Var. Lect. 18. cap. 20.

Nonnulla, quæ a Mureto nova videri possunt

De-

Deplorat Quinctilianus uxoris & filiorum mortem : ex qua tantum hauserit doloris, ut se, nedum instituta studia persequi, eis superstitem esse posse miretur. Sed Muretus hoc se Ciceronis loco facile tuebitur, lib. 10. ad Att. epist. 18. Quoniam quartana cares, & nedum morbum removisti, sed etiam gravedinem, te vegetum nobis siste. Hoc modo in omnibus fere libris legi, ait Lambinus : sed id probare non est ausus, propter insolentiam locutionis. Verum Balbus & Oppius ejus Latinitatem satis præstant, cum in epist. ad Ciceronem, quæ exstat lib. 9. ad Atticum ep. 10. ita scribunt : Nedum hominum humilium, ut nos sumus, sed etiam amplissimorum virorum consilia ex eventu a plerisque probari solent. *Suspectionem*, similiter pro suspicione l. 8. c. 9. & 20. a Mureto dictam minus Latine volent. At ille Terentium se auctorem habere dicet, quamvis elegantius facturum fuisse putem si Ciceronis monito parere, & id

ge-

genus desita; ac repudiata meliori sæculo verba missa facere voluisset. Neque hoc Tullianorum multis facile probaverit, quod l. 5. c. 15. scribit. Secundis rebus *Insolescunt* plerique homines & efferuntur. Is autem nihil se peccare censuit, si Sallustiano verbo insolescere uteretur. Sallustii enim verba sunt non longe ab initio Catilinarii: eodem modo minime posse putabant per licentiam insolescere animum humanum. in quo Catonem imitatus est, cujus erat in Orat. pro Rhodiensibus. Ne Romani ad superbiam, ferociamque & immodicum modum insolescerent. Plebejum quoque illis videbitur, quod est. l. 18. c. 16. Ad Episcopi munus *promovere*. Ciceronem enim sic potius loqui: Quem tu ad hunc honorem rogatione tua detulisti, quos fortuna extulit, quos ad amplissimos honores perduxit, quos in altissimo gradu posuit. Sua virtute in altiorem locum pervenire. altiorem dignitatis gradum assequi.

qui. Sed Muretus suum Promovere, nihilo deterius, esse contendet verbo Provehere, quo Cicero & Livius utuntur, aut Producere, quo Curtius lib. 7. Ad magna & honorata ministeria, illius maxime suffragatione producti. Cicero: Ecquo te tua virtus provexisset, ecquo genus Livius: Ad honores summos, alios scientia Juris, alios Eloquentia provexit. Plus etiam probabunt, quod Tacitus frequentat, honoribus aliquem extollere: Ut Augustus Marcellum Pontificatu, Agrippam geminatis Consulatibus extulit. Negabunt etiam ferendũ, quod exstat l. 6. c. 5. Quotidiana docet *Experientia*. Et l. 13. c. 12. E memoria ejus, quod sæpe eodem modo contingit, Experientiam, e multis autem Experimentis, artem effici: Nam Experientiam sunt, qui contendant, non significare usum rerum, sed periculum, aut periclitationem, id est, actionem, qua quis rei cujuspiam facit periculum, sive, qua quid

quid tentat, velut ex Ciceronis, Varronis, & Planci verbis appâret. Defendit Muretus sibi satis locupletum auctorem visum Vellejum Paterculum, qui similiter ea voce usus fuerit. Ego verba experiendi & experientia, alias proprie, alias Tropice usurpari animadverti: Ut proprie experiri sit, rei alicujus periculum facere, seu tentare, itane aliquod sit, an aliter: per metonymiam vero, consequentis significet, comperire, sentire, certum fieri, periculo ac negotio cognoscere. Proprie usurpat Plautus Capt. Ista dicta te experiri & operis & factis volo. Et Asinar. dignos, indignos experiri certum est mihi. Terent. Experimini, ingenium quid possit meum. Omnia experiri certum est, priusquam pereo. Cic. Noli experiri, quod assequi te posse diffidas. Aliquid cum periculo experiri. Vim veneni in servo experiri. Experiri voluit, si quam opẽ reis ferre posset. Fortunæ amplificandæ experientia

lapsus,

lapsus, id est, dum tento amplificare fortunam. Plancus ad Ciceronem. Fortuna me ad hanc Experientiam excitavit, id est, ut hæc tentarem, periculum facerem. Tropice vero Plautus merc. Nunc ego verum esse experior verbum vetus. Et Bacchid. Id opera expertus sum ita esse. Terent. Hoc re ipsa experiere, experiundo scies. Cic. dicam non tam doctus, quam id quod majus est, expertus. Hoc quam crebro accidat, experti debemus scire. Præsens, experta, atque perspecta hominis virtus. Muretus etiam *Impure alicui*, pro assignare, tribuere, adscribere, minime secundo Tullianorum judicio dixit lib. 12. c. 16. Quicquid stolide dictum erit, id sc. ei uni, cujus ille liber est, imputari oportebit. Sed ille sibi in Senecę, Petronii, alorumq; ętatis argenteę scriptorum auctoritate satis pręsidii futurū credidit. Ovidius quoque ei auctoritatem commendat in epist. Hypsip.

Atq; altis Peliæ de partibus acta venenis
Imputat. ——— Sto-

Stomachum quoque non nemini moverit. *Subjungo*, pro, addo, adjicio, appingo, subjicio, suppono, lib. 8. cap. 1. Quoniam semel audere cœpi, subjungerem etiam versus aliquot. Verum ille apud Fabium sæpe, semel apud ipsum Tullium id verbi usurpatum similiter inveniri referet, quamvis, ut verum fatear, in Orat. de Aruspicum responsis subjuncta significet, simul juncta, sive conjuncta in verbis, quæ subjecta sunt. Fortassis etiam Solæcismi dicam hoc ei nomine scribere volent, quod *Impedire alicui* dixerit. lib. 10. cap. 12. Syllabæ modos obstare, atque impedire huic mutationi videtur: At enim ille non se magis accusari posse dixerit, quam Ciceronem, cum ita scribit: Me, ut sibi essem legatus, non solum suasit, verum etiam rogavit. Sed & Varronem comperio dixisse. Impedire alicui, pro Impedimento esse. lib. 9. de ling. Lat. In vestimentis & ædificiis novitati non impedit

vetus consvetudo. Molesti etiam ei fuerint, quod *Quandoque*, pro aliquando de futuro tempore, nullo Ciceronis exemplo posuerit lib. 13. cap. 6. Lambinus in adversariis suis jam pridem notaverat, quicquid alii aut jam dixerant, aut quandoque dicturi erant. Ille vero his Livii verbis eos summoverit. l. 21. Ego eum domi tenendum censeo, ne quandoque parvus hic ignis incendium ingens exsuscitet. Non etiam hoc ei sic abire patientur. quod lib. 5. cap. 6. legitur. *Juxta* præceptum Hesiodi. Nam juxta non nisi in ferreæ. ætatis scriptoribus hoc modo usurpatum legi contendent, Tullianum vero fore si dicas: Ut est apud Hesiodum, ut Hesiodus præcipit, ex Hesiodi præcepto, aut sententia, ut habet Hesiodi præceptum, ut Hesiodo placet, aut videtur. Defendet Muretus, *juxta*, & *secundum* esse synonyma, adeoque si Varroni secundum antiquam consuetudinem dicere licuit, me-

merito ſe nihil dubitaſſe, quin eo exemplo Juxta recte dicatur. Aberunt autem non longe, quin, quod jam Lambinus, nimis rigidus Latinitatis exactor fecit, *Apparere alicui*, inſolentiæ condemnant, l. 5. c. 19. Deos Æneæ potius, quam cuiquam alii, apparuiſſe credibile eſt. Sed ille ſtrenue judicium eorum contemnet hoc Tulliano fretus: Angvis, qui Syllæ immolanti apparuit. Minime porro Latinum eſſe pugnabunt, quod lib. 2. c. 14. ſcriptum eſt? Martialis Silio Italico *coævus* fuit. Nam locum Ciceronis in Vatinium mendoſe ſic legi: Numquam epulum videras? numquam puer aut adoleſcens inter coævos fueras? cum veteres ibri Cocos, vel Coquos haeant. Pro barbaris iſtis Coæus, Coætaneus, & Contempoaneus, aut Græce σύγχρονος, el ὁμῆλιξ, aut ita cum Ciceone & Livio dicendum: Liius Ennio æqualis fuit. Vis ion modo ſenior, quam ætas

populorum, sed æqualis Dei. Orbius meus fere æqualis. Nec quisquam æqualis illis temporibus scriptor exstat. Quorum ætates nihil, aut non fere multum differunt. Homines illius ætatis, qua ipse erat. Fannii ætate conjunctus Antipater, Varro cum Sicuinio ætate conjunctus. Apud Petronium Coæqualis lego: Coæquale natalium suorum sinciput illud totidem habere annos quot ipsa vetula. Qua significatione Æquævus dici solet. Virgilius.

Ut regem æquævum crudeli vulnere vidi
Vitam exhalantem. ————

Plinius: Arbor Lotos in Vulcanali æquæva urbi intelligitur. Just. lib. 23. Hieroni in ludo inter coæquales discenti: pro inter æquales ætatis Condiscipulos. Muretus suum Coævus editorum Codd. auctoritate satis defensum duxerit, cum ipse, quid in nonnullis scriptis esset, suspicari non potuerit. Nam Servium non videtur auctorem habere

voluisse, cujus verba sunt in Georg. 1. Chorus est proprie coævorum cantus atque saltatio. Difficulter etiam hoc iisdem probaverit lib. 13. cap. 17. Si quis ex me, quid sentiam *roget.* Nam quærere ex aliquo, & rogare aliquem, apud idoneos auctores legitur. Ex aliquo rogare, bonisne auctoribus dici queat, nescio. Erogitare ex aliquo, Plautum in Capt. auctorem habet. Lib. 23. cap. 19. ita scribit Muretus. *Quorsus necesse est.* prȩcones, quibus per urbem aliquid edicendum est, in Elidem & in Hispaniam mittere? Vereor, ne id non æque excusari possit. Nam, quid necesse est, quid attinet, quid refert, quorsus spectat. non, quorsum necesse est. neque quorsum attinet, nec denique, quorsum refert, locupletium auctorum consuetudini congruenter dici videtur. Etsi non nescio illud Val. Max. lib. 4. c. 4. Quorsum attinet divitias in prima felicitatis parte ponere. Lib. 17. c. 10. scribit; Sed ne optimi quidē jacula-

tores ſemper *collimant*. Hic primum Barbariſmus videtur Orthographiæ leges violans. Collineare enim, non Collimare, ſcribi debet: nam quod in libris quibusdam veteribus Collimare invenitur, id ex eo natum ſcimus, quod cum prius fuiſſet ſcriptum Colliniare, poſteriorum librariorum error, ex n, & i. fecit m. quod alias ſæpe uſu veniſſe norunt omnes, qui veterum monumentorum uſum habent. Deinde Novitas ſignificationis multos offendet, cum *Collineare* nequaquam ſignificet deſtinatum ferire, ſeu, ſcopum tangere, ſed dirigere, & moderari manu telum, velut Seneca loquitur. Cicero 3. de Finibus. Si cui propoſitum eſt collineare haſtam aliquo aut ſagittam. Et 2. de Divin. Quis eſt, qui totum diem jaculans, non aliquando collineet? id eſt, qui ſemper temere & in incertum jaculetur, neque jaculum ad certum aliquem locum dirigat? Sicut inſanorum & ebrioſorum viſa, ad futuros eventus con-

conjectura dirigi, ac velut collineari possunt. Agellius 9. c. 1. Si in editiora telum mittas, & ad percutiendum superne aliquid, manum & oculos collinees. Apulejus de Asino l.9. Collineatis oculis ad umbram meam, h. e. intentis & directis. Plerique denique Ciceroniani frement & indignabuntur *Figmenti* vocem apud Muretum legi l. 13. c. 12. Sed ego figmenta esse illa poetarum putabam. Nam eam in nullo idoneo auctore inveniri, neque verba Latina, quibus eadem res significetur, deesse. Terentius, Commentum dicit. Cicer. Vetera exempla pro fictis fabulis haberi solent. Tibullus. Non est in vanum fabula ficta jocum. pro, non est jocorum figmentum. Livius lib. 16. Si qua est sapientum Civitas, quam docti fingunt, magis, quam norunt. Sed Muretus vocem a Plinio usurpatam cur refugeret, causam fuisse pernegabit, cui præsertim analogia suffragetur. nam ut, a Pingo est pigmentum, quo, Plautus & Cicer.

pro colore pictorum, seu fuco utuntur. Item a Fingo, figmentum. Haud tamen scio, an satis firma sit ista defensio. Nam ut Plinium ea voce sic usum constet, tamen Pigmentum, non rem pictam, sive effectum, sed colorem quo quid pingitur, sive causam administram, vel instrumentalem significat. Figmentum autem pro re ficta hic ponitur, quemadmodum & apud Ammian. Marcell. lib. 19. Aureum capitis arietini figmentum pro diademate gestans. Et lib. 22. Deæ argenteum figmentum, id est, statuam ex argento fictam. Agellius vero verborum novorum figmenta, pro fictiones, vel conformationes dixit lib. 28. c. 9. Ut ut autem analogice se habent, cum & Asconius Pedianus figmentum pro re ficta dicit, merito reprehensores suos Muretus plorare jusserit, qui quod in nullo vulgarium istorum indicum, sive Lexicorum notatum vident, statim nusquam legi decernunt. Locus Asconii

ii est in principio Comment. in
;. Orat. contra Verr: Hoc to-
um figmentum est Ciceronis, ut
equentium librorum vera actio
videatur. Neque tamen non vere
censuit Hadrianus Cardinalis,
multa posteriores de suo allevisse
Asconio, quę neque ille, neque
ætatis illius quisquam temere
cognosceret. in quibus quin Figmentum numeretur, nequaquam
impedio.

Novitates Burdoscaligeri.

In Josepho Burdoscalig. veteratore ad novandum nato, non
pauca passim invenias, quæ Latinorum aures, ut insolentia &
nova minime agnoscant. Eorum specimen in Scaligero Hypobolimeo, gustumque dedi, unde pauca hic transferre libet. p.
182. Ostendimus vel mediocriter Gręce doctum, *aliudvis* interpretaturum, quemadmodum Epiphanius exposuit, pro,
Quidvis aliud, aut Quidvis potius. Ibidem. *Asinitas* mera
est. Vox Burdone non indigna,
quam tamen Melaniston prius
usurpaverat. Ib. Quem non ex-

pressis quidem verbis, sed ex *Consequentiis* mentitum facis. Quod loquendi genus amatores Burdonis non temere in quoquam Scholasticorum Theologorum, quos illi, ut lutulentos fastidiunt, toleraturos puto, pag. 238. Hæc omnia, *translatitio*, dicta sunt, pro μεταφορικῶς, per figuram. Non translatitio, sed translatitie, dicunt J Cti pro dicis causa, sive ut Petronius, defunctorie, vulgo, obiter, pro forma. pag. eadem. Si correctores isti viverent, nihil est, *quod e re illorum melius* optem, quam bonam mentem. Pro, nihil esset, quod magis eis optarem, magisque e re illorum fore ducerem. Melius e re alicujus, pro, utilius alicui, & novum & sordidum est. pag. 239. Virgo Maria *comparuit Deo* in templo, & puerum obtulit. Et hoc novum est: comparere alicui, pro, sistere se. Ibid. Quid *præposterius* judicio quorundam? Hoc nullo auctore dicitur. Ibid. Conatur verba Plinii cum *verbis Dei conciliare*. pro,
in

in concordiam ſeu conſenſum redigere. Aliquem alicui conciliare, Latini dicunt, non cum aliquo, neque inter ſe. pag. 240. Conſueta corporis *experimenta* intermiſit. Quis unquam experimentum, pro exercitatione dixit? pag. 182. Librum ejus non vidi, propter titulum, quo putat apud populares ſuo *vendibilem* mercem ſuam *extrudere*, cum me obtrectatorem nominis Italici vocat. Debuit dicere: vendibilem reddere. Venalem extrudere, rectum eſt, ſed aliam rem ſignificat. pag. 183. Non conſtat omnino de illorum temporibus, a quibus, & per quæ regnarunt: *Saltem* Ptolomæi Philadelphi initium conſtat nobis. Saltem ponit pro tantummodo, cum Latinis ſignificet minimum, ſive ut Thuanum ſupra dicentem audivimus, ad minus. P. 225. Eum ad *diffamatorii* libri ſcriptionem ſubornarunt, pro criminoſi, ſicut Horatius, Criminoſos jambos dicit. Jcti. Famoſum vocant.

Et diffamare est argenteæ ætatis vocabulum, aureę, ut puto, ignotum. pag. 237. a Poetis ne juratis quidem *fidem exigendam esse*. Ridicule, pro Poetis ne juratis quidem habendam esse fidem. Ibidem. In Gręcis citandis imperitissimum Hellenismi *profiteris*, quod sensum illius Proverbii petis ab historia Æliani, malum Criticum profiteris, pro declaras, demonstras, probas te malum Criticum & imperitum. Profiteri est aperte ferre. Ibidem. Per illum poteras *hoc labore defungi*, quibus verbis contrarium ei, quod vult, eloquitur. Vult autem dicere. Poteras hoc labore supersedere. Defungi labore est, elaborare, sive laborem ad finem usque perferre. Horatius. Defunctumque laboribus, æquali recreat sorte vicarius. Pedo in obitum Mœcænatis. Impiger Alcide, multo defuncte labore, id est, qui multos labores pertulisti. p. 235. Ego *sum auctor libri*. Et hoc novitii usus nonnullis videtur. Au-

ctorem libri, pro scriptore dicere. Conditorem, effectorem, architectum, molitorem, parentem, melius dici existimant. Citatur quidem locus Ciceronis ex libro extremo tertio de Oratore: Satis significavit Æschines, quantum esset in actione, qui orationem eandem, aliam esse putaret, auctore mutato. Sed ib. Actore legendum esse tum ratio, tum librorum veterum consensus postulat. Auctores quidem absolute, item Auctores rerum dicuntur, & Auctores Latinitatis, sed tum alia vocis notio est, quam cum auctor libri dicitur. V. Gr. testem, & quasi sponsorem rei gestę, adstipulatorem, laudatorem, suasorem, caput & primarium rei adjutorem significat, cum auctoritatem merito quis in credendo aliquid faciendove sequatur. Sic Cicer. extrema Oratione pro Lege Manilia. ejus legis Auctorem vocat Servilium, se ipsum quoque pro domo. Indocte igitur Lambinus Manilium legis au-

Manilius Lator le-

gis manilia. ctorem vocat, nam *is Lator* modo fuit. Auctores vero Cicero & reliqui, qui eam legem suaserunt, & populo, ut imperium Pompejo committeret, auctores fuerunt. Existimabit non nemo Livio Auctorem tabulæ alicujus, pro inventore, seu scriptore poni. cum lib. 3. scribit. notam judici fabulam petitor, quippe apud ipsum auctorem argumenti peragit. Sed nimirum hic quoque Auctor pro Impulsore, seu suasore dicitur. Accusator erat actor fabulæ, ac dicæ scriptor. Sed judex Appius erat auctor, qui Accusatori, ut eam fabulam ageret, suasor fuerat. Vellejus de Africano minore scribit: tam elegans liberalium studiorum, omnisque doctrinæ & auctor, & admirator fuit. Ubi Lipsius nimium laudari scriptorem putat, si dicatur auctor, itaque corrigendum censet: Fautor. Atqui recte dicitur Auctor, qui cum bellator esset, literis nihilominus auctoritatem daret. Ovidius

Cicero auctor.

dius quidem auctorem libri, aut carminis non semel dixit, sed nimirum Latinitatis auro in argentum degenerante. pag. 233. Tantum Victorio *risum tolles*, quantum mihi sustulisti. Idonei auctores dicunt. Risum alicui movere, concitare, evocare, exprimere. Sed Novator ille, risum alicui tollere, non sine doctissimi cujusque risu, finxit. Operæ pretium fuerit, qua id occasione fecerit, cognoscere. Catulli versus sunt de Nepote, qui avo jam seni, ac diviti natus est:

Qui cum divitiis vix tandem inventus avitis
Nomen testatas intulit in tabulas:
Impia gentilis derisi gaudia tollens,
Suscitat a cano Vulturium capite.

Ex quo intelligimus seni illi diviti fuisse gentilem, sive agnatum, qui lætaretur spe propinquæ mortis agnati sui, quod ei se successurum, sive hæredem fore speraret, adeoque capiti ejus velut vultur, triduo ante divinans, ubi

ubi esurus sit, imminebat. Hunc Gentilem derideri contingit ejus gaudium tollitur, ipse a capite senis suscitatur, seu summovetur, cum Senex Nepotem ex filia, nuper natum testamento heredem scribit. Hanc esse veram versuum istorum sententiam vix quisquam tam hebes & obtusus invenietur, quin clare perspiciat. Iste tamen *Criticorum Deus ter maximus*. (sic enim eum homines stolidissimi vocare non dubitant) ineptissima nec in ullo triviali litteratore ferenda interpretatione tenebras iisdem versibus offundere ausus est. Nimirum tollere gaudium Gentili natus nepos ideo dicitur, quoniam ei cum spei magnæ, tum natæ ex ea lætitię causam adfert. Spes autem ejus hæc est, fieri posse, ut ipse Nepotem expungat, & jure agnationis, tanquam proximus in vacuum veniat. En cor Zenodoti, en jecur Cratetis! Docet hoc amplius, Tollere gaudium, & tollere risum, nihil aliud significare, quam gaudii risusq; causam esse, quod quamvis

Burdo-Scalig. stupor in versidus Catul. intelligendis.

vis compertiſſimæ ſit ſtoliditatis ipſe tamen ſic loqui non dubitat, & ejuſdem generis loquendi ſectatores invenit. Ejuſdem eſt hoc in Animadv. Euſebianis pag. 40. b. Tityus *contemporaneus* fuit Tantalo. Vocabulum alioquo Clauſtrario, vel Actuario, quam literatore dignius. Cic. æqualem dicit. Propertius Æquivum. Ibidem pag. 148. b. *Conſequentia* non procedit. pro, nequaquam id inde conſequitur, vel efficitur, aut cogitur. Et p. 176. Huic commento omnes Philologi fidem *adhibuerunt*, pro habuerunt, adjunxerunt. Fidem adhibere Plauto eſt, non credere, ſed uti fide, ſicut adhibere curam & diligentiam. Ejuſdem in Cir. Virg. Domitius ait, Ceratum flumen prope Cnoſton. Id quidem ne nos quoque ignoramus. Sordida plane novitate, pro, quod quidem nec nos ignoramus.

Novitates Lipſii.

Juſtus Lipſius plus, quam quiſquam veterum, aut recentiorum in novando ſibi indulſit, quoniam & meliorum inveſti-

gandi

gandi, ac limæ scriptis adhibenda, aut styli vertendi laborem refugiebat, neque sibi, quomodocunque scripsisset, popularem plausum defuturum experimento jam facto cognoverat. Qui omnia nova ab eo dicta colligere volet, justum inde volumen expleverit. Ego pauca, quæ in Epistolarum ejus lectione, præteriens, ac pæne aliud agens observavi, speciminis causa hic repræsentabo. *Auctorem* libri, Orationis, Epistolæ, sæpissime dicit, quod quoniam & cum plerisque omnibus nostræ ac superioris ætatis scriptoribus commune est, ei proprie exprobrandum non videtur. *Septimanam* sæpius dicit, pro dierum hebdomade, sive, ut apud Cicer. in veteri libro optimæ notæ legitur, hebdomada. Hoc ita novum & barbarum est, ut vix in semidocto excusationem habeat, neque id Theodosii Imperatoris auctoritate defendi potest, qui Dominicam, septimanæ totius primum diem vocat Cod. Theod. 15. tit. 5. lege. 5. Septimanus enim,

enim, nomen Adjectivum est, eumque significat, qui est septimi ordinis, ut milites primani, secundani, quartani, septimani, unde vicesimani, qui sunt legionis primæ, secundæ, quartæ, septimæ, undevicesimæ. Nonæ etiam septimanæ dicuntur, quæ in diem mensis septimum incidunt, sicut Quintanæ, quæ in quintum, velut ex veteri Calendario rustico, & ex Censorino discimus. *Saltem*, pro tantummodo minime Latine dicit cent. 1. ep. 28. Fucos poetarum saltem tetigi. cent. 5. epist. 94. scribit: in supero illo *Consistorio* decretum, quod nobis fiat. Quid sit Consistorium, neque Cicero cum omnium veterum Romanorum corona tam intellexerit, quam quidam hodie Romæ, qui vix tria verba Latina intelligit, & Pontifice ad Purpuratorum Patrum Collegium referre parato, omnes spectatores hoc Carmine ex Senatu ejicit: *Extra omnes*. *Alias*, pro alioqui, vel etiam, pro aut ponere, ne illo quidem, qui sit de plebe literatorum

satis

ſatis dignum videtur. Latinis enim ſignificat idem, quod alio tempore aut loco: cum integra, regulisque artis congruens ſit oratio. *Ad alias res temporis vel loci.* Ubi res temporis eſt, idem quod tempus. Sicut apud Plautum. Res voluptatum, pro voluptas, apud Phœdrum, res cibi, pro cibus dicitur. Lipſius tamen Cent. 1. ep. 58. ita ſcribit: Aliasquomodo effugimus, ut non auctor ille ſit mali? Salluſtius Catonem imitatus, *Aliter* dixiſſet. Cæſar, alia ratione. Et ep. 82. Ignoſcimus tyrocinio primi itineris tui, qui dignus alias eras acerbiori monitione. *Nullibi*, pro, nusquam, ab uno Vitruvio dictum, usque eo plebejum ſordidumque eſt, ut ejus vel linguę hujus tironem pudere debeat. Eo tamen uti nulla Lipſio fuit religio. Cent. 1, ep. 8. Clamores alibi & lites, pugna nullibi & arma. *Seducere* vulgo dicunt, pro, in errorem inducere, ad nequitiam abducere, corrumpere, vel etiam auferre, ut his verbis Cic. Ne te auferant aliorum conſilia.

ſilia. Latinis vero notat, in locum ab arbitris remotum ducere, ſecreti colloquii cauſa. Plautus. eo nunc te ſecreto huc foras ſeduxi, ut tuam rem tecum loquerer. Et, me hodie ſenex ſeduxit ſolum ſeorſum ab ædibus. Hoc Terent. aliter prehendere dicit. Sed Lipſius haud pro ſolita ſua elegantia vulgarem verbi uſum protulit. Cent. 1. ep. 80. Vide ne abducat & ſeducat te affectus. *Gratitudo* & *ingratitudo* ſine controverſia verba ſunt, nemini veterum, ne Senecę quidem in libris de Beneficiis, ubi maximus eorum uſus erat, uſurpata. nam Lemmata Val. Max. in quibus leguntur, nequaquam ſcriptoris ſunt, ſed Grammaticorum infimę vetuſtatis Latini Gratiam, Achariſtiam, gratam voluntatem, aut mentem, referendæ gratiæ voluntatem, ingratum animum dicere ſolent. Sed Lipſius ſordibus iſtis æquo animo abſtinere non poteſt. Cent. 4. ep. 2. & 11. *Ut quid*, pro quare, quod eſt cur, homini Latine docto vel vomitum excutere

queat.

queat. Nam quod in Cir. Virgiliana legitur: Ut quod ego amens Te erepta o Britamarti meæ, spes una salutis. Te Britomarti diem potui producere vitæ? ne mihi paulum modo emunctioris nasi, dubium est mendose scriptum esse. pro, Ad quod ego amens, sicut & in Epist. Cicer. ad Att. l. 7. & apud Livium l. 4. Lipsius tamen, ne scilicet nihil unquam in sacris literis legisse videatur, eo non semel utitur. Exemplum habes Cent. 2. ep. 13. Ut quod desidet & cunctatur præter parentis mentem? Quo etiam loco legimus: de *abscessu* in Germaniã. Ubi discessum maluissem & abscessum a nobis, recte dici non nego. Dissitus Latina vox est. valetque dispersus, diditus, diffusus, a dissero, quod est dissemino, sparsim sero. Lucr. l. 3. Cætera pars animę per totum dissita corpus. Et lib. 4. Quæ in corpore toto, per membra, atque artus animi dissita vis est. Suevius apud Macrobium. Hoc genus arboris in pręaltis finibus Graiis disserue-

re,

rē, novos fructus mortalibus dantes. pro, passim feruerunt, aut severunt. Asinus autem Apuleji longule *diffitus* dicit, cum quo multi hodie rudere, quam cum Tullio ejusque similibus loqui malunt. Tullii autem sunt isti: Tot res sunt dissipatæ, tam distantibus in locis positę. Duo loca disjunctissima, maximeque diversa. Magno locorum intervallo a nobis disjunctus. Ex locis tam longinquis & diversis tu longe abes gentium. Civitas procul a conspectu tuo remota. Propertii. Quid si longinquos miles retineret ad Indos. Lucr. 2. Spatio diducta locorum. Hęc vero Lipsio sordent, prę Apulejano diffitus. Cent. 2. ep. 38. Etiamne ex diffitis illis locis aurę ad me benevolentię? Et Cent. 4. ep. 30. Suave in diffitis illis locis, me aut mea nosci. *Juramentum* sine dubio barbare dicitur pro, sacramentum, aut jusjurandum. Lipsius eo utitur Cent. 8. epist. 44. forte satis ei idoneus auctor visus est Burdoscal. cujus in Cir. Virgil.

gil. verba sunt. Per lumina: videtur juramentum Creticum etiam Attici mulieribus familiare. Idem scribit Cent. 1. epist. 27. Sedes in Batavis ponam, sed *temporaneas*, non perpetuas. Temporarius quidem apud Curtium. lib. 4. & temporalis apud quosdam, etsi non oprimos scriptores invenitur. Seneca epist. 9. sua ætate vocem Temporarius vulgo in ore fuisse testis est. Cum videlicet temporarias amicitias vocabant, tempori prospero servientes: sicut Nepos in Attici vita, Temporariam liberalitatem vocat, quæ illis tantum benefacit, qui fortuna utuntur propitia, Quo sensu Curtius lib. 8. Temporaria Grȩcorum ingenia dixit, id est, instabilia, temporibus servientia, quomodo & hominem temporum. lib. 5. Medates haud sane temporum homo, quique ultima pro fide experiri decreverat. Apul. autem lib. 7. Temporariam sedem eodem, quo Lipsius sensu, latinius tamen dicit. & Floridorum 2. Natura bre-

brevem & temporarium cantum avibus commodavit. Quis veterum Temporaneus dixerit, adhuc nescio. Cent. 4. ep. 24. Per has literas te alloquor, quoniam *ore ad os* non licet. Hęc sermonis lautitia magnum habet auctorem, Divum Johannem Euangelistam & Apost. quem tamen tam locupletem, & idoneum Lipsio visum esse, pęne inter monstra quis numeraverit. Pro sororis filia, *neptem ex* sorore, similiterque fratris aut sororis filium Nepotem dici, nemo Latinorum aureę illius ętatis ęquo animo tulerit. Lipsius barbarorum consuetudinem secutus id ausus est. Cent. 5. epist. 95. Jure pro illo laboro, quia neptem meam ex sorore uxorem habet, & ejus liberi inter hęredes meos erunt. Et Cent. 6. ep. 54. Patrui memoria, nepoti gratiam aliquam conciliet. Quod me judice Livianę epitomes & Nasonis auctoritate frustra quis tueri conetur. *Ditio* Latinis Imperium, Jurisdictionem, aut potestatem significat, non provin-

R ciam,

ciam, aut regionem, aut terræ solive partem quantamcunque poteſtati alicujus ſubjectam, quomodo indocti uſurpant. Parum ergo Lipſio dignum eſt, quod Cent. 4. epiſt. 2. In ditione Leodicenſi diutius ſubſiſtam. Cent. 1. epiſt. 28. Aut mutatio, aut *interitio* rerum. Et epiſt. 89. Aſſidua illa *Convictio* & Contubernium non ex uſu juventutis. Et Cent. 6. ep. 50. Utinam fas ludis veſtris intereſſe? Sed locorum *abjunctio* vetat. In quibus omibus κακοζηλίαν & novandi ſtudium animadvertas. Alius nihilo ſaltem deterius dixiſſet. Interitus convictus, & diſtantia, aut magnum, quo disjuncti ſumus, locorum intervallum. Sed Lipſius nihil prope lautum putat, quod & alius dixiſſet. Putares eum in utrumvis oculum, quam in utramvis aurem dormire velle, quoniam id ſc. minus pervulgatum eſt. *Pertingere* quidam cum Plinio majore dicunt, pro pertinere, quod Tullius frequentat. Ut, aſpera arteria ad pulmones usque

que pertinet. Viæ, quæ pertinent ad jecur, eique adhærent. Livius, atque adeo & ipſe Cic. Contingere eodem ſenſu dicunt. Lipſius in notione paululum diverſa, Pertingere nullo ſatis certo auctore uſurpat. Cent. 4. ep. 5. Vita directa ad pietatem & ſalutem, ad quam niſi pertingimus, male & infeliciter decurrimus hoc, quidquid eſt vitæ. Et Cent. 5. epiſt. 93. Ad terminos illos ævi pervenit, quo pauci omnino pertingunt. Quomodo & 4. Polit. extremo cap. 11. *Ubi* leonina pellis non pertingit, oportet vulpinam aſſuere. Quo loco etiam ubi, pro quo, imperitius dixit. Ciceronis eſt. Cyrus ad 70. annos pervenit. Et omnes aditus tuos intercluſi, ut ad me adſpirare non poſſis. Pertingere apud Salluſtium in Jugurthina ſemel legitur. Collis in immenſum pertingens. Sed ego Salluſtium pertinens ſcripſiſſe planiſſime mihi perſuadeo, ſicut eundem alio loco ſcripſiſſe video: Unde pons in oppidum pertinens explicatur.

Cent. 6. ep. 40. Hic, qui istas defert, meus *Amanuensis* est. hominem aut puerum a manibus dicebant Veteres. Æneę, ni fallor, ętatis scriptores Amanuensem invenerunt. *Asserere* Veteres dicebant, pro pręstare, seu fidem suam in rem aliquam obligare. vulgo hodie, manutenere. Ita quem quis liberali causa, manu asserebat, eum liberum, non servum esse præstabat, ac revera manutenebat. Manu sc. capiti ejus imposita hoc utebantur carmine, seu verborum formula: Hunc ego hominem jure Quiritium ajo liberum esse oportere. Similiter qui rem quampiam vendit, eam bonam & sine vitio esse asserit, la mantiene buona, ut Itali hodie loquuntur. Atque hoc sensu a Cic. 3. offic. usurpatur in iis quidem editionibus, quas inspexerat Nizolius. Sed Robertus Stephanus verba hæc, *ut ipsi asserunt*, in quibusdam libris non exstare testatur. In Lambini quidem editione non comparent. Posteriores autem asserere, pro dicere, affirmare,

mare, ponere cœperunt, ut in vetustioribus, quamvis raro, in Symmacho, cæterisque Theodosiani æviauctoribus frequenter videmus. Just. lib. 38. Romam mittit, qui Senatui assereret puerum illum ex Ariarathe genitum. Seneca quidem Rhetor, pro contendere, omni asseveratione confirmare, ac velut fidem suam interponere usurpat lib. 4. Contro. 1. Hunc colorem Gallio non probabat, asserens contra Metellum agendum ita, ut rogetur. Curtius lib. 8. pro vindicare, vel adsciscere eo utitur. Jupiter, quem sibi patrem Alexander assereret. Et Seneca. Hæc non nego sentire sapientem, nec enim lapidis illi duritiem ferrive asserimus, id est, tribuimus, scribimus, vindicamus. Lipsius minime diligentem se Latinitatis custodem hic quoque præbuit, cum asserere novitia & nequiore, ac hodie vulgo trita significatione dixit Cent. 6. ep. 16. Dio asserit, aliter vixisse Senecam, quam scripserit. *Circumstantias* rerum, quas

Cic. attributiones, res attributas, res circumstantes, Agellius rerum apendices vocat, nisi nova plusculum probasset, nequaquam dixisset Lipsius Cent. 1. ep. 61. ubi & hanc miræ novitatis phrasin lego. *Lenocinia circumponimus dolori.* Et mox: ut *pulchrior in oculis appareat.* Lenocinium facere, lenocinio se dedere, lenocinio se sustentare, quid horum unumquodvis sit, satis scio. Quo autem pacto Lenocinium alteri rei circumponi possit, neque Lipsium scire arbitror. Videlicet in Senecæ l.5. Controv.6. legerat: Adolescens muliebrem vestem sumpsit, capillos in fæminæ habitum composuit, oculos puellari lenocinio circumdedit. Ubi Johannes Isacius in veteri libro non circumdedit, sed circumtulit, perspicue scriptum invenit, quod etsi non esset, non idem tamen in dolore, qui in oculis, lenocinii locus foret, pro quo cum Livio, delinimentum dici præstat, quo & Seneca sic utitur: Delinimenta podagræ compono. In oculis ap-

parere

parere,haud ſcio,an alium, quam ſacrarum literarum interpretem auctorem habeat. Par lepor in hac Cent. 1. ep. 36. *Diu mihi nullum alloquium apud te.* Subaudiendum eſt, fuit. Elegantiſſime, ſi ſuperis placet, udorem poſthac potius, quam cum Cicerone, cæteriſque Veterum, humorem, aut cū Salluſtio, madorē dicemus, ſi Lipſiū imitari animum inducimus. Is Cent. 1. epiſt. 40. ſcribit: Ciſtę tuę ad me prolatę ſunt, bene madidę. Itaque vereor, ſi quid in iis ſit, quod periclitetur, *ab udore* ne putreſcat. Cent. 7. ep. 80. Momus in fabrica humani corporis *requirebat*, feneſtras non eſſe. Hoc & nove, neque ſine magna ineptia dictum videtur. Rectum erat: Momus feneſtras requirebat. Novum & hoc in eadem Epiſt. ubi ſe, cur Epiſtolas nondum edat, amico purgat. Sunt mihi *adſpectus*, vel metus certi, quos haud facile etiam pello. Adſpectus ſc. ei ſunt, qui vulgo reſpectus, quorum neutrum altero melius. Etſi reſpectum hac

ratione ab ænea ætate dici solitum non ignoro. Cent. 1. ep. 1. Tot protela admonitionum tuarum nondum effecere, ut vel manum admoverim commentario Corneliano. Nimirum protela, pro stimulo posuit, a maximo nugatore Nonio in errorem inductus. Scripserat Varro: Remotissimum ad discendum formido, ac nimius timor, & omnis perturbatio animi. Contra, delectatio pro telo ad discendum, id est, loco teli, instar teli, quod valet instrumenti, vel adjumenti. Nam & ita Cic. de amicitia. Non mediocre telum ad res gerendas existimare oportet benevolentiam Civium. Et Poeta versu trochaico apud Cicer. 7. famil. epist. 16. Usquequoque sapere oportet, id erit telum acerrimum, id est, efficacissimum rei bene gerendæ adjumentum. Et Livius lib. 4. Hosti virtute pares, necessitate, quę ultimum ac maximum telum, superiores estis. Similiter lib. 3. Ea lege tribunitiis rogationibus telum acerrimum datum

est,

est, id est, adjumentum efficiendi, quod tribuni rogarent. Eodem libro. Juventus quoque, quæ inter tales metus detrectationem militiæ, telum accerrimum adversus patres habere solita erat, bellum & arma spectabat, id est, quę instante ad hostibus metu detręctabat militiam, eoque velut efficacissimo utebatur instrumento, aliquid patribus extorquendi. Nonius duo verba pro telo, unum fecit, inde natum Lipsio illud, protela admonitionum. Eadem Centuria I. ep. 3. Ecquid tinniunt tibi aures? ita multus non in sermonibus meis solum es, *sed in literis ad amicos.* Hoc & novum est, & Latini sermonis idiomati repugnat. Multus in literis dicitur, qui multum studet, non de quo multum scribitur, ut multus in opere apud Sallustium, qui multum opus facit. Et ep. 8. Irrumpent ecce Salutatores, *invisores.* Sic Cent. 4. ep. 83. Te amicum meum, & crebrum invisorem esse. Novum est Invisorem dici, qui alterum invisit. Melius

Apulejus ita vocavit osorem, in primo Florid. Si quis forte in hoc coetu ex illis invisoribus meis malignus sedet. Cent 1. ep. 8. Flumina per se dulcia, cum in mare venerint, *salescunt*. Non improbo verbi fictionem, a quocunq; tandem sit. Et mox, Ad cantum avium non *æquiparent* se tibiæ. Ennius & Virgil. Æquiparare aliquem dicunt, non se ad aliquem. Cic. æquare aliquem, & aliquid cum aliquo. Istos sequi malo, quã Plautũ, cujus hoc est in Milite: Mars non ausit hiscere, neq; ęquiparare suas virtutes ad tuas. Et ep. 22. Sigonii & Mureti, non auditũ verbum *magno emerim, sed visum*. Hoc eum dicere, eiq; non credere par est, qui & surdus & cœcus sit. Huic enim merito cujuscunq; hominis auditus & visus magno ematur. Si dixisset Lipsius: Quos ego non auditos solum magno emerim sed etiam vivos, neque ridiculus in verbis fuisset, & hoc Virgilianum imitatus videtur:

Turno tempus erit, magno cum optaverit emptum
Intactum Pallanta. — Ejus-

Ejusdem Centur. exempla ultima: *Vereor ut suppeditet* me tam pertinax luctator. Novum, ni fallor, est, quamvis haud inelegans, suppeditare, pro pedes alteri in lucta subjicere, eoque modo humi affligere quod Ciceroni & aliis est, supplantare, Curtio arietare lib. 9. quem occupatum complexu, pedibus repente subductis, Dioxippus arietavit in terram. Sed vereor, ut me suppeditet, pro, ne suppeditet, non est latinæ consuetudinis. Cent. 2. epist. 34. Neminem contumacia, aut *loquentia* irritabis. Hoc in Sallust. supra notavi. ep. 41. Quid agas, fac me scitiorem, quo exemplo, & Cent. 3. ep. 26. de reditu tuo fac *me scitiorem*. Ridicula prorsus novitas. Scientem Plauti & Terentii exemplo, vel scientiorem melius dixisset. Nam scitus est, quo scitur, aut sciscitur. Sed Lipsius nimis vulgare negotium, neque nisi Tullianis istis pueris dignum credidit: fac me certiorem. Cent. 3. epist. 2. Sæpissime e *pectore* dici. Cent. 4. epist. 68.

Ex corde, modicum aliquid maluissem,pro,vere, serio. Et ep.46. Salve ex animo. Et ep. 73. Eum saluta, & tu corde salve. Et ep. 41. Si scribis illi, corde a me saluta. Tantum mihi neque pectoris,neque cordis,neque animi est, ut hoc exemplum loquar,aut scribam: etsi me haud quaqum illud Plauti fugit, Capt. Act. 2. Scen. 3. Videas corde amare inter te. Et hoc Truc. act. 1. Sc. 2. Neminem mage amat corde atque animo suo. Sed neque os meum illius in hoc simile velim, quod Cent. 4. ep. 75. legitur. *Gratias ore tibi dico*, pro, bello carmine. Nisi autem omnia me fallunt, Paulus Festi admutilator,os Lipsio sublevit, qui hæc Catonis verba refert: sunt multi, corde quos non miseret neminis: cum ex Festo constet, poetæ veteris in Erechteo fuisse versum: Lapideo sunt corde multi, quos non miseret neminis. Cent. 3. ep. 16. de me dixerim, in *adspectu sanum*, aut medium in re non esse. Pro revera me neque sanum, neque me-

medium esse. quod tamen primo adspectu videar. Hyginus quidem in Astron. Mercurii stellam in adspectu non magnam dicit. Sed Cicero 7. Philippica. Specie consuli re & veritate nobis. Livius l. 3. Agunt cum Terentello Tribuno, dilataque in specie actione, re ipsa sublata, consules extemplo accersiti. Medium, pro dubiæ, aut ambiguæ valetudinis poni non impedio, quamvis legisse non videar. Cent. 4. ep. 54. Nunc in *imagine* te vidi, an non *in re* aliquando & veritate. Vulgare videl: ei visum fuit; Nunc imaginem tuam vidi, an non aliquando te ipsum. Et ep. 11 Vel *in casum dare* literas, malui, quam me in silentii culpam. Genus id, in casum dare, Tacitum habet auctorem, mihi non satis idoneum. Sed quis unquam dixerit, *dare se in culpam?* frustra fortassis quæsiero: quod & vereor de *consilio in rem dando*, pro, re exsequenda, ut Liv. l. 36. n. 43. loquitur, aut ad rem conferendo. Cent. 8. ep. 48. Habes consilii mei summam,

mam, ſed quando in rem dandi? Cent.4. ep. ultima. Sæpius tuas accepi, nec meas *reddidi*, pro, reſcripſi. Latinorum idioma eſt, reddere epiſtolam, pro ei dare, cui ſcripta eſt. Et mox infra. *Electū ad dignitatem* quem dicis, averſa aure boni audiunt, etſi mutandum eum aliqui optant. Neutrum ſatis Latine, neque eligi ad dignitatem, neque *opto illum mutandum*. Et ep. 89. Ego virum hunc faveo Romę, & pæne invideo. Quæro, quis favere aliquem alicui, pro gratulari dixerit. ep.79 *Invalentia* mea cauſam ſuſtineat. Sic cū Agellio novatore non magni pretii, quam cūm Cicerone, invalitudo dicere maluit. Et ep.93. In *circumſtantia* amicorum, pro in corona amicorum, vel circumſtantibus amicis, ejuſdem Agellii auctoritate, apud quem l.3.c.7. legendum puto: Oſtendit exitium de loci importunitate, & hoſtium circumſtantia matrum. Cenſeo, inquit, &c. Ubi maturus, propinquus, & imminens. Cic. Edidit

dit hæc Colchis,quę jam matura videtis. Livius. Ea res maturam jam seditionẽ ac prope erumpentem repressit. Cent.7.ep.86. Æquitas ipsa si judicet, *sententiam a me donet*. Idioma Latinũ esse scio, ferre, dicere, pronuntiare sententiam. Donare autem sententiam, eodem ipso, quo Virgo Plautina loco, natum arbitror in culina sc. in angulo ad lævam manũ. Cent. 4. ep. 83. *Simul ille mihi tetigit de isto* heroe, ejusque animo, scripsi statim. Et hoc novum est. Ille mihi tetigit de illo, pro, scripsit. Nam Latini de nuncio tantum tangendi, aut attingendi verbo utuntur. Plautus Bacchid. act. 2. sc. 2. Sed tu quod factitasti mandatis super? Pi. Egon' ut, quod ab illo attigisset nuncius, non impetratum id advenienti redderem? pro, propter quod, sive, cujus causa illius nuncius ad me pervenisset. Eadem fabula est act. 3. sc. 5. Illud animus meus miratur, si a me tetigit nuncius, quod remoratur, pro, si meus nuncius illum offendit. Incertus Poeta

Poeta versu trochaico. Posteaquam abs te, Agamemno, ut venirem, tetigit nuncius, quo versu Cic. 13. ad Attic. epist. 45. per Parodiam utitur. Ubi tamen vocabulum aures, ab iis insertum videmus, qui, tetigit ita solum poni, insolens putabant. Varro apud Nonium in Curriculo. Quem simulac Romam venissem, mihi attigit aures nuncius exemplo eas, in curriculum contuli propere pedes. Lego: quem, simulac, Romam venisse attigit Nuncius, extemplo meos in curriculum contuli propere pedes, id est, quem simulac Romam venisse renunciatum est, nec enim dubitaverit, qui Varronis novit ingenium, quin is Plautum imitari voluerit. Lipsius autem nullo auctore, *Tetigit mihi*, pro literis me certiorem fecit, pro solenni sua novandi licentia posuit, eo ipso hominis inconspecti nomen meritus: quo ipse nomine Dialogistam suum in Politicis notis, non sine pastoritia doctissimi cujusque fistu-

la

la appellat: quarum notarum lib. 3. cap. 8. nove dixit, honorare & *præmiari* Consiliarium, pro, præmiis afficere. Atque hinc judicari potest, quam vere de se gloriatus fuerit Cent. 4. epist. 68. *Sine superbia* dicam, a primis annis studium mihi & successus fuit pariter & venuste scribere, priscos imitari, qui in hoc genere regnassent. De studio nihil decerno. De successu, haud vidi magis, nisi tamen ferreæ quoque ætatis scriptores in hoc genere regnasse, & imitatione dignos esse censuit, sicut censuisse eum, vel illud arguit, quod Polit. lib. 4. cap. 2. unam religionem unionis auctorem vocat, unitatem, consensum, & conspirationem animorum a religione effici significans, cum unio Latinis non aliud sit, quam margarita. Hieronymus tamen satis locuples auctor Lipsio visus est, qui lib. 1. contra Jovin. scribit: Non est bonus duplex numerus, qui ab unione dividit.

Lipsii φιλαυτία.

No-

Novitates Casauboni.

Nove a Casaubono dictorum hoc esto specimen. In contrascripto, quod Angliæ Regis jussu adversus incomparabilem heroa Card. Perronium edidit, lego *Impræsentiarum*, pro inpræsentia, quod quam barbarum sit, supra demonstravi. Item *complices Conjurationis*, pro affines, participes, conscii, socii. Sallustio, populares Tertull. partiarii. Et *Consequentias elicere*, pro cogere, efficere, concludere. Et *Carentia*, pro detractione, sive quod veteribus in usu fuisse, auctor est Seneca, *orbatione*: & in *ditione* aliqua degere, pro in regione aut provincia, aut ditionis solo. Et *rebus sic stantibus*, pro, his rebus, quomodo nunc est. Et *tenetur nuptias cogitare*, quod barbari genus unum hodie omnibus est familiarissimum. Ita ut etiam mihi in iis libris eo uti nulla fuerit religio, quos alienæ potius utilitati, quam gloriæ meæ scripsi. Neque tamen suppetit nulla ejus generis tuendi ratio. Dicemus nimirum, verbum *lege* subaudiri, ut sit: Nulla le-

ge

ge teneor hoc facere, vel ad hoc faciendum, quemadmodum alligandi verbo Seneca utitur: Nulla lex jubet amicorum secreta non eloqui, nulla lex etiam fidem etiam inimico præstare: quæ lex nos alligat ad id præstandum, quod alicui promisimus? Si ergo recte dico, nulla lex me ad faciendum alligat, nihilo deterius dixero: nulla lege alligor, vel teneor ad faciendum. Huic tamen rationi nulla suffragatur auctoritas. Tullii est in Tropicis non debebit præstare, quid fornex vitii fecerit. Et quid alterum alteri præstare oporteret. Asconius in 3. Verrin: Ad hoc adstrictus redemptor populo tenetur, ut optima conditione, quod vult, de redemptione sua agat. Rursus Cic. Id habet operis ac muneris, ut hoc nobis efficiat. Munus meum hoc non est. cum meæ partes sint hospitum recipiendorum. Principum munus est, resistere levitati populari. In quibus omnibus verbo teneri vulgo uterentur. In Theophrasti characte-

racteribus, non semel *pecuniam mutuo rogare* dicit, pro mutuam, quod tamen non æque barbarum est, atque hoc Jacobi Pontani Jesuitæ in Progymnasmatis: Da mihi mutuo tuum calamum, pro commoda, da utendum. Dare mutuo, est alternis dare & accipere, quod faciunt, qui pila datatim ludunt. Nummi dantur mutui, non mutuo, & mutuum proprie in illis dicitur, quæ redduntur non eadem specie, sed eadem quantitate, ut numero, mensura, pondere. Asconius tamen alicubi scribit: licuisse ædilibus signa mutua Romam deportare ex Provinciis, & rursum sociis reportare. alio autem loco, Romanos signis & tabulis pictis e Græcia commodatis usos. Sed hoc non magis me movet, quam verbum, *vicequæstura*, & alia nihilo meliora, quæ politissimo scriptori a mala aliqua scioli manu accessisse, nullum doctis & emunctæ naris lectoribus dubium esse potest. In præfatione comment. in Athenæum scribit ad Regem

Pontanus.

Gal-

Galliæ Casaubonus: *Tuorum sub-ditorum* fortunæ. Novum est autem subditos alicujus, pro alicui, & tuos pro tibi dicere, quos boni auctores, subjectos, aut parentes, prima syllaba producta, aut, alicui subditos appellant. Sallustius: Parentes abunde habemus, amicorum neque nobis, neque cuiquam haud satis fuit. Seneca. Sequi parentis est, regere imperantis. Ciceroniane eos sudjectos, vectigales, clientes dixeris, aut pluribus etiam verbis hoc modo circumscripseris, ii, qui in imperio, in potestate, in ditione, sub regno alicujus sunt, quibus quis præest, qui alicujus imperio tenentur. Possevinus imperite Principes Imperii regibus multis pares, & uno verbo Reges Cæsaris servos vocat, cum alibi, cum pag. 741. ubi Galliæ Regis æmulatione Carolum Imperatorum scribit impeditum, ne contra servos suos ultionem exequeretur. In eadem Casauboni præfatione est: Te unum

Casaub. bon.

a mul-

multis *retro* seculis exstitisse, qui belli munia & pacis artes coleret. Ubi vox *retro* nove, & contra quam bonorum ætatum auctores solent, usurpatur. Et infra. Tuas laudes tacere malo, quam *attaminare.* Puto vocem hanc citius in semidocti alicujus Grammatici Glossario, quam in classicis auctoribus inveniri. In ipso Comment. p. 2. *auctorem* libri dicit, de quo jam a nobis actum est. pag. 18 22. & 141. Errant, *inobservantia* hujus rei, pro, inconsiderantia, indiligentia, incuria, neglecta, aut negligentia. pag. 23. *Risum alicujus tollere*, & dictis urbanorum hominum facere se obnoxium. & p. 116. Hippocratis Scholis *proverbium sustulit.* Utrumque quam non modo nove, sed & stolide dicatur, abversus Burdoscaliger: ejus generis patrem & auctorem satis luculente demonstravi. Eadem pag. 23. *Defœdam* Venerem, & pag. 26. & 90. turpem & defœdum morem lego, neque ex quo fimeto vocem tam fœdam, ut mihi quidem videtur,

tur, eruerit, suspicari queo. pag. 26. *Conciliare duas* lectiones, quod & ipsum in Burdone jam notavi. pag. 36. *Minat* gregem, quocumque lubet, pro, agit, ducit. Verbum Apuleji asino satis dignum, a quo etiam *incoram*, pro coram didicit. pag. 62. libros *manuales* pag. 45. pro manuscriptis satis inepte dicit Turnebi imitatione. *Dictionem* pro voce, aut vocabulo frequentur usurpat, ut pag. 627. Discrimen est inter has dictiones, & p. 619. Multum sibi in barbaris dictionibus permiserunt Græci. Sed Latinis Dictio est, quod Græcis φράσις, aliter etiam Elocutio, & Stilus, omninoque actionem dicentis notat. Cicer. Si res inciderit, quæ dictione sit explicanda, id est, oratione. Et totam causæ meæ dictionem in certas partes dividam Terentius. Servo non est testimonii dictio, id est, non habet servus potestatem dicendi testimonii. Paccuvius, Accius, eosque secutus Livius, dictionem pro oraculo Apollinis usurpant, sicut & fatū a fando

fando seu dicendo. pag. 142. *Versum antepenultimum*, & p. 578. *penultimum* dicit. utrumque barbare. Cic. Hos cum in clausulis pedes nomino, non loquor de uno pede extremo, adjungo, quod maximum sit, proximum superiorum, sæpe etiam tertium, pro, loquor etiam de penultimo, & antepenultimo. Idem etiam a postremo, proximum, pro penultimo dicit. pag. 144. Cibi aliis indicti, & *innominati*. Aut fallor, aut indictus est, ac porro erit idoneus auctor, qui verbum Innominatus protulerit. p. 148. Athenæi error est *memorialis*. Nimis nove hoc quoque. Cicer. Vacillare memoriola γεροντικώτερον est. Plautine dixisset. Athenæum fugit memoria. pag. 160. Invenio Livianæ epitomæ vocem *multoties*, pro sæpe, vix in fossore ullo, aut Capri mulgo ferendam. pag. 252. Hi versus *mutile* editi erat, pro mutilate. p. 272. Qui parum se viderentur exercuisse, aut *alias* essent inepti. Ubi nove & bar-

barbare *alias*, pro alioqui ponitur, velut supra disputavi. pag. 274. Oculorum *invalentiam* simulare, pro, invaletudinem. pag. 289. Aristot. *judiciosissimus* mortalium, pro acerrimi inter mortales judicii. pag. 379. *balbutie* laborare, pro, balbum, aut blæsum esse. pag. 382. Nulli Africæ monstro, de *monstruositate* concesserit. Utrumque, & monstruosus & monstruositas barbarum est. pag. 443. *Circumstantium* temporis dicit, non satis, ut jam docui, latine. Cicer. sæpe fit, ut quæ alioqui honesta sunt, ratione temporum fiant inhonesta. Alius diceret, pro *Circumstantia* temporis. Seneca in primo de Clem. Sæpe virtuti Clementia succurrit, quoniam quidem conditione temporum incidunt quædam, quæ possint laudata puniri. vulgo dicerent, pro Circumstantiis. pag. 186. Numquam Comicus Græcus Tragicorum poetarum verba sesquipedalia *subsannat*, quin *ampullas projiciat*. In quibus verbis,

S præ-

præter barbarum illud ſubſannare, flagitioſam, ac vel infimo literatori fœdiſſimam novitatem noto. Putat Caſaubonus, projicere ampullas, idem ſinificare quod uti ampullis, ſive grandibus tragicisque verbis, cum revera ſignificet non uti, ſed ea miſſa facere, abjicere, ſeu contemnere. Eadem illi, quæ vulgo erroris cauſa fuit, non intellectus Horatii locus:

Caſauboni ſtupor in verbis Horatii.

Verſibus exponi Tragicis usq;
Si curat cor ſpectantis.

Hi verſus hoc habent argumenti. Cuſtodiendum eſſe decorum, ut in comœdia abſtineat Poeta grandibus, & Tragicis verbis, in Tragœdia vero humilibus & Comicis: fieri tamen, ut & Comicæ perſonæ elatioribus utantur verbis, cum ſc. irati expoſtulant, & Tragicæ humilibus, cum dolenter conqueruntur. Nam ſi Telephus & Peleus Tragicæ perſonæ egentes, exulesque inducantur, neceſſe eos habere projicere ſeſquipedalia verba, hoc eſt, non elate, ſed demiſſe humiliter-

militerque loqui, si commiserationem in animis spectatorum commovere studeant. Projicit ergo verba, non significat, affert, aut pronunciat; sed omittit, aut repudiat, ac velut contemnit pro nihilo. Cic. Phil. 13. Ne pro his libertatem, sed pro libertate hæc projicias, id est, abjudices, ac rejicias, asperneris. Catullus.

Si linguam clauso tenes in ore,
Fructus projicies amoris omnes.
Verbosa Venus gaudet loquela,

id est, vilis, ac prope nullus erit amoris tui fructus, si dum amaveris, neque amicum feceris conscium. Idem. Ipse suum Theseus pro caris corpus Athenis projicere optavit potius. pro, nihilo facere & contemnere. Seneca 2. de Ira. 21. Non pro fastigio tuo te metiris, ipse te projicis, id est, vilem facis, & abjectum. Et hæc de Casaubono hactenus.

Novitates Thuani. Thuani historia neque ipsa νεωτερισμῶν non est plenissima. V. Gr. *Alias*, pro alioqui Nostra est *retro* sæculorum me-

moria. Juxta veterem sententiam. *Multoties, Gratitudo, Ingratitudo, In ditione* Episcopi, subditi *alicujus*. *Tenetur* revocare sententiam viginti *ad minus* dies. *Impræsentiarum*. *Nullatenus* ea de re actum esse, pro omnino non, aut nihil penitus. quæ quam sint lutulenta, supra demonstravimus. Sunt & ista nove ab eo dicta. *Pejerare in Deum, Impares contra tantam multitudinem*. Vir *nupsit puellæ* pro, uxorem duxit puellam, cum tamen amiculus ejus Jos. Burdosc. nuptos viros ita detestatus fuerit. Apage, apage, viros nuptos. Hic in Gallia viri non nubunt, sed fœminæ. Literas quibus fides alicui fit, sive testimonium præbetur, quas prisci auctoritatis, vulgo literas credentiales vocant. Thuanus Sleidanum secutus, insulsissime *Fiduciarias* vocat, cujus sordibus accenseas licet: *Caligæ* pro femoralibus. *Morosa* tergiversatio quod moram afferat. Obiter notandũ, *Improperare* alicui, pro exprobrare, vitio vertere, ingerere,

exe-

executioni demandare. *Concivis*, pro civis aut popularis. *Dejeramenta* in Deum, pro, diræ, aut blasphemiæ. *Injuriæ memoriam ad animum revocare.* Ridicule. Juris Consulti injuriam revocare ad animum habent, non memoriam injuriæ. Æque ridiculum est hoc: *asseveranter* negare. Perinde enim valet, asseveranter, atque affirmative, quod vulgo dicunt. Sordide hæc quoque. *Ad mortem damnare* aliquem, pro, capitis condemnare. Ne ipsorum dignitati tractu temporis præjudicetur, distributo *unicuique* viritim aureo, ubi τὸ unicuique missum fieri debuit, tametsi simillime Seneca 3. de Ira 2. dicat. Ambitio viritim singulos occupat. Est etiam Thuani, *Gratiam alicujus demereri*, pro aliquem demereri. *dietim*, pro in singulos dies. *Brumoso* aere, pro hiberno aut brumali. *Ultroneus*, & *Spontaneus*, pro voluntarius. *Mercimonium*, pro mercatu, cum mercem significet. *singulis quatuor mensibus* stipendium militibus dependit,

pro quarto quoque mense. Vel potius, quot quadrimestribus, sicut, quot annis, quot Calendis, ubi subauditur verbum sunt. Integra enim oratio est. Siculi quotquot annis tributa conferunt, sive tot annis, quot sunt tributa conferunt, pro quo Cic. ἐλλειπτικῶς: Siculi quotannis conferunt. Plautus Stich. Meministis quot Calendis petere demensum cibum, pro tot Calendis, quotsunt, petitis cibum, id est, omnibus vel singulis Calendis. Horat. Non si trecenis, quotquot erint dies, Plutoni tauros immoles. Recte Muretus eum notat, qui dixerat: singulis quinque annis. Singuli enim esse nequeunt, qui sunt quinque: cum singuli voce Unitas seu μόνας significetur. Cic. sæpe singulis utendum est, plerumq; binis, non fere ternis amplius. Vix singulis ætatibus singuli, vel bini Oratores tolerabiles inventi sunt. Cæsar Tarenti, Brundusii, Siponti, singulas legiones posuit, id est, in unaquaque trium Civitatum

unam

unam legionem. Binos aureos ſingulis diſtribuit, id eſt, unicuique duos. Plautus Indies qui ſingulas eſcas edunt, id eſt qui quotidie ſemel tantum cibum capiunt. Idem Ciſtellar. act. 4. Sc. 2. Singulum video veſtigium, pro, ſingulorum. Varro neſciebamus ſemel unum ſingulum eſſe. Livius, ex ſingulo ligno ſcapham dixit, pro quo Polybius μονόξυλον πλοῖον. Falſum proinde eſt, quod Priſcianus veteres negat in unitatis numero ſingulum dixiſſe. Agellius l. 18. c. 13. Numo ſingulo mulctabatur. Et l. 19 c. 8. Singulum & plurativum numerum dicit, pro, ſingulari & plurali. Fugit tamen Muretum ratio, cum pro ſingulis quinque annis dicendum putat, quinto quoque anno. Nec enim eadem utriusque dicti eſt ſententia. Si quid enim fiat, quod quinquenniis, ſeu ſingulis quinquenniis ſemel, nihil neceſſe eſt id quinto ſemper anno fieri, cum etiam primo, ſecundo, aut quocunque quinquennii anno factum in-

intelligatur. Rurſum Thuani eſt. De *rerum ſtatu optime inſtru-ctus*, pro edoctus. *Per tranſennam* appellare, pro prætereundo, in tranſitu, ὡς ἐν παρόδῳ. Tranſenna Latinis nihil eſt aliud, quam funus extentus. Qui aliter accipiunt, ſibi a mendoſo Ciceronis loco turpiter imponi patiuntur. Is in primo de Orat. ſic recte legitur: Petes a Craſſo, ut illam copiam ornamentorum ſuorum, quam conſtructam uno in loco quaſi prætereuntes ſtrictim adſpeximus, in lucem proferat, ac ſuo quidque loco collocet. Hic prętereuntes valet illud ipſum, quod vulgo obiter dicunt, id eſt, aliud fieri agentes, & in transcurſu. Sic alio loco Cic. Nemo poteſt uno adſpectu neque præteriens in amorem incidere. Uno adſpectu & præteriens judicat. Quaſi præteriens ſatisfaciam univerſis. Hoc verbum prætereuntes ſciolus quiſquam corrigere conatus fuit, ex eoque facere, pertranſeuntes, niſi tamen id oſcitanti librario inter ſcribendum ex-

cidisse putabimus. Utroque postea a consecutis librariis in contextum recepto, ut esset sic; qua si pertranseuntes, prætereuntes, strictim adspeximus: occasio nata fuit Nonio, stolidissimæ pecudi, seu cui alii paris stuporis Grammatico, experiendi ingenii, cui indulgens, ex verbo pertranseuntes, fecit per transennam: quod nullo negotio iis probavero, qui Nonium non prorsus ignorant, & librorum Ms. usum habent. In libello quidem meo de Arte Critica, quo loco de verbis supervacuis & glossis agitur, aliquot similium mendorum exempla ex veteribus Codd. notata Lector inverit. Possevinus, quod se nihilo deteriore jure, quam superiores, esse oportere, non male persuasum haberet, partim nove verba, loquendique genera comminisci, partim ab aliis ficta in oratione adhibere, nequaquam religioni habuit. Hujus generis sunt pag. 415. *Nullibi* pro nusquam. pag. 828. *Improperare* alicui, pro

Novitates Possevini.

exprobrare. p. 343. *Complices*, pro conſcii, affines, participes, aut ſceleri, vel crimini, ut Tacitus loquitur, connexi. p. 389. *Concivibus* pro, civibus. p. 799. *Impoſſibilium* cupitor. pag. 841. Vix *poſſibile* fuerit. p. 777. *Vicedux* Provinciæ. p. 653. *Vice Cancellaria*. p. 405. & 825. *Proficuus*, & *improficuus*. p. 835. *Juramenta*. p. 797. *Præſidens* Mediolan. p. 85. & 550. *Ad minus*, p. 30. *Indiviſibilis*. p. 720. & 723. *Deſciſcio*, pro defectio. p. 772. *Ægre agere*, pro ægre ferre. p. 837. & 840. Alicui *ſatis agere* pro, ſatis facere, pag. 792. & 850. *Jacere initia alicujus* rei, pro principia, iucipere, vel jacere fundamenta. p. 833. *Subditi Principis*. pag. 25. *Impar contra hoſtes*, pro impar hoſtibus. In quo haud ſcio, an Livii Epitomen l. 96. imitari voluerit: ubi eſt, Sertonius magnus Dux & adverſus duos Imperatores, ſæpe par, frequentius victor. Sed in eo diſpar eſt ratio. quemadmodum & in hoc Tullii poſt reditum Superiorem eſſe contra improbos minus

minus est negotii quam bonis exæquari. p.803. *Collegati*,pro, fæderati, quia scilicet Itali pro fædere legē dicunt.p.835.*Venditionem cum* aliquo actitare.&Fædera Vincentio Medio *actitata*.p.836. *Immediate*. p. 840. *Indecet* majestatem Principis. Plinii minoris imitatione. p. 778. Victi potius quam *satii*, pro saturi, p.32. *alias*, pro alioqui. p. 791. *Præcessores*. p.355.&415.*Prædecessores*.p.347 aliquem *sceleris requirere*, pro, de scelere appellare .p.365.&. 426. *Spontanus*.p.372.*Dissitus*,pro,disjunctus,remotus.p.402.*Mediator* pro,sequester, peccator,interpres internuncius, pararius, aut etiam medius, quod Propertio auctore, etsi ποιητικώτερον videri potest, alibi non male usurpat.p.659.*medio* aliquo uti.Et p. 758. Uti *mediis* oportunis, quod etsi apud Apulejum exstet, minime tamen probum est. lib.3. de asino. Tunc in ancipiti periculo constituti, vel opprimendi nostri, vel deserendi socii: medium e re nata validum eo. volente commini-

ſcimur. Quid autem pro eo Latine dici queat, hinc diſcamus licet. Cic. Num tibi parva hæc videnter adjumenta & ſubſidia Conſulatus? id eſt, media ad conſequendum Conſulatum. Idem, homo multa inſtrumenta habet ad adipiſcendam ſapientiam. Hunc quaſi gradum quendam atque aditum ad cętera jactum. Habere oportunitatem ad negotium adminiſtrandum. pro, mediis non defici. Seneca. Contumeliarum patientia ingens inſtrumentum eſt ad tutelam regni, pro, optimũ eſt medium. Idem, ſcio quę via ad iſtum favorem ferat, malis artibus quæritur, pro, quibus quis mediis favorem iſtum parare poſſit. Livius lib. 5. n. 29. Si tribunitia vis tribunitio auxilio repelli nequeat, aliud telum patres inventuros eſſe, pro aliud medium. p.417. *tenetur* cæteros exemplo prævenire, pro ejus munus partesque ſunt, exemplo eſſe ceteris. p. 408. *Innominato* Senatu, pro tacito, ſive nulla Senatus mentione. p 404. *Diſtractiones* difficiles,

ficiles, & morosæ ad annos; Ubi distractio pro venditione nove dicitur, nam ęnea demum ętate distrahere, pro vendere dici cœptũ arbitror. *Morosus* ad multos annos, pro, in quo multorum annorum mora fit, non admodum Latine. sunt & ista notę non optimę. p. 34. *Æmulatio Papæ cum* Imperatore, pro, Papæ & Imperatoris aut, inter Papam & Imper. p. 664. *Nominetenus* pavescere, pro, audito tantum nomine pavescere, p. 703. ostentandæ *gratitudinis* reus erat, pro, officium ejus erat, gratum se exhibere. Reus est is cujus res in judicio agitur. Virgilius voti reum per figuram dicit, pro voti damnatum. Voce sc. antecedentis significat consequens. Prius enim est, ut quis reus fiat, quam ut damnetur. Apud Liviũ tamen l. 25. 30. lego: quo intentius custodię serventur, oportuna loca prefectis dividenda esse, ut suæ quisque partis tutandę reus sit, pro quo vulgo dicimus, ut suam quisque partem tutare teneatur. p. 625. *Convalescentiam* dicit con-

firmatam a morbo valetudinem, morbi depulſionem, ex morbo evaſionem. p. 647. *Convicimus*. p. 651. *Primogenitus*, pro, filiorum natu maximus, ſive, cum Tacito, liberorum vetuſtiſſimus, aut cum Catullo, natum primævum. p. 652. *Alleviatio*, pro, levatio. p. 664. *Votum Ducis*, pro ſuffragium, aut, punctum. p. 642. *Exoſa*. παθητικῶς dicit, pro, inviſa & offenſa, quomodo ante A-gellium nemo locutus invenitur. Virg. pugnas exoſa relinquo. Ubi Servius, exoſus, & peroſus de eo tantum, qui odit, dicitur. p. 771. Intra *propriam potentiam reſidere*, pro, domi ſuæ, ubi munitior ſis, plusque poſſis. p. 778. Flagitium credebatur, *aliam forma circumferre*, pro, aliam formæ nomine prædicare, ſive, formoſam dicere. p. 778. *Diſſimulitudine* ſui uſus urbem incognitus pererravit. Diſſimilitudinem, pro, diſſimulatione nove poſuit. p. 395. ne apud exteros *circumferamus*, nimis ſevere animadvertiſſe, pro, ne paſſim inſimulemur, accuſe-

mur,

mur, aut differamur, sed Poetice ut Prop. Et te circum omnes alias irata puellas, differet, id est, te infamabit, &, ut Plautus ait, maledictis aut pipulo te differt. Sermones quidem, & querelæ circumferuntur, non æque homines etsi per figuram id dici non nego p. 413. Sapientia *gnarum justi & exerciti* reddit. Et p. 646. *Leges justi & exerciti.* Ubi quid sit exercitum, ne ipsum quidem scire arbitror, neque tamen id iterum dicere dubitat. Legerat nimirum apud Tacitum suum Annali XV: Egnatius auctoritatem Stoicæ sectæ præferebat, habitu & ore ad exprimendam imaginem honesti & exerciti, cæterum animo perfidiosus, & subdolus avaritiam ac libidinem occultans. Sed quomodo nobis purgabit, quod hoc Lipsii monitum usq;eo spreverit? Suadeo scribas, ad exprimendam imaginem honesti exercitus, ex sententiæ ductu. Exercitus, nimirum valet, exercitatus, & compositus.

Ex-

Exempla Archaiſmi, ſive Obſoletorum verborum uſus.

Priſcorum verborum Affectator quo vitio laborent.

OBſoleta, ut dixi, ſunt, quibus Romę, cum puriſſime loquerentur, uti jam deſierant, quæ qui referre denuo, & in uſum velut poſtliminio inducere conatur, ſibi a Fabio dictũ meminerit. l. 1. c. 6. *Abolita, atque abrogata retinere, inſolentię cujusdam eſt, & frivolæ in parvis jactantiæ.* Illud quidem omnes mihi aſſentient, ſpero, ſi quis hodie Italus, Germanus, aut Hiſpanus, ea patrii ſermonis verba conſectetur, quibus ſuperiorum ſęculorum homines uſi ſunt, quęque noſtræ ætatis conſenſus repudiavit, ac dimiſit, eum nullo hominẽ judicio, imo nec capite ſatis incolumi omnibus viſum iri. Merito igitur ætatis ſuę homines *Salluſtiũ* irriſerunt, quod ſępius, quomodo locuti fuerant Romę, quam quomodo tum loquebantur, ſcribere, & ſi forte, loqui mallet. *Soluit* nempe elegantius ei viſũ eſt quam ſolitus eſt: quod, aut fallor, aut Cicero, Cęſar, Brutus, Meſſalla, Sulpitius, Cęcina, Mutius, neque mu-

Sunt homines fatui. Salluſtius. Affectator vetuſtatis.

muliones, cocos, aut mediostinos suos impune dicere sivissent. Quod etiam de multis aliis judico, ut *famæ, famarum, famas*, pro, fama, famæ, famam. *Magnas vis*, pro, magnas vires. *Armis decoribus* pro, decoris. *Senati*, pro Senatus *Plebes*, pro, plebs. *Satias*, pro satietas, *Sallere*, pro, salire, *Secus virile*, pro, sexus virilis, *Paritas opes*, pro partas opes. *Calvi*, pro, decipi. *Claudere*, pro, claudicare. *Egere aliquam* rem, *supplicium*, pro, supplicatione. Vocatus est ad *imperandum*, pro, ad accipiendum imperium, sive, ut ei imperaretur. Locus hostibus *ignarus*, pro ignotus. Eadem Burdoscaligeri in versibus scribendis fuit insania, velut hypobolimęi pag. 201. exemplis aliquod docui. In prosa tamen oratione, hac culpa fere caret, nisi quod adversus Titium scribit: Est interdũ indignari ruspantem quisquilias tuas. Possevinus etiam hac in parte judicio usus est, ut priscorum usu sibi interdiceret. Paucula tamē ei, opinor, imprudenti se ingesserunt. ut p. 30. *Tot ævitatibus*. Et pag. 841.

Archaismi Burdoscaligeri.

Pingvitudine nimia gravis, qua utraque Varronem auctorem habent In *Thuano* nihil hujus generis legere memini, quam quod hoc l. 17. Guisius quasi parto triumpho *vitulabundus* in Galliam advolat. Casaubonus autem plusculum sibi indulsit, Documento sint ista. In præfat. Comment. Athenæi. Ne hoc Deus *sirit* In Comm. p. 11. *claudit* hic versus p. 53. & 152. Ipsa experientia, quę stultorum *cluit* magistra. p. 142. *Horsum* traho Hermippi locum. p. 631. Inepti sumus, si in explicandis his *afaniis operam nostram abutimur*. p. 571. *Forsfuat* in verbo illo error est. p. 374. Quæ Timæus de Aristotele *muginatus est*. Quæ autem sit verbi muginatus sententia, nec ipse fortassis expedire possit. Isidorus muginatur, explicat, causatur. Festus vero muginari ait esse, nugari, & quasi tarde conari. Cic. 16. ad Att. ep. 1. De ocella dum tu muginaris, nec mihi quicquam rescribis, cepi consilium domesticum. Nonius, inepte, ut solet, muginaris, interpreta-

Thuani.

Casauboni.

tur, murmuras. Quidni cunctaris quod Festi sententiæ & magis consentaneum? Plinius major in præfatione: Hoc profecto præmio contēti, quod dū ista, (ut ait M. Varro) muginamus, pluribus horis vivimus. Ita legit Jos. Burdoscal. vulgo *mus mamur*: quod ego a musis deductū & idem valere supicabar, ac studere & Musis operari. Ejusdem Casauboni est hoc in notis ad Theoph. characteres: Commentariū in hacce *Kutaba* absolvi, quod qui volet intelligere, Noniū sibi consulendū sciat. Lipsius denique in hac fuit hæresi, ut nisi prisca subinde verba orationi insereret, omnē sibi facetiæ & elegantiæ famam periturā putaret. De multis pauca hic repræsētare placet. Gent. I. ep. 23. Vare mi *Oculissime*. ep. 35. Vereor, ut dent *mage majores* tempestates. ep. 41. Vale, & *mutuiter* me ama. ep. 61. Non melius aut magis *propitim* expresseris. ep. 62. Quæso hoc volens audi, a *volentissimo* tibi amico. ep. 82. Avus tuus, & a-

Lipsii affectatio priscorum verborū

via

via valent, *tibi volunt*, *ſemperque volent*. ep. 52. Muretum a me ſalutabis, & animum *hunc illi firmabis volentem* ſemper ejus & amantem. Quæ cum Mureto oſtendit Benejus, quin genus hoc eloquentiæ, uterque albis, ut Plautus ait, dentibus multum deriſerint, dubium non habeo. epiſt. 8. Sine libris nulla legitima *ad ſapientiam exercitu* aut via. Et infra non longe. In Civitatibus eſt *conſluges* vitiorum. Ibidem vinum vocat *ſuccum alibilemque liquorum*, quia nempe apud Varronem, legerat, omnium rerum liquentium, quas cibi cauſa capimus, lac maxime eſſe alibile. *Et dapes care præſtinare* a foro. ep. 22. Quem non *titillet varia ſpectio* gentium, urbium, locorum? ep. 81. Frigidis juvari imprime videor, ſed *crebra eorum uſio*, ſcis quam non ventriculi ex uſu. ep. 89. Cum fructu hæc *talia publicitus legi cenſeam*. Cent. 2. ep. 23. *Hilum non ego* deterior. Cent. 4. ep. 50. Cœpta *benevolentia non claudet*, ſi tu jam duplici illo pede fulcies probitatis & doctrinæ.

Ubi

Ubi claudet, valet, claudicabit. Cent.3.ep.96. *Fabulamini aßidue, muginamini*, & estis una, quando libet, quamdiu libet. Cent. 7. ep.72. *Alumnum nostrum fines Italiæ attigisse*, volupe mihi auditu est, quo genere sæpius utitur. In prima primæ centuriæ editione Epistolam me legere memini, ad victorem Giselinum, nisi me animus fallit, scriptam, quæ in reliquis consecutis editionibus non comparet, quod eam Lipsius, justam, opinor, ineptiæ reprehensionem veritus, circumscribendam sibi duxerit. Ejus hoc erat principium. *Ajo Locutio tu lita, ego fidei strenue.* Ajus Locutius a Romanis pro Deo habebatur, ab Ajo & loquor. ita dictus, quod vox ejus fuisset audita, quæ Gallorum adventum prędiceret. Litare est sacrificio Deum piare, propitiare, seu placare. Jubet igitur Giselinum Lipsius, Ajo Locutio litare, hoc est, loqui, sive scribere, non diutius silere, Diu sc.. nihil scripserat, & silentio suo Ajum Locutium offenderat. Lipsius

Insigne exemplum Archaismi Lipsiani.

ſius contra fidei litaverat, ſtando promiſſis, id eſt, literis ſcribendis, quod facturum ſe fidem dederat. Sententia igitur Oraculi illius Lipſiani hæc eſt: Tu ne diutius ſilueris, ego ſcribo, velut facturum me receperam.

Et hic quidem noſtræ de Styli hiſtorici virtutibus diſſertationis modus eſto. in qua, ſi quam politioris literaturæ ſtudioſis operam navavimus, erit quod nos menſtrui laboris ea in re ſumpti haud quaquam pæniteat. Quod ſi autem alicubi alucinati eſſe, perperamque cenſoriam notionem exercuiſſe videbimur, minime moleſtum nobis erit, alieno beneficio doctiores fieri, quodque ſupra de nobis recepimus, minerval ei, qui aliquo nos errore liberaſſet, neutiquam defuturum, in eo ne fides noſtra accuſari queat, nec quis nos factum mutaſſe merito ſuſpicetur, operam ſedulo datam iri pollicemur.

De

De Natura Historiæ deque Historici Officio Dissertatiuncula.

Histor etymon.

Historiæ nomen, ab ἱστορεῖν deductum est, quod scire seu novisse significat. Utque proprie & in genere Historia quævis notitia dicitur, per figuram postea significat, narrationem, quæ est partim effectum notitiæ, partim causa. Nam quia quis novit aliquid, propterea narrat, & ideo narrat, ut cum aliis ejus notitiam communicet. Sic historia animalium, plantarum & Naturæ in scribuntur libri, qui de animalibus, plantis, deque rebus naturalibus narrationem continent. Sed in specie, κατ᾽ ἐξοχὴν Historia dicitur, sive notitia, sive narratio, rerum ab hominibus gestarum, & de hac proprie hoc loco breviter differere constitui.

πολυσημία.

Per-

Hist. defin. Perfectam Historiæ definitionem ex omnibus ejus causis talem confici posse existimo. Historia est rerum gestarum & causarum propter quas, & per quas gestæ sunt, vera, libera, & malignitate vacans narratio, quid in vita maxime civili faciendum fugiendumque sit, sermone brevi, sed perspicuo & puro præmonstrans. Hac definitione officium historiæ cum rerum, tum verborum ratione, declaratur. Ratione rerum officium ejus est partim narrare, partim docere. *Obje-cta.* Narrationis objectum, sive id quod narratur, sunt cum res gestę, sive eventa, tum eventorum consilia, quę sunt causæ impellentes, & agendi modus, qui est causa administra, seu instrumentalis. Cum enim ad docendum Historici narratio dirigatur, ut scilicet ex preteritis judicium de futuris fieri, quidque homines facere fugereque debeant, alienis exemplis moniti discere queant, nequaquam satis est ea modo, quę contigerunt, sive gesta sunt, exponere, (cujus generis

neris narratio humani ingenii curiositatem quidem pascit; utilitatem vero adfert minimam.) Sed hoc amplius requiritur, ut quo consilio quoque modo quidque gestum fuerit, annotetur. Nam de similibus simile judicium fieri verum est. Minime vero omnium similes esse actiones possunt, nisi in consilio & agendi modo earum convenientia apparet, quando non tam refert quid, quam quo proposito, quaque ratione actum sit. De his Historicæ narrationis subjectis Tacitus in principio Historiæ suæ hunc in modum meminit: *Antequam destinata componam, repetendum videtur qualis status urbis, quæ mens exercituum, quis habitus provinciarum, quid in toto terrarum orbe validum, quid ægrum fuerit? ut non modo casus eventusque rerum, qui plerumque fortuiti sunt, sed ratio etiam causæque noscantur.*

Narrationis Historicæ adjuncta sive requisita, aut necessariæ qualitates sunt, *veritas, Libertas, & humanitas*. Veritatis lex *Hist. narrat. adjuncta.*

T est,

est, ne quid falsi audeat: Libertatis, ne quid veri non audeat, modo aliqua in eo utilitas vertatur. Illa mendaciũ excludit, hæc scriptoris ambitionem, sive, ut Tacitus interpretatur, assentandi libidinem, cum nimirum aut gratiæ aucupio, aut offensæ metu retinet, aut dissimulat, quod contigisse novit, quodque in annales ire, seu literis mandari ad exemplum publice interesse intelligit. Nam quæ neque ullum, si sciantur lectoribus emolumentum afferre, neque rursum ignorata damno esse possunt, ea Historicus silentio præterire non modo potest, sed etiam debet. Philosophi enim civilis ac moralis partes suscepit, ut faciendorum & fugiendorum regulas sive prçcepta in Scholis Ethicis ac Politicis tradi solita exemplis confirmet. In quibus ergo nihil ad præceptorũ illorum demonstrationem inest momenti, iis ne in περιεργίας aut ἀδολεσχίας incurrat crimen, merito supersederit. Sed seculis profutura, ne quem offen-

offendat, reticere ſine fœdo ſervitutis crimine nequaquam poteſt.

Humanitas in Livoris ac malignitatis fuga ſpectatur, cum videlicet Hiſtoricus hominem eſſe ſe meminit, quem ęquum eſt mitem animum gerere, & modicis erroribus ęquum, neque ex aliorum infamia voluptatẽ capere. Humanum eſt errare, humanum etiam ignoſcere. Inhumanus ergo eſt, qui occulta clarorum virorum vitia, quæ præſertim ſcelere careant, publicare gaudet: qui quę ad laudẽ alicujus magni viri, aut ad redimẽda, ſive excuſanda ejus peccata pertinent, & ponere prętermittit, qui ſimulat ſe non credere, quę in alios contumelioſa ideo narrat, ut credãtur, qui graviſſima, quę impingit crimina, leviculis laudationibus diluit, ac velut compenſat, qui cum ipſum hominis factum vituperare non poſſit, vitioſam ejus cauſam de ſua ſuſpicione affert ſive qui agendi conſiliũ & intentionem, (ut vocant) calumniatur,

Abſit malignitas.

Notæ malignitatis

tur, qui denique cum plures ſint de eodem rumores, cum ei benigniorem liceret amplecti, in deteriorem propendet, eumque literis prodere non dubitat. Hoc nigræ loliginis ſucco, & inhumano vereque diabolico livore, hac ætate non paucos imbutos videas, qui ducta de animo ſuo conjectura, nullam veram inter homines virtutem, ſed umbram modo, aut effigiem ejus inveniri perſuaſum habent, ac ſibi magnam judicii & prudentiæ opinionem hinc acceſſuram, certiſſima ſpe præcipiunt. Si maximorum virorum gloriæ obtrectent, ſi obſcuris, ac ſine auctore certo rumoribus ad nomen eorum collutulandũ chartas ſuas inſigniant, ſi quicquid bono conſilio, & ex vera virtute geſtum videri queat, in ſiniſtrã raptent partem, atque ambitioni, avaritiæ, aut hypocriſi, ſive ſimulationi aut auræ popularis aucupio aſſignent.

Tacit. malig. Cornelio quidem Tacito palmam Hiſtoricorum non aliam ob cauſam Politicorum judicio hodie tribui intelligunt, niſi quia eadem

via

via grassatus fuerit, & omnia fere in pejorem partem interpretari, minimumq; verę virtutis humano generi opinione sua tribuere videatur. Ne ergo parum γνήσιοι aut germani ejus discipuli, aut a tanti Politici & Historici disciplina degenerasse judicentur, summa ope sibi nitendũ putant, ut omni humanitate exuta, nullius omnino virtutis opinionem humano generi relinquant. Digni profecto, qui in humanis non sint, cum supina prorsus ἀδιαφορίᾳ, & indiscriminatim tam male de hominibus existiment. Hos si quis moneat, ut Christianos se præbere, ac legi caritatis parere velint, de qua scribit S. Paulus 1. Cor. 13. eam benignam esse, nec cogitare malum, cui consentiens Jacobus c. 3 Sapientiam Christianorum, quæ de sursum est, ait esse suadibilem plenamque misericordia, nec judicare; illorum vero hominum sapientiam, qui linguam aliorum convicio exercent, ac sine mansuetudine judicant, esse terrenã,

animalem,diabolicam. Sic ergo ſi quis eos moneat, nempe ſe, ſi lege charitatis uti velint, longe Tacito diſſimillimos judicatum iri,plerumq;a judicii ac prudentiæ commendatione abfuturos defendent: niſi eos tamen animi habitum& ſententiam verbis promptã habere diſpudet. Neq; tamen non longe diſpar eorum ac Taciti eſt ratio. Hic enim in tempora ſæva, omnique virtutũ generi infenſiſſima inciderat, quibus cum totius orbis imperiũ ex unius, ejusque facile omnium deterrimi nutu & arbitrio penderet,nullius innocentiæ receptus usquã terrarum daretur, minus mirandum eſt,ſi omnem prope virtutem terris exulaſſe credidit, & ſuſpicionibus de hominum factis ac dictis liberius indulſit: Sed iſti tempora deſcribunt,quæ bonos,malos,medios, ſive tolerabiles principes aliis atque aliis locis tulere, ſub quibus ſolum vertere,& vel fuga virtutem in tuto collocare liberum eſſet. Itaque viderint quam de

Taciti imitator.

noſtri

nostri temporis Pincipibus opinionem habeant, qui tantam ex Taciti lectione utilitatem capi hodie posse, præstare non dubitant. Si enim quæras ex Tacito, quid sit pręcipuum librorum eius argumentum ac tanquam totius scriptionis caput, de Annalibus quidem suis hoc modo profitentem audies: *Nos sæva jussa, continuas accusationes, fallaces amicitias, perniciem, innocentiam & eosdem exitu casus conjungimus, obvia rerum similitudine & satietate.* De historiarum vero libris hunc in modum: *opus aggredior plenum variis casibus atrox præliis, discors seditionibus, ipsa etiam pace sævum. Quatuor Principes ferro interempti. Tria bella civilia, pollutæ ceremoniæ, magna adulteria, plenum exiliis mare, infecti cædibus scopuli. Atrocius in urbe sævitum. Nobilitas, opes, omissi, gestiq; honores pro crimine, & ob virtutes certissimum exitium. Nec minus pręmia delatorum invisa, quam scelera. Odio & terrore corrupti in dominos servi, in patronos liberti, & quibus deerat inimicus, per amicos oppressi.*

Taciti lectio inutil. his tēporibus

Ratio 1

ad amussim explicare, sed veluti rubore sortis humanę suffundi debemus, quæ nihil boni sincerum, neq; mores ad virtutem edat, omnis culpæ expertes. Idem gravissimus Philosophus in eo libro, quo malignum Herodoti ingeniũ detegere habuit propositum, cum alias, tum has etiam malignitatis notas exponit: *In historico.*

Quartum signum pono ingenii in Historia scribenda parum æqui, cum duo vel plures una de re sermones ferantur, deteriorem amplecti. Debet enim qui historiam scribit, quæ vera scit, scribere, de incertis meliora potius, quam pejora prodere. Graves quidem & candidi scriptores, quæ & pejora & incerta sunt, omnino prætermittunt. *Porro* de rebus quas gestas constat, causa vero & institutum actionis in obscuro est, malignus est & iniquus, qui in deteriorem partem conjecturas facit. Qui autem præclaris & laudabilibus factis atque rebus causam subjiciunt vitiosam, & cum factum ipsum palam vi- *Notæ malignitatis.* 1. 2.

„ vituperare non possint, de latente
„ te ejus, qui rem gessit, consilio sinistras calumniando suspiciones
„ inducunt, hos liquet ad summam
„ invidentiam, & malignitatem nihil sibi fecisse reliquum.
3. „ *Etiam* in modo agendi narratio Histori-
„ ca malignitatem admittit, ut si
„ quis dicatur pecunia, non virtute rem confecisse, si nullo labore &
„ facile, si non prudentia, sed facilitate.
4. „ *Maligni* etiam sunt, qui
„ oblique, & quasi ex occulto calumniis tanquam sagittis impe-
„ tunt, deinde pedem referunt,
„ eoque se velant, quod non cre-
„ dere se dicant, quae omnino credi volunt.
5. „ Quibus *affines* sunt, qui vituperationibus laudatio-
„ nes aliquas apponunt levicu-
„ las, ut quae vituperandi causa dicta sunt, fidem facilius inve-
„ niant.

Doctrina histor. De narratione Historica ejusque cum objecto, tum adjunctis sive requisitis satis dictum est, sequitur ut de doctrina Historiae videamus, quid nimirum, quo consilio seu fine ac scopo,

po, quibus adjumentis, sive instrumentis; quo denique modo docere debeat. Tradit igitur Historicus faciendorum exempla, eoque consilio, ut quid in vita agenda, sed maxime quid in Rep. pacis ac belli tempore administranda fieri, quidque cavere oporteat, in aliorum vitam actiones & eventa, velut in speculum intuentes discant. Nimirum cui, quod factum & gloriam & emolumentum attulisse discimus, eum imitari studemus; quem vero facti alicujus causa aut damno affectum, aut Historici stilo vapulare, sive infamari videmus, ab ejus similitudine removere nos conamur. Ex quo præclare, prudenterque factis laudem ab Historico impertiendam, sceleribus vero & actionibus stolide nulloque consilio susceptis notam inurendam, sive maculam adspergendam esse quivis intelligit: quando laudis spe generosos animos ad virtutis studium inflammari; a vitiorum vero imitatione, infamiæ metu deterreri constat.

Ejus objectū

Finis.

Instrū. docend

Laus & probrum.

Præcipuum (ait Tacitus) annalium munus reor, ne virtutes sileantur, utque pravis dictis, factisque ex posteritate & infamia metus sit.

Doctrinæ historicæ adjunctum. Modus autem docendi is esse debet, ut neque nimis diffuse lateque, neque rursum nimis arcte conciseque quid fieri aut soleat, aut debeat, moneatur. Illud enim Philosophi videtur ex professo præcipientis, hoc autem torquer ingenia, ut fructum, qui ex historia queritur, aut desperet Lector (presertim qui sit vel occupatior, vel minus acutus) aut tardius certe laboriosiusque percipiat. Doctrina igitur Historici γνωμικὴ

Sententiarum usus. sententiosa, seu sententiis instructa esse solet, quod sententia sit generalis (ut ajunt) oratio, eaquæ sunt in vita, aut esse debent, breviter enuncians. Talis oratio historicum velut vitæ magistrum decet, modo ne faciat brevitas, ut quæ sententia esse debet, fiat oraculum ex Apollinis tripode redditum, quod ut intelligas, sudes multum, ac fortasse

tasse etiam frustra labores. Ita concisę & obscurę sunt plęręque Taciti sententiæ. Sallustii vero liquidiores etiam plus aliquanto Livii. Unus Latinorũ est Q. Curtius, cujus sententiæ nec nimis diffunduntur, aut diffluunt, nec nimis in arctum compactę, aut constrictæ negotium lectoribus facessunt.

Curtii laus.

Ratione verborum sive dictionis, aut stili, perspicuitatem & puritatem præstare debet Historicus, ut intelligatur, libenter legatur. Obscuritas enim, res, quæ narrantur, tanquam velo obducit, & intelligentiæ lectorum subtrahit, quo nihil magis fini illi adversatur, quem Historicus habet propositum, qui est lucem rebus afferre, & salutaribus exemplis atque monitis lectorem instruere, ex quo & *lux temporum ac vitæ magistra* a Tullio historia dicitur. Impuritas etiam & lutulentus sermo minime est idoneus illustrandæ illorum gloriæ, quorum res præclare gestæ narrantur. Usu enim venit, ut res

Histor officiũ ratione verborum.

Fuga obscuritatis.

Fuga impuritatis.

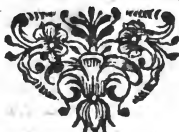
res una cum ipsis verbis contemnantur non aliter, quam vel quæsitissimas epulas in lancibus unctis & immundis antepositas, etiam qui sit famelicus aspernari ac fastidire solet. Sicut igitur cui propositum est convivio hospites accipere, valde præpostere, & inhumaniter faceret, si edulia quamvis lautissima in patinis partim opertis & obsignatis, partim lutulentis, sordidisque apponeret: siquidem ea re fieret, ut convivæ cibis vesci vel non possent, vel minus vellent: non aliter multa ratione facere censendus est, si quis Historiam scribere professus, obscuro & barbaro inquinatoque loquendi genere utitur, eoque modo lectores a sui lectione deterret. Sed quoniam de utraque styli Historici virtute peculiari volumine distincte disputavi, nihil me hic de iisdẽ verbosiorem esse attinet: tantum definitionem Historici ex iis, quæ adhuc disserui, suppingam, quam ad exemplum Catonis censorii Oratorem definientis

ef-

effinxisse me fatear: sicut enim illi: *Orator est vir bonus dicendi peritus*; similiter mihi *Historicus est vir bonus res gestas cum suis causis, ac modis vere, libere & humaniter, sermone perspicuo puroque, ex usu publico narrandi peritus.* Virum *bonum* esse oportet, quoniam agendæ vitæ magister esse, ac suam cuique recte factis laudem, sceleribus probrum tribuere debet, quod nisi a viro bono, ne quicquam expectes. *Vere* narret necesse est, ne non historia ejus sit narratio, sed mendacium, fabula, aut saltem parabola. *Libere*, ne servili metu, quod sciri publice interest musset aut reticeat. *Humane* ac sine malignitate, ne pro Historia det Satyram, aut libellum famosum. Ex *usu publico*, ne in frivolis, quorumque nullus ad vitam recte instituendam, & ad res pace & bello gerendas usus est, narratio occupetur; nec rursum quæ talem habent utilitatem, prætermittantur. *Sermonem* oportet esse *perspicuum*, ut facile intelligantur, quæ narrat

ac

ac monet. *Purum* vero ut lectores alliciat, saltem non absterreat, sive ut libenter legatur. Cujus igitur narrationem talem esse non videris, eum Historici nomen nequaquam mereri secunda omnium intelligentium voluntate judicabis, sicut neque versificatori nomen Poetæ convenit, quamvis ille quicquid libeat *pedibus concludere senis*, (ut Horatius ait) *aut ducentos ante cibum versus, totidem cœnatus dictare noverit*.

SCHOONHOOVIÆ,

Typis SAMUELIS CNUDDÆI, M DC LXIII.